ΔΗΜΟΚΡΙΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΡΑΚΗΣ

ΣΧΟΛΗ ΚΛΑΣΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ (Α΄ ΚΥΚΛΟΣ)

ΕΙΔΙΚΕΥΣΗ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ

«Η σκηνή του θανάτου του Αχιλλέα στα *Μεθ' Όμηρον* του Κόιντου Σμυρναίου (Γ΄ Λόγος, στίχοι 1-95) - Ένα ερμηνευτικό υπόμνημα.»

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΟΛΓΑ ΠΟΡΤΟΚΑΛΙΔΟΥ

ΑΜ: 50106/2017

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΤΣΟΜΗΣ

ΣΥΝΕΠΙΒΛΕΠΟΝΤΕΣ ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ: ΦΛΩΡΑ ΜΑΝΑΚΙΔΟΥ

ΣΤΑΜΑΤΙΟΣ ΜΠΟΥΣΕΣ

ΚΟΜΟΤΗΝΗ ΙΟΥΝΙΟΣ 2021

Πίνακας Περιεχομένων

Πρόλογος…….σελ.3

Εισαγωγή……..……σελ.5

Γλώσσα / Μέτρο……...σελ.8

Κείμενο…….σελ.9

Ο Αχιλλέας ως ηρωική μορφή στα *Μεθομηρικά*……..σελ.14

Σχολιασμός στίχων 1-95……..σελ.16

Σύντομη Ανάλυση στίχων 96-185…….……...σελ.71

Επίλογος……...σελ.77

Βιβλιογραφία……σελ.78

Συντομογραφίες……σελ.82

Περίληψη……..σελ.83

Abstract…….σελ. 84

Πρόλογος:

Ο Κόιντος Σμυρναίος έζησε στην αυτοκρατορική εποχή (ίσως 3ος αιώνας μ.Χ.) και στόχος του ήταν να γράψει μία γέφυρα γεγονότων μεταξύ της *Ιλιάδας* και της *Οδύσσειας* του Ομήρου, τα *Μεθομηρικά* (στο εξής *ΜΟ*). Το έργο του, δεν έχει μελετηθεί επαρκώς, καθώς θεωρήθηκε από πολλούς ως συρραφή του ομηρικού υλικού. Το τελευταίο διάστημα η λογοτεχνική έρευνα στράφηκε σε μια διεξοδική μελέτη της αρχαίας ελληνικής λογοτεχνίας κατά την αυτοκρατορική περίοδο. Αυτή ήταν η καλύτερη ευκαιρία για τα *Μεθομηρικά* να έρθουν ξανά στο φως και να μελετηθούν περαιτέρω, δίνοντας το έναυσμα σε πολλούς μελετητές να ασχοληθούν μαζί τους, καθώς προσφέρουν πολύτιμο ανερεύνητο υλικό.

Στόχος της παρούσας εργασίας είναι να προσεγγίσει ερμηνευτικά, γλωσσικά και διακειμενικά τη σκηνή του θανάτου του Αχιλλέα στον τρίτο λόγο των *ΜΟ* (στ. 1-95). Η σκηνή του θανάτου του Αχιλλέα και γενικότερα ο Γ΄ λόγος των *ΜΟ* δεν έχουν μελετηθεί, σχολιαστεί και ερμηνευτεί επαρκώς ακόμα. Η μεθοδολογία που θα ακολουθήσω είναι η φιλολογική ανάλυση και η ερμηνεία κατά στίχο με έμφαση και στη διακειμενική ανάλυση, καθώς ο Κόιντος Σμυρναίο συνδιαλέγεται συνεχώς με την προγενέστερη λογοτεχνία και ιδίως με τα ομηρικά έπη. Στην παρούσα εργασία δεν θα ασχοληθώ με μία γενική εισαγωγή για τον Κόιντο Σμυρναίο, όπως παραδείγματος χάρη με το θέμα της χρονολόγησης του έπους, την παράδοση του κειμένου και την ένταξη των ΜΟ στη λογοτεχνία του 3ου αι. μ.Χ., διότι τα τελευταία χρόνια υπάρχουν άρθρα και μονογραφίες που ασχολούνται διεξοδικά με τον ποιητή την εποχή του και το έργο του όσον αφορά στην γλώσσα, τη δομή, την αφηγηματολογική τεχνική και την ποιητική του. Όλες αυτές οι μελέτες συμβάλλουν στην ανάδειξη αυτού του επικού ποιητή της ύστερης αρχαιότητας. Είναι γεγονός ότι τα *ΜΟ* από την αρχή του 21ου αιώνα βιώνουν ένα είδος αναγέννησης. Μελέτες οι οποίες παρέχουν υλικό και διεξοδική συζήτηση για τον ποιητή και το έργο του είναι οι εξής: Baumbach & Bär (2007), James & Lee (2000), James (2004), Gärtner, (2010), Lelli (2013), Tsomis (2018α). Η εργασία αυτή δεν αποσκοπεί σε ένα διεξοδικό κατά στίχο σχολιασμό της συγκεκριμένης σκηνής, αλλά απώτερος στόχος μου είναι να καταδείξω την ποιητική τέχνη και δημιουργία του Κόιντου στους συγκεκριμένους στίχους. Η ανάδειξη της *aemulatio* του Κόιντου

Σμυρναίου με τον Όμηρο, αλλά και της πρωτοτυπίας του ποιητή των *ΜΟ* αποτελεί επίσης στόχο στην παρούσα εργασία.

Επιλέχθηκε η συγκεκριμένη σκηνή μέσα από τους 14 λόγους του έργου, καθώς ο Αχιλλέας αποτελεί διαχρονικά τον μέγιστο ήρωα. Η άποψη του Boyten μεταδίδει πλήρως το νόημα αυτού του ήρωα: «ο Αχιλλέας λόγω της ισχυρής ομηρικής του φιγούρας τείνει να επικρατεί σε κάθε κείμενο που εμφανίζεται, όπως ακριβώς κάνει και στις μάχες»[1].

Σε αυτή τη διαδρομή δεν ήμουν μόνη μου. Θα ήθελα να ευχαριστήσω τον επιβλέποντα καθηγητή μου, κύριο Γεώργιο Τσομή, για την αμέριστη στήριξη και τη βοήθεια που μου παρείχε από την αρχή μέχρι το τέλος, καθώς και για την εμπιστοσύνη που μου έδειξε. Επίσης, θα ήθελα να ευχαριστήσω τους συνεπιβλέποντες καθηγητές μου, κυρία Φλώρα Μανακίδου και κύριο Σταμάτιο Μπουσέ, για την καθοδήγησή τους και θα ήθελα να εκφράσω την ευγνωμοσύνη μου για τη βοήθεια που μου παρείχαν.

[1] Boyten (2010, 26-27).

Εισαγωγή:

Τα *ΜΟ* αποτελούν ένα μεγάλο επικό ποίημα, περίπου 8.500 στίχων. Η χρονολόγηση του έργου είναι δύσκολο να εντοπιστεί καθώς η έρευνα αμφιταλαντεύεται μεταξύ του 3ου και του 4ου αιώνα μ.Χ.[2]. Δεν υπάρχουν ακριβή στοιχεία που μπορούν να οδηγήσουν σε σαφή χρονολόγηση παρά μόνον ενδείξεις[3]. Ακόμη και το εθνικό με το οποίο αυτοχαρακτηρίζεται ο ποιητής ως Σμυρναίος (ΜΟ. 12. 310) αποδίδεται στο γεγονός της ποιητικής έμπνευσης που δέχτηκε από τις Μούσες καθώς περιπλανιόταν στην Σμύρνη[4] ως άλλος Όμηρος με πιθανές τις ποιητολογικές διαστάσεις αυτού του χωρίου. Μετά από σχεδόν 1000 χρόνια από την εποχή τον ομηρικών επών προσπαθεί ο ποιητής αυτός σε γλώσσα και ύφος που προσιδιάζει τη γλώσσα και το ύφος του Ομήρου αλλά και με έντονη την επίδραση της ελληνιστικής ποίησης να συνθέσει ένα έπος, το οποίο καλύπτει ποιητικά τα γεγονότα μεταξύ τους τέλους της *Ιλιάδας* και της αρχής της *Οδύσσειας*[5]. Καταφέρνει να ζωντανέψει ξανά την αγάπη για την επική ποίηση στην ύστερη αρχαιότητα[6]. Το έργο του αποτελείται από 14 λόγους ή βιβλία σε ευθύγραμμη αφήγηση. Το περιεχόμενο των πρώτων 5 βιβλίων του είναι ο θάνατος της Πενθεσίλειας, της βασίλισσας των Αμαζόνων, από τον Αχιλλέα, οι αριστείες του Μέμνονα και ο θάνατος του επίσης από τον Αχιλλέα. Επιπλέον, ο θάνατος του ίδιου του Αχιλλέα, η ταφή, τα άθλα και ο αγώνας λόγων για τα όπλα του από τον Οδυσσέα και τον Αίαντα, ο οποίος καταλήγει στην αυτοκτονία του τελευταίου. Στα επόμενα τέσσερα, κεντρικό πρόσωπο είναι ο Νεοπτόλεμος, ο γιος τους Αχιλλέα, που καλείται να συνεχίσει το έργο του πατέρα του. Στα τελευταία πέντε ο ποιητής διηγείται το θάνατο του Πάρη, το τέχνασμα με το Δούρειο ίππο, την άλωση της Τροίας και την καταστροφή που υπέστησαν οι Αχαιοί ως τιμωρία για την ιεροσυλία του Αίαντα του Λοκρού με το βιασμό της Κασσάνδρας μέσα στο ιερό της θεάς Αθηνάς.

---

[2] Montanari (2010, 1120).
[3] Ο Κακριδής αναφέρεται σε πιθανές ιστορικές αναφορές της περιόδου, θρησκευτικές δοξασίες και σε μετρικά επιχειρήματα που είναι αδύνατον να χρησιμοποιηθούν από μόνα τους ως έμπιστα μέσα. (1962, 6).
[4] Η αναφορά του αυτή στο 12ο βιβλίο του αποτελεί τη μοναδική σφραγίδα πατρότητας στο έργο του.
[5] Lesky (2006, 1116).
[6] Combellack (1968, 7).

Τα *ΜΟ* αποτελούν μία γέφυρα μεταξύ των γεγονότων της *Ιλιάδας* και της *Οδύσσειας*. Στην πραγματικότητα θα μπορούσαμε να πούμε πως για τα *ΜΟ* η καλύτερη εισαγωγή θα ήταν η ίδια η *Ιλιάδα*[7]. Είναι πολύ ενδιαφέρουσα η άποψη του Maciver[8] κατά την οποία «The Posthomerica is long and episodic, very Homeric and non-Homeric, post Alexandrian and Alexandrian, anti-Callimachean but also Callimachean, given to extremes but at times subtle with its vocabulary, and obvious in its intertextuality and demanding of its reader». Αποτυπώνει με τα πιο ακριβή λόγια την πολυπλοκότητα και την αξία του έργου.

Ο Γ΄ λόγος των *ΜΟ* ασχολείται εξ ολοκλήρου με τον εμβληματικό ήρωα του Τρωικού πολέμου, τον Αχιλλέα. Περιγράφεται λεπτομερώς η σκηνή του θανάτου του και ακολουθεί η μάχη για το σώμα του. Ο λόγος κλείνει με τους θρήνους για τον Αχιλλέα, μέσα στους οποίους ξεχωρίζει αυτός της Βρισηίδας και της Θέτιδας και ακολουθεί η ταφή και η αποθέωσή του.

Σχετικά με το θάνατο του Αχιλλέα, η μυθολογική παράδοση μας προσφέρει ενδιαφέρουσες παραλλαγές. Αρχικά, ο Όμηρος στην 22η ραψωδία του (358-360) μέσα από τα λόγια του Έκτορα, αναφέρει ότι ο Πάρις και ο Απόλλωνας είναι αυτοί που θα τον σκοτώσουν τον Αχιλλέα στη μάχη. Ο Πρόκλος στην περίληψη της *Αιθιοπίδας* (62 κ.ε.) και ο Απολλόδωρος (5.3 κ.ε.) επίσης αναφέρουν ότι ο Πάρις και ο Απόλλωνας σκότωσαν τον Αχιλλέα. Παράλληλα, φαίνεται σύνηθες να αντιλαμβανόμαστε τον Απόλλωνα ως καθοδηγητή των βελών που έριξε ο Πάρης, όπως αναφέρει ο Βεργίλιος (Αιν. 6. 56-58) και ο Οβίδιος (Μετ. 12. 597-609)[9], οπτική που πλησιάζει αυτή του Κόιντου Σμυρναίου. Ωστόσο, στα *ΜΟ* ο Απόλλωνας κατέχει αποκλειστικά τον τίτλο του υπευθύνου (3. 1 κ.ε.). Άξια αναφοράς είναι και η παραλλαγή του Πινδάρου (Παιαν. 6. 78-86), κατά την οποία ο Απόλλωνας σκοτώνει τον Αχιλλέα παίρνοντας τη μορφή του Πάρη. Από την άλλη μεριά, υπάρχουν και οι αναφορές των συγγραφέων Δίκτη και Δάρη, οι οποίες περιγράφουν μία διαφορετική παραλλαγή του μύθου. Σύμφωνα με το Δίκτη τον Κρητικό (4. 11) Πάρης και Διήφοβος παρασέρνουν με δόλο τον Αχιλλέα στο ναό του Απόλλωνα κι εκεί ο Πάρης τον σκοτώνει με ένα ξίφος[10]. Ο Δάρης ο Φρύγας (34 κ.ε.) αναφέρει πως, αφού ήρθε στον ναό του Απόλλωνα ο Αχιλλέας για να πάρει

[7] Combellack (1968, 3).
[8] (2012, 24).
[9] Burgess (2009, 39 κ. ε.)
[10] Burgess (1995, 238).

την Πολυξένη-παγίδα που του έστησε ο Πάρης-, του επιτίθεται ο Πάρης και τον σκοτώνει. Κοινός τόπος όλης της μυθολογικής παράδοσης είναι ο δόλος που χρησιμοποιήθηκε για να σκοτωθεί ένας σπουδαίος ήρωας σαν τον Αχιλλέα και αυτό υπογραμμίζει την σπουδαιότητά του.

Γλώσσα / Μέτρο:

Η γλώσσα του ποιητή δεν θα μπορούσε να είναι άλλη από την επική. Μάλιστα, η ζήλωση του να πλησιάσει το έργο του Ομήρου, τον οδηγεί σε τόσο καλό επίπεδο χρήσης της γλώσσας που οδηγούμαστε σε σημείο σύγχυσης για την αυθεντική. Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με τον Pascal[11], το 95% του λεξιλογίου των *ΜΟ* είναι ομηρικό με το υπόλοιπο 5% να είναι λέξεις που σχηματίστηκαν κατά την ομηρική αναλογία ή προσιδιάζουν του επικού λόγου. Με λίγα λόγια, είναι δύσκολο κανείς να διακρίνει με μια πρώτη ματιά αν το έργο είναι του Ομήρου ή του Κόιντου. Αυτό προϋποθέτει την άριστη γνώση γλώσσας και κειμένου των ομηρικών έργων, έτσι ώστε να μπορεί να αποδίδει το περιεχόμενό του με τον ίδιο ακριβώς τρόπο. Αυτό δεν κάνει τον ποιητή μας ούτε αντιγραφέα αλλά ούτε και συρραφέα, αλλά έναν άξιο ζηλωτή του Ομήρου.[12] Παράλληλα με τη γλώσσα, χρησιμοποιεί και το χαρακτηριστικό μέτρο των επικών κειμένων, τον δακτυλικό εξάμετρο στίχο. Προσπαθεί να είναι όσο πιο πιστός στους κανόνες του και πολλές φορές παρουσιάζεται ακόμα πιο αυστηρός κι από τον Όμηρο ακολουθώντας έτσι την καλλιμάχεια παράδοση. Διατηρεί, επίσης, τις φόρμουλες, τις τυπικές εκφράσεις, τη μετρική ποσότητα και θέση μέσα στον στίχο ακολουθώντας στο μεγαλύτερο μέρος την ομηρική πρακτική.

[11] (1904, 22).

[12] Εξάλλου, η επική διάλεκτος ήταν μία γλώσσα από μόνη της, ζωντανή και δε χρειαζόταν κάποιος να τη μεταποιήσει κόβοντας και ράβοντας μέρη, για να συνθέσει ένα έργο σε αυτήν, Paley (1879, 32).

Κείμενο:

Έχοντας μελετήσει πέντε διαφορετικές εκδόσεις από τον 19ο, 20ο και 21ο αιώνα[13] ακολούθησα στην ανάλυσή μου αυτή του Vian (1963) ελέγχοντάς την ως την πιο άρτια.

ΜΟ. 3. 1-95:

αὐτὰρ ἐπεὶ φάος ἦλθεν ἐϋθρόνου Ἠριγενείης,

δὴ τότ' ἄρ' Ἀντιλόχοιο νέκυν ποτὶ νῆας ἔνεικαν

αἰχμηταὶ Πύλιοι μεγάλα στενάχοντες ἄνακτα

καί μιν ταρχύσαντο παρ' ᾠόσιν Ἑλλησπόντου

5 πολλὰ μάλ' ἀχνύμενοι· περὶ δ' ἔστενον ὄβριμοι υἷες

Ἀργείων· πάντας γὰρ ἀμείλιχον ἄμφεχε πένθος

Νέστορι ἦρα φέροντας· ὁ δ' οὐ μέγα δάμνατο θυμῷ·

ἀνδρὸς γὰρ πινυτοῖο περὶ φρεσὶ τλήμεναι ἄλγος

θαρσαλέως καὶ μή τι κατηφιόωντ' ἀκάχησθαι.

10 Πηλείδης δ' ἑτάροιο χολούμενος Ἀντιλόχοιο

σμερδνὸν ἐπὶ Τρώεσσι κορύσσετο· τοὶ δέ καὶ αὐτοὶ

καίπερ ὑποτρομέοντες ἐϋμμελίην Ἀχιλῆα

τείχεος ἐξεχέοντο μεμαότες, οὕνεκ' ἄρα σφι

κῆρες ἐνὶ στέρνοισι θράσος βάλον· ἦ γὰρ ἔμελλον

15 πολλοὶ ἀνοστήτοιο κατελθέμεν Ἀϊδονῆος

χερσὶν ὕπ' Αἰακίδαο δαΐφρονος, ὅς ῥα καὶ αὐτὸς

[13] Köchly (1850), Zimmermann (1891), Vian (1963), Pompella (2002) και Lelli (2013).

φθεῖσθαι ὁμῶς ἤμελλε παρὰ Πριάμοιο πόληι.

αἶψα δ' ἄρ' ἀμφοτέρωθε συνήλυθον εἰς ἕνα χῶρον

Τρώων ἔθνεα πολλὰ μενεπτολέμων τ' Ἀργείων

20 μαιμώωντ' ἐς Ἄρηα διεγρομένου πολέμοιο.

Πηλείδης δ' ἐν τοῖσι πολὺν περιδάμνατο λαὸν

δυσμενέων· πάντῃ δὲ φερέσβιος αἵματι γαῖα

δεύετο, καὶ νεκύεσσι περιστείνοντο ῥέεθρα

Ξάνθου καὶ Σιμόεντος· ὁ δ' ἑσπόμενος κεράϊζε

25 μέχρις ἐπὶ πτολίεθρον, ἐπεὶ φόβος ἄμφεχε λαούς.

καί νύ κε πάντας ὄλεσσε, πύλας δ' εἰς οὖδας ἔρεισε

θαιρῶν ἐξερύσας, ἢ καὶ συνέαξεν ὀχῆας

δόχμιος ἐγχριμφθείς, Δαναοῖσι δὲ θῆκε κέλευθον

ἐς Πριάμοιο πόληα, διέπραθε δ' ὄλβιον ἄστυ,

30 εἰ μή οἱ μέγα Φοῖβος ἀνηλέϊ χώσατο θυμῷ,

ὡς ἴδεν ἄσπετα φῦλα δαϊκταμένων ἡρώων.

αἶψα δ' ἀπ' Οὐλύμποιο κατήλυθε θηρὶ ἐοικὼς

ἰοδόκην ὤμοισιν ἔχων καὶ ἀναλθέας ἰούς·

ἔστη δ' Αἰακίδαο καταντίον· ἀμφὶ δ' ἄρ' αὐτῷ

35 γωρυὸς καὶ τόξα μὲγ' ἴαχεν· ἐκ δέ οἱ ὄσσων

πῦρ ἄμοτον μάρμαιρε· ποσὶν δ' ὑπεκίνυτο γαῖα.

σμερδαλέον δ' ἤϋσε μέγας θεός, ὄφρ' Ἀχιλῆα

τρέψῃ ἀπὸ πτολέμοιο θεοῦ ὄπα ταρβήσαντα

θεσπεσίην, καὶ Τρῶας ὑπὲκ θανάτοιο σαώσῃ·

40 ‘χάζεο, Πηλείδη, Τρώων ἑκάς, οὐ γὰρ ἔοικεν

οὔ σ’ ἔτι δυσμενέεσσι κακὰς ἐπὶ κῆρας ἰάλλειν,

μή σε καὶ ἀθανάτων τις ἀπ’ Οὐλύμποιο χαλέψῃ.’

ὣς ἄρ’ ἔφη· ὁ δ’ ἄρ’ οὔτι θεοῦ τρέσεν ἄμβροτον αὐδήν·

ἤδη γάρ οἱ Κῆρες ἀμείλιχοι ἀμφεποτῶντο·

45 τοὔνεκ’ ἄρ’ οὐκ ἀλέγιζε θεοῦ, μέγα δ’ ἴαχεν ἄντην·

‘Φοῖβε, τί ἤ με θεοῖσι καὶ οὐ μεμαῶτα μάχεσθαι

ὀτρύνεις Τρώεσσιν ὑπερφιάλοισιν ἀμύνων;

ἤδη γὰρ καὶ πρόσθε μ’ ἀποστρέψας ὀρυμαγδοῦ

ἤπαφες, ὁππότε πρῶτον ὑπεξεσάωσας ὀλέθρου

50 Ἕκτορα, τῷ μέγα Τρῶες ἀνὰ πτόλιν εὐχετόωντο.

ἀλλ’ ἀναχάζεο τῆλε καὶ ἐς μακάρων ἕδος ἄλλων

ἔρχεο, μή σε βάλοιμι καὶ ἀθάνατόν περ ἐόντα.’

ὣς εἰπὼν ἀπάτερθε θεὸν λίπε, βῆ δ’ ἐπὶ Τρῶας,

οἵ ῥ’ ἔτι που φεύγεσκον ἀεὶ προπάροιθε πόληος,

55 καὶ τοὺς μὲν σεύεσκεν· ὁ δ’ ἀσχαλόων ἐνὶ θυμῷ

Φοῖβος ἐὸν κατὰ θυμὸν ἔπος ποτὶ τοῖον ἔειπεν·

‘ὦ πόποι, ὡς ὅ γε μαίνετ’ ἀνὰ φρένας· ἀλλά οἱ οὔτι

*οὐδ’ αὐτὸς Κρονίδης ἔτ’ ἀλέξεται * οὔτε τις ἄλλος*

οὕτω μαργαίνοντι καὶ ἀντιόωντι θεοῖσιν.’*

60 ὣς ἄρ’ ἔφη, καὶ ἄϊστος ὁμοῦ νεφέεσσιν ἐτύχθη·

ἠέρα δ’ ἐσσάμενος στυγερὸν προέηκε Βέλεμνον,

καί ἑ θοῶς οὔτησε κατὰ σφυρόν· αἶψα δ’ ἀνῖαι

δῦσαν ὑπὸ κραδίην· ὁ δ᾽ ἀνετράπετ᾽ ἠΰτε πύργος,

ὅν τε βίη τυφῶνος ὑποχθονίῃ στροφάλιγγι

ῥήξῃ ὑπὲρ δαπέδοιο κραδαινομένης βαθὺ γαίης·

ὣς ἐκλίθη δέμας ἠὺ κατ᾽ οὔδεος Αἰακίδαο.

ἀμφὶ δὲ παπτήνας ὀλοὸν καὶ † ἔπος ἀκράαντον ὁμόκλα·

‘τίς νύ μοι αἰνὸν ὀϊστὸν ἐπιπροέηκε κρυφηδόν;

τλήτω μευ κατέναντα καὶ εἰς ἀναφανδὸν ἱκέσθαι,

ὄφρα δέ οἱ μέλαν αἷμα καὶ ἔγκατα πάντα χυθείη

ἡμετέρῳ περὶ δουρὶ καὶ Ἄϊδα λυγρὸν ἵκηται·

οἶδα γὰρ ὡς οὔτις με δυνήσεται ἐγγύθεν ἐλθὼν

ἐγχείῃ δαμάσασθαι ἐπιχθονίων ἡρώων,

οὐδ᾽ εἴπερ στέρνοισι μάλ᾽ ἄτρομον ἦτορ ἔχῃσιν,

ἄτρομον ἦτορ ἔχῃσι λίην καὶ χάλκεος εἴη·

κρύβδα δ᾽ ἀνάλκιδες αἰὲν ἀγαυοτέρους λοχόωσι.

τῷ μευ ἴτω κατέναντα, καὶ εἰ θεὸς εὔχεται εἶναι

χωόμενος Δαναοῖς, ἐπεὶ ἦ νύ μοι ἦτορ ἔολπεν

ἔμμεναι Ἀπόλλωνα λυγρῇ κεκαλυμμένον ὄρφνῃ.

ὣς γάρ μοι τὸ πάροιθε φίλη διεπέφραδε μήτηρ

κείνου ὑπαὶ βελέεσσιν ὀϊζυρῶς ἀπολέσθαι

Σκαιῇς ἀμφὶ πύλῃσι· τὸ δ᾽ οὐκ ἀνεμώλιον ἦεν.’

ἦ καὶ λυγρὸν ὀϊστὸν ἀμειλίκτοισι χέρεσσιν

ἕλκεος ἐξείρυσσεν ἀναλθέος· ἐκ δέ οἱ αἷμα

ἔσσυτο τειρομένοιο· πότμος δέ οἱ ἦτορ ἐδάμνα.

ἀσχαλόων δ᾽ ἔρριψε βέλος· τὸ δ᾽ ἄρ᾽ αἶψα κιοῦσαι

πνοιαὶ ἀνηρείψαντο, δόσαν δέ μιν Ἀπόλλωνι

ἐς Διὸς οἰχομένῳ ζάθεον πέδον· οὐ γὰρ ἐῴκει

ἄμβροτον ἰὸν ὀλέσθαι ἀπ᾽ ἀθανάτοιο μολόντα.

90 δεξάμενος δ᾽ ὅ γε κραιπνὸς ἀφίκετο μακρὸν Ὄλυμπον

ἄλλων ἀθανάτων ἐς ὁμήγυριν, ᾗχι μάλιστα

πανσυδίῃ ἀγέροντο μάχην ἐσορώμενοι ἀνδρῶν·

οἱ μὲν γὰρ Τρώεσσι μενοίνεον εὖχος ὀρέξαι

οἱ δ᾽ αὖτ᾽ Ἀργείοις, διὰ δ᾽ ἄνδιχα μητιόωντες

95 δέρκοντο κτείνοντας ἀνὰ μόθον ὀλλυμένους τε.

Ο Αχιλλέας ως ηρωική μορφή στα *Μεθομηρικά*.

Τα *ΜΟ* αποτελούν τη γέφυρα των γεγονότων μεταξύ Ιλιάδας και Οδύσσειας και συμπληρώνουν νοηματικά τα κενά που δεν αφηγείται ο Όμηρος μεταξύ του τέλους της Ιλιάδας και της αρχής της Οδύσσειας

Στην Ιλιάδα συναντήσαμε έναν Αχιλλέα εγωιστή κι εκδικητικό. Από τη μία, η δυναμικότητα του χαρακτήρα του και η περήφανή του λογική δεν του επέτρεψαν να συνδράμει τους Αχαιούς όσο θα έπρεπε. Απομακρύνθηκε από το πεδίο της μάχης κι έδωσε χώρο στον εγωισμό του να κυριαρχήσει. Από την άλλη πλευρά, στο άκουσμα του θανάτου του καλύτερού του φίλου Πατρόκλου, υπερίσχυσε η εκδικητική του μεριά. Αυτοσκοπός πλέον ήταν η τιμωρία του Έκτορα, του ανθρώπου που του στέρησε τον καρδιακό του φίλο. Με την οργή να τον κατακλύζει, βλέπουμε στις τελευταίες ραψωδίες της *Ιλιάδας* τον Αχιλλέα να μαίνεται ανάμεσα στα πλαίσια του θρήνου, της εκδίκησης, και της ύβρεως. Δεν διστάζει ακόμα και να διαπομπέψει το νεκρό σώμα του Έκτορα.

Στα δύο πρώτα βιβλία των *ΜΟ* ο Αχιλλέας συνεχίζει το αιματηρό του έργο εναντίων των εχθρών του και σκοτώνει την Πενθεσίλεια και τον Μέμνονα. Ο Μέμνων αποτελεί έναν ήρωα, τον οποίο ο Αχιλλέας ταυτίζει με τον Έκτορα, καθώς ο πρώτος σκοτώνει τον αμέσως πιο κοντινό άνθρωπο του Αχιλλέα μετά τον Πάτροκλο, τον Αντίλοχο. Παρακολουθούμε λοιπόν έναν Αχιλλέα να κλείνει ένα έπος με έναν σκληρό θάνατο και να ανοίγει ένα ακόμα έπος με την ίδια φονική συμπεριφορά.

Ο Boyten σημειώνει πως ο Αχιλλέας τείνει να επικρατεί σε κάθε κείμενο που εμφανίζεται με τον ίδιο τρόπο που επικρατεί και στις μάχες, λόγω της ισχυρής ομηρικής του φιγούρας (2010, 26-27). Το ακατανίκητο και ασυγκράτητο πνεύμα του ιλιαδικού Πηλείδη δεν μπορεί να λείπει από το έπος που θα περιγράψει το θάνατό του. Το ερώτημα, όμως, που προκύπτει είναι αν ο ήρωας μας είναι ίδιος με εκείνον του Ομήρου. Ο Boyten δείχνει να υποστηρίζει πως στις δύο επικές μορφές του Αχιλλέα διατηρείται μία ισοδυναμία[14], ωστόσο παρατηρεί μία εξέλιξη στο χαρακτήρα του. Όπως αναφέρει

[14] Boyten (2010, 16).

και ο ίδιος, είναι περισσότερο πολεμοχαρής και βίαιος ο Αχιλλέας των *ΜΟ*[15]. Ο ήρωας έχει όλα εκείνα τα δυναμικά χαρακτηριστικά της ιλιαδικής και πιο ισορροπημένης εκδοχής του σε έναν, όμως, πιο έντονο βαθμό που πολλές φορές φτάνει στο σημείο της αγενούς και πλήρως υβριστικής θέσης. Η Scheijnen ταυτίζεται με αυτήν την άποψη συμπληρώνοντας πως αυτή είναι μία φυσιολογική και αναπόφευκτη εξέλιξη[16] του χαρακτήρα ενός τόσο επιβλητικού προσώπου, όπως είναι ο Αχιλλέας. Εμφανίζεται ως ο απόλυτος νικητής στα *ΜΟ*, λιγότερος στατικός, καθώς γνωρίζει ότι θα πεθάνει με δόξα. Δεν περιορίζει τις εκφράσεις και τα συναισθήματά του, τα οποία τον συνεπαίρνουν. Αυτή η μετά-πατρόκλεια εκδοχή του ενέχει όλον τον πόνο που βίωσε μετά από τις απώλειες των αγαπημένων του ανθρώπων.

Η ισορροπία που αναφέρθηκε παραπάνω, θα διαταρασσόταν αν μετά το θάνατό του ο Αχιλλέας εξαφανιζόταν από το έπος. Η δυναμικότητα του ήρωα επιβεβαιώνεται μέσω της παρουσίας του γιου του Νεοπτόλεμου στα επόμενα βιβλία των *ΜΟ*, από το 7^{ο} βιβλίο και εξής. Η μορφή του και η φήμη του αφήνουν ισχυρή κληρονομιά, η οποία αναδεικνύεται από τον Νεοπτόλεμο. Αυτό ακριβώς υπογραμμίζει και ο Boyten με την αναφορά του ότι ο Αχιλλέας αντιπροσωπεύει το μοντέλο του επικού ήρωα και αποτελεί τον χαρακτηριστικότερο επικό ήρωα, καθώς συνεχίζει να παραμένει στο προσκήνιο, παρόλο που είναι νεκρός (2010, 138). Συνεχίζει να ζει και να μάχεται μέσα από το γιο του και να επικρατεί με τη νοερή παρουσία του στα γεγονότα του έπους.

[15] Boyten (2010, 137-138).
[16] Scheijnen (2018, 108-109).

Σχολιασμός στίχων 1-95:

στ. 1-9: Οι πρώτοι εννέα στίχοι αποτελούν την εισαγωγή του τρίτου λόγου στο έπος και συνδέουν τους δύο προηγούμενους. Η Πενθεσίλεια έχει σκοτωθεί από τον Αχιλλέα στον πρώτο λόγο, το ίδιο και ο Μέμνων στον δεύτερο, ενώ και οι Αχαιοί έχασαν τον γενναίο Αντίλοχο από τα χέρια του Μέμνονα, επίσης στον δεύτερο λόγο. Στους πρώτους εννέα στίχους του τρίτου λόγου παρατηρείται πλήθος λέξεων που μαρτυρούν τη συναισθηματική κατάσταση που επικρατεί στο στρατόπεδο των Αχαιών. Ο θάνατος του Αντιλόχου έχει καταβάλει ψυχολογικά τους ήρωες και αυτό είναι εμφανές. Γίνεται χρήση λέξεων και φράσεων φορτισμένων με αρνητικό συναισθηματικό περιεχόμενο (*στενάχοντες, πολλὰ μάλ' ἀχνύμενοι, ἔστενον, πάντας γὰρ ἀμείλιχον ἄμπεχε πένθος*), με μόνη εξαίρεση τον ψυχικό κόσμο του Νέστορα. Η στωική του στάση τον διαφοροποιεί από τους υπόλοιπους Αχαιούς. Όλο αυτό το αρνητικό φορτίο προετοιμάζει τον αναγνώστη για μία μεγάλη απώλεια. Η θλίψη και ο πόνος θα κορυφωθούν στους επόμενους στίχους με το θάνατο του εμβληματικού ήρωα του Τρωικού πολέμου, του Αχιλλέα.

στ. 1 Αὐτὰρ ἐπεὶ φάος ἦλθεν: Ο τρίτος λόγος των *ΜΟ* ξεκινάει με την τυπική ομηρική φράση *Αὐτὰρ ἐπεὶ* που συναντάται σχεδόν σε κάθε ραψωδία της *Ιλιάδας* και της *Οδύσσειας* - καθώς και στον Απολλώνιο Ρόδιο -, όταν θέλει να παρουσιάσει μία νέα σκηνή με ένα ξαφνικό ξεκίνημα. Ο Όμηρος αποδεικνύεται λάτρης των αναφορών της εμφάνισης ή της εξαφάνισης του φυσικού φωτός. Ειδικότερα, η άφιξη μιας νέας ημέρας αποτελεί οιωνό για σημαντικά γεγονότα του Τρωικού πολέμου όπως στη Θ:

Ἠὼς μὲν κροκόπεπλος ἐκίδνατο πᾶσαν ἐπ' αἶαν,

Ζεὺς δὲ θεῶν ἀγορὴν ποιήσατο τερπικέραυνος

ἀκροτάτῃ κορυφῇ πολυδειράδος Οὐλύμποιο· (Ιλ. Θ. 1)

όπου έπεται η ανακοίνωση αποφάσεων του Δία, οι οποίες συνοδεύονται από κατηγορηματικές απειλές για όποιον παρεκκλίνει από το πλαίσιο που εκείνος ορίζει, και στην Τ -γνωστή ως μήνιος ἀπόρρησις-:

Ἠὼς μὲν κροκόπεπλος ἀπ' Ὠκεανοῖο ῥοάων

ὄρνυθ', ἵν' ἀθανάτοισι φόως φέροι ἠδὲ βροτοῖσιν (Ιλ. Τ. 1-2)

που ακολουθεί η παράδοση των όπλων από τη Θέτιδα στον Αχιλλέα και η χαρακτηριστική σκηνή της συμφιλίωσης Πηλείδη και Ατρείδη. Ο Κόιντος συγκλίνει με την ομηρική τακτική.

Η γραφή *ἐπειδή* που παραδίδεται στον κώδικα Η απορρίπτεται για μετρικούς λόγους. Σε αυτό το σημείο, ο Κόιντος Σμυρναίος καταφέρνει να συνδέσει με έναν καθαρά ομηρικό τρόπο τα δύο τελευταία βιβλία. Ο δεύτερος λόγος των *ΜΟ* κλείνει με το θάνατο του Μέμνονα και βρίσκει τους Τρώες να τον μοιρολογούν, καθώς και με το πένθος της μητέρας του, της Ηώς. Η ίδια τώρα φέρνει το φως και δίνει το έναυσμα μίας καινούριας ημέρας.

ἐυθρόνου Ἠριγενείης: Ως *ἠριγένεια* χαρακτηρίζεται συνειρμικά η Ηώς, για αυτό το λόγο και η λέξη προσωποποιείται και γράφεται με κεφαλαίο. Εμφανίζεται συχνά στους επικούς ποιητές. Στον *Ομηρικό Ύμνο στην Αφροδίτη* συνοδεύεται από το επίθετο *χρυσόθρονος* (στ. 226 *Ἠοῖ τερπόμενος χρυσοθρόνῳ ἠριγενείῃ*), επίθετο που έχει ως β΄ συνθετικό το ουσιαστικό *θρόνος* όπως και στα *ΜΟ*. Στην πλειοψηφία των περιπτώσεων που συναντάται η γραφή *ἠριγένεια* βρίσκεται σε πτώση γενική και μάλιστα στο δεύτερο ημιστίχιο.

στ. 2 δὴ τότ' ἄρ': Ο στίχος ξεκινάει με τη φράση αυτή που τοποθετεί τον αναγνώστη στο χρονικό παρόν. Ο Όμηρος την χρησιμοποιεί στην *Οδύσσεια* (θ. 381) και ο Απολλώνιος Ρόδιος στα *Αργοναυτικά* (2. 1178).

Ἀντιλόχοιο νέκυν: Στον στίχο αυτό είναι εμφανής η διαφοροποίηση του ποιητή μας από τη μυθολογική παράδοση που θέλει τον Αχιλλέα να σκοτώνεται στην ίδια μάχη με τον Μέμνονα και τον Αντίλοχο[17].

στ. 3 μεγά<λα> στενάχοντες: Ο Dausque παραδίδει τη γραφή *μεγάλα*, ενώ άλλοι κώδικες τη γραφή *μέγα*. Την γραφή *μεγάλα* περιέχουν στις εκδόσεις τους οι Vian, Köchly, Zimmermann, Pompella και Lelli. Η προσθήκη των εκδοτών θεωρείται ορθότερη, καθώς η γραφή *μέγα* δημιουργεί μετρικό κενό. Άξιος αναφοράς είναι και ο στίχος 355 της ραψωδίας ξ στην *Οδύσσεια* που οι μετοχή *στενάχοντες* συνοδεύεται από

[17] Κακριδής (1962, 38).

τη γραφή *μεγάλα,* αλλά και στα *ΜΟ* (5. 633) *Αἴαντ'· ἀμφὶ δέ οἱ μεγά<λα> στενάχοντες ἕθεντο*. Παράλληλα, ο κώδικας Υ που παραδίδει στην πρώτη συλλαβή της μετοχής το βραχύ φωνήεν -ο- αντί του -ε- δεν είναι αποδεκτός σε κανέναν από τους εκδότες. Οι παραπάνω αναφορές από την *Οδύσσεια* και τα *ΜΟ* συμβαδίζουν με την άποψη των εκδοτών.

Η επιλογή του ρηματικού τύπου χρησιμοποιείται ξανά στο έργο σε διαφορετική, όμως, μορφή. Οι αναφορές είναι οι εξής στα *ΜΟ*: (3. 422) *ἀνεστενάχοντ' Ἀχιλῆα,* (3. 611-612) *ἀμφὶ δὲ ποσσὶ κείσομαι ἀθανάτοιο Διὸς μεγάλα στενάχουσα,* (5. 633) *ἀμφὶ δέ οἱ μεγά<λα> στενάχοντες* και (7. 35) *περιστενάχοντο δ' ἄνακτα.* Οι τέσσερις αυτές περιπτώσεις, όπως και ο στίχος που μελετάμε, εμφανίζουν έναν κοινό τόπο, το θρήνο. Στα χωρία αυτά, οι πρωταγωνιστές εκφράζουν τον έντονο πόνο και απελπισία που αισθάνονται λόγω κάποιας πολύ σημαντικής τους απώλειας. Η ερμηνεία του ρήματος δείχνει να αποτυπώνει άριστα τα ανθρώπινα συναισθήματα σε τέτοιου είδους περιπτώσεις, κατά τις οποίες οι λέξεις συνήθως είναι φτωχές.

στ. 4 παρ' ᾠόσιν 'Ελλησπόντου: Στην έκδοση του Vian[18] υπάρχει ένα πολύ ενδιαφέρον σχόλιο. Σύμφωνα με τον Στράβωνα (13. 1. 32):

τοῦ μὲν οὖν 'Αχιλλέως καὶ ἱερόν ἐστι καὶ μνῆμα πρὸς τῷ Σιγείῳ, Πατρόκλου δὲ καὶ 'Αντιλόχου μνήματα, καὶ ἐναγίζουσιν οἱ 'Ιλιεῖς πᾶσι καὶ τούτοις καὶ τῷ Αἴαντι

και με τον Όμηρο (ω. 76-79):

ἐν τῷ τοι κεῖται λεύκ' ὀστέα, φαίδιμ' 'Αχιλλεῦ,

μίγδα δὲ Πατρόκλοιο Μενοιτιάδαο θανόντος,

χωρὶς δ' 'Αντιλόχοιο, τὸν ἔξοχα τῖες ἁπάντων

τῶν ἄλλων ἑτάρων μετὰ Πάτροκλόν γε θανόντα

ο τάφος του Αντιλόχου τοποθετείται στο ακρωτήριο Σίγειον, κοντά στην Τροία. Μάλιστα, εκεί κοντά βρίσκεται και ο τάφος του Αχιλλέα και του Πατρόκλου, διήγηση που ακολουθεί και ο Κόιντος. Αντιτίθεται σε εικασίες που υποστηρίζουν πως Αχιλλέας, Πάτροκλος και Αντίλοχος ετάφησαν μαζί στο ίδιο μνήμα.

---

[18] Vian (1963, 96) Γίνεται αναφορά και ερμηνεύεται η υποσελίδια παραπομπή, η οποία βρίσκεται στη γαλλική.

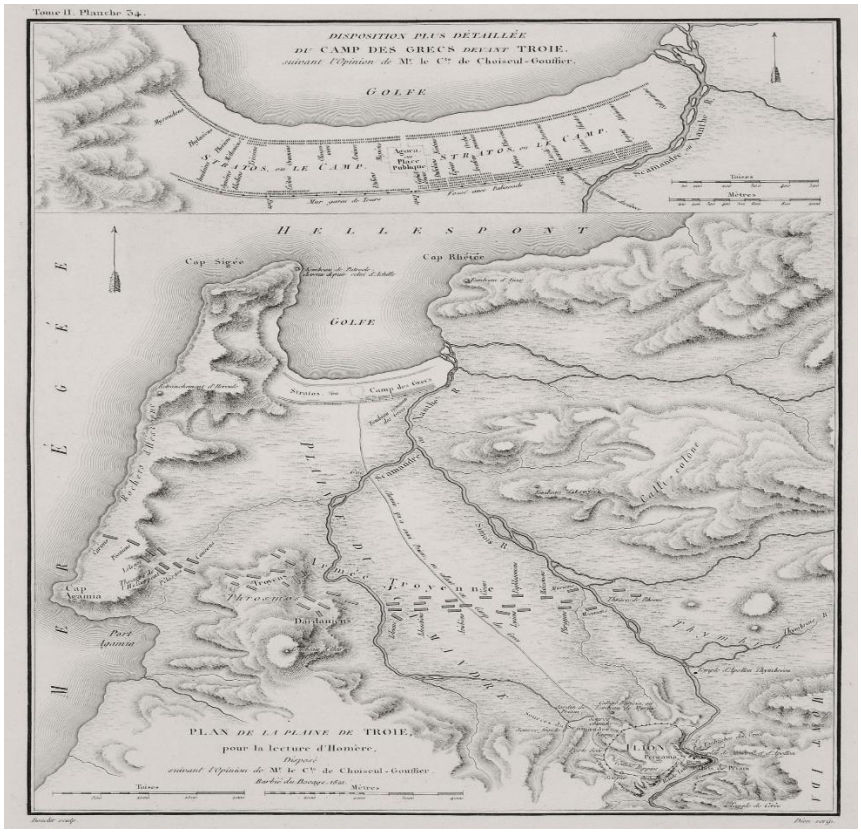

CHOISEUL-GOUFFIER, Gabriel Florent Auguste de. Voyage pittoresque de la Grèce, Paris, J.-J. Blaise, M.DCCC.XXII [=1822]

Στο τέλος του στίχου ο Pompella τοποθετεί κόμμα, σε αντίθεση με τους υπόλοιπους. Θεωρώ πως δε χρειάζεται, καθώς η μετοχή και οι προσδιορισμοί της συμπληρώνουν το νόημα του στίχου. Εκτός αυτού, στον στίχο 5 αμέσως μετά τη μετοχή υπάρχει τελεία, η οποία θα συμβάλλει στην πρακτική εκφορά του στίχου. Επομένως, δε χρειάζεται το νόημα του στίχου 4 να διακοπεί πριν στο πέμπτο στίχο.

στ. 5 μαλ': Αλλοίωση του μέτρου προκαλεί η διατήρηση του -α- στην έκδοση του Pompella. Σε περίπτωση που παραμείνει το -α- εμφανίζεται το φαινόμενο της χασμωδίας στον στίχο *μάλα ἀχνύμενοι*. Η έκθλιψη που παρατηρείται στις υπόλοιπες εκδόσεις κρίνεται απαραίτητη για τη διατήρηση του δακτυλικού εξαμέτρου.

ἀχνύμενοι: Η μετοχή *ἀχνύμενοι* αποδίδει τον έντονο πόνο και το θρήνο στο στρατόπεδο των Αχαιών. Χρησιμοποιείται και από τον Όμηρο, πβ. ιδιάιτερα *ὄπιθεν δὲ κάρη ἔχε δῖος Ἀχιλλεὺς ἀχνύμενος* (Ψ. 136-137), όταν ο Αχιλλέας θρηνεί το αδελφικό του φίλο, Πάτροκλο. Δεν είναι τυχαία η επιλογή του Κόιντου Σμυρναίου, καθώς ο Αχιλλέας βαριά θλιμμένος από το θάνατο του Αντιλόχου θα θελήσει να εκδικηθεί το

θάνατό του, όπως ακριβώς και στην περίπτωση του Πατρόκλου. Μάλιστα σε αυτή τη σκηνή είναι έντονη η διακειμενική σύνδεση Αντιλόχου με τον ιλιαδικό Πάτροκλο.

στ. 6 ἄμφεχε: Υπάρχει μία διαφωνία σχετικά με την συγκεκριμένη γραφή. Ο Vian[19] και ο Lelly συμφωνούν με αυτήν. Οι υπόλοιποι τρεις παραδίδουν *ἄμφεχε*. Το συγκεκριμένο ρήμα εντοπίζεται στην αρχαιότητα και με τις δύο μορφές - ο Όμηρος χρησιμοποιεί και τους δύο τύπους (Ιλ. Β. 41) (Οδ. ζ. 225). Ο Montanari αναφέρει πως είναι μεταγενέστερος ποιητικός τύπος[20]. Δεν εμποδίζει καμία από τις δύο γραφές το και μετρική του στίχου. Στις 22 φορές, όπου τα χειρόγραφα ξεκάθαρα παραδίδουν *ἀμφέχω*, ο Vian διορθώνει σε όλα τον ομηρικό τύπο *ἀμπ-* βλ.Vian (1959). Ο τύπος *ἀμπ-* εμφανίζεται στα χειρόγραφα των *ΜΟ* μόνο 5 φορές 9. 394, 11. 30, 47. 436, 14. 387. Ο Erbse (1971, 566-67) αμφισβητεί την αλλαγή αυτή του Vian και αναρωτιέται αν πρέπει να επιτρέψουμε στον ποιητή μας μία τέτοια καθολική ανομοίωση, καθώς στον Απολλώνιο Ρόδιο συναντάμε τον τύπο *ἀμφέχετο* 1. 324, ενώ ο τύπος ἄμπεχεν αποτελεί στα *Αργοναυτικά* lectio facilior. Σημειώνει, λοιπόν, ότι το *ἀμφέχω* είναι το ρήμα που χρησιμοποιεί ο Κόιντος, ενώ οι πέντε τύποι του *ἀμπέχω* στα *ΜΟ* μπορούν να θεωρηθούν ως παρεισφρήσεις του συνηθισμένου στα ομηρικά έπη *ἀμπέχω*. Βλ. επίσης West (1986, 145), James & Lee (2000, 66, 106). Οι Pompella (2013) και Gärtner (2010) τυπώνουν *ἄμφεχε* στις εκδόσεις τους.

ἀμείλιχον πένθος: Η συγκεκριμένη φόρμουλα δεν είναι ομηρική. Ο Όμηρος δείχνει να προτιμάει ως συνοδευτικά του ουσιαστικού *πένθος* τα επίθετα *λυγρός* ή *μέγας* (Δ. 417) (Χ. 242).

στ. 7-9 Ὃ δ' οὐ…ἀκάχησθαι: Στους στίχους αυτούς αναπτύσσεται μία από τις 132 *γνῶμαι*[21] των *ΜΟ* έναντι των 150 της *Ιλιάδας*. Στους τρεις στίχους γίνεται αναφορά στον Νέστορα, ο οποίος είναι γνωστός για την σοφία του. Σε αυτό το σημείο, ο ήρωας δεν αφήνει το συναισθηματικό βάρος που επικρατεί σε όλους τους Αχαιούς να τον καταβάλει, πράττοντας για άλλη μία φορά με βάση τη λογική. Επιπροσθέτως, υπογραμμίζεται η αρχαιοελληνική αντίληψη που αφορά στον συνετό άντρα, μία αντίληψη που απαιτεί από τον άνθρωπο να είναι υπομονετικός, ανεκτικός στον

---

[19] Ο Vian συγκεκριμένα παρατηρεί πως γίνεται συστηματικά η εναλλαγή από *ἀμφέχω* σε *ἀμπέχω*. Η δεύτερη γραφή προτιμάται και στους στίχους 3. 25, 3. 558, 5. 106, 7. 250 (1959, 165).
[20] Montanari (2014, 158)
[21] Ο Maciver έχει δημιουργήσει έναν εκτενή κατάλογο με τις *γνῶμαι*. Για περισσότερες λεπτομέρειες βλ. (2007, 269).

σωματικό και ψυχικό πόνο και αξιοπρεπής απέναντι στην απώλεια αγαπημένων του και μη προσώπων. Αυτή η νοοτροπία έχει τα θεμέλια της στον Στωικισμό και τους στωικούς φιλοσόφους[22]. Κατά τον Στωικισμό, η ευτυχία άρα και η ηρεμία ψυχής είναι μία ψυχική κατάσταση που προσφέρει αυτάρκεια και βασίζεται στις αρετές. Για να επιτευχθεί, λοιπόν, η ηρεμία αυτή απαιτείται σοφία και αίσθημα δικαίου. Αυτά τα δύο συνιστούν την ανθρώπινη φρόνηση, η οποία ταυτίζεται με την ευδαιμονία. Έτσι, προσδιορίζεται ο ορθός βίος[23].

στ. 7 φέροντας: Η διόρθωση του Wifstrand *φέροντες* προκειμένου να συμφωνεί με το *υἷες* του στ. 5 θεωρώντας τη φράση *πάντας ... πένθος* παρενθετική είναι περιττή, τη στιγμή που όλα τα χειρόγραφα παραδίδουν *φέροντας* και συνάπτουν τη μετοχή με το *πάντας*.

Ὃ δ' οὐ μέγα δάμνατο θυμῷ: Δύο έννοιες πολύ ευαίσθητες για τον άνθρωπο από την αρχή του κόσμου αναδύονται σε αυτό το σημείο, ο πόνος και η ψυχή. Συνήθως, ο πόνος είναι συνδεδεμένος με το σώμα και την υλική του υπόσταση και εμφανίζεται έπειτα από την ύπαρξη κάποιας πληγής, π.χ. (1. 243, 9. 479). Η ίδια χρήση των όρων αυτών γίνεται και από τον Όμηρο *βέλος δ' ἔτι θυμὸν ἐδάμνα* (Ξ. 439). Ο ποιητής, όμως, φαίνεται σε αυτό το σημείο να προτιμάει το συνδυασμό των λέξεων αυτών, για να ορίσει τον πόνο που προκαλείται όχι από κάποιον τραυματισμό, αλλά με τη χροιά του ψυχικού πόνου και τραύματος. Εύκολα παρατηρούμε πως ο Κόιντος προσεγγίζει συχνά τον συνδυασμό αυτών των λέξεων και με μία άλλη οπτική[24]. Ο πόνος, λοιπόν, όπως βλέπουμε δεν περιορίζεται μόνο στη σωματική του αντίληψη, αλλά επιδρά και στον ψυχισμό του ανθρώπου, καθώς τον καθορίζει τόσο σωματικά όσο και ψυχικά. Ίσως, μάλιστα, οι ανθρώπινες αντοχές στον πόνο να είναι μεγαλύτερες στις σωματικές πληγές και τείνουν έτσι να αναδεικνύουν έναν ψυχικό τραύμα πολύ πιο ισχυρό από ό,τι ένα σωματικό, εφόσον το πρώτο μπορεί να καταδυναστεύσει τον άνθρωπο σε πολύ πιο οδυνηρά δεσμά.

στ. 8 ἀνδρὸς γὰρ πινύτοῖο: Στον Όμηρο δεν συναντάμε το σύνταγμα *ἀνήρ πινυτός*. Ο ποιητής μας το χρησιμοποιεί αρκετές φορές συνήθως σε στίχους που αποτελούν *γνῶμαι* και προωθούν ένα ηθικό μήνυμα. Αντίστοιχα παραδείγματα εντοπίζονται σε διάσπαρτα

---

[22] James, Lee (2000, 148).
[23] Μάνος (2005, 179).
[24] Όπως γίνεται και στους στίχους (1. 388, 3. 647-48).

σημεία του έργου. Στον Α΄ λόγο, στους στίχους 736-738 υπάρχει μία τέτοια φράση ηθικού περιεχομένου στην επίπληξη που δέχεται ο Αχιλλέας από τον Θερσίτη:

οὐ γὰρ τερπωλῆς ὀλοώτερον ἄλλο βροτοῖσιν

ἐς λέχος ἱεμένης, ἥ τ' ἄφρονα φῶτα τίθησι

καὶ πινυτόν περ ἐόντα

Άλλος ένας στίχος με συμβουλευτική χροιά είναι ο παρενθετικός στίχος του Δ΄ λόγου, 379:

ἀνδράσι γὰρ πινυτοῖσι πέλει νόος ἤπιος αἰεί.

Σχεδόν πανομοιότυπη με τη μορφή των στίχων 3. 8-9 είναι και αυτή που έχουν οι στίχοι 595-597 του πέμπτου λόγου:

οὐ γὰρ ἔοικε μέγ' ἀσχαλάαν ἐνὶ θυμῷ·

ἀνδρὸς γὰρ πινυτοῖο καὶ ἄλγεα πόλλ' ἐπιόντα

τλῆναι ὑπὸ κραδίῃ στερεῇ φρενὶ μηδ' ἀκάχησθαι.

Πολύ ορθά σημειώνει η Barbaresco (2016, 63) πως η χρήση των λέξεων στα δύο παραπάνω χωρία είναι σχεδόν η ίδια και παράλληλα υπογραμμίζει την λεξιλογική επεξεργασία που φαίνεται να έχει κάνει ο Κόιντος Σμυρναίος σχετικά με την εισαγωγή του Γ' λόγου. Κατά την εισαγωγή αυτή, παρατηρείται απόλυτη νοηματική ταύτιση με τους στίχους 5. 595-597 στις γραφές *ἄλγεα, τλῆναι, φρενί* και *ἀκάχησθαι* χωρίς όμως να τονίζεται η επανάληψή τους.

τλήμεναι ἄλγος: Ο συνδυασμός αυτών των δύο λέξεων αναδύει ακριβώς το στωικό πρότυπο που έχει αναλυθεί παραπάνω[25]. Τη συναντάμε και στον Όμηρο στην ε. 362, στο σημείο όπου περιγράφεται η στωική αντοχή του Οδυσσέα μέσα στη θαλάσσια δύνη.

στ. 9 ἀκάχησθαι: απαρέμφατο παρακειμένου του ρήματος *ἄχομαι, ἀχνυμαι, ἀκαχίζομαι*. Σύμφωνα με το LSJ, ο συγκεκριμένος τύπος τονίζεται στην προπαραλήγουσα και όχι στην παραλήγουσα με περισπωμένη, όπως υποστηρίζει ο

[25] Βλ. την εισαγωγική ανάλυση των στίχων 7-9.

Köchly. Την προπαροξύτονη γραφή χρησιμοποιεί και ο Όμηρος (Ιλ. Τ. 335) (Οδ. δ. 806).

στ. 10-17: Αμέσως μετά την παρουσίαση των συναισθημάτων που επικρατούσαν στους Αχαιούς, ο Κόιντος Σμυρναίος εστιάζει στον Αχιλλέα. Σε μία κλίμακα των ανθρωπίνων συναισθημάτων ο Πηλείδης κατατάσσεται υψηλότερα από τους υπόλοιπους Αχαιούς. Εμφανίζεται *χολούμενος* και έτοιμος να εκδικηθεί το θάνατο του Αντιλόχου επιτιθέμενος στους εχθρούς του. Σε αυτούς τους στίχους, ωστόσο, ο ποιητής πληροφορεί τον αναγνώστη για πολλούς θανάτους Τρώων, οι οποίοι, μολονότι φοβούνταν τον ατρόμητο Αχιλλέα, η μοίρα του θανάτου τους έσπρωχνε στη μάχη. Χρησιμοποιώντας ο αφηγητής την τεχνική της προαναφώνησης προλέγει ανάμεσα στους θανάτους των Τρώων, τους οποίους ο ίδιος ο Αχιλλέας θα προκαλέσει και τον δικό του θάνατο. Ετοιμάζει λοιπόν τον αναγνώστη για μία ιδιαιτέρως εμφατική σκηνή κατά την οποία ο Αχιλλέας θα τραυματιστεί θανάσιμα.

στ. 10 Πηλείδης: Ο Κόιντος ξεκινάει τον στίχο με την αναφορά του πατρωνύμου του πρωταγωνιστή της. Σηματοδοτείται, έτσι, η έναρξη της σφοδρής αυτής σκηνής και το ενδιαφέρον εστιάζεται στον Αχιλλέα. Η γραφή *Πηλείδης* εμφανίζεται στα *ΜΟ* 29 φορές, στην *Ιλιάδα* 51 και μόλις 1 στην *Οδύσσεια* (θ. 75) στο τραγούδι του Δημόδοκου που παρουσιάζεται η φιλονικία Οδυσσέα και Αχιλλέα. Ο κώδικας Η παραδίδει τη γραφή με τη δίφθογγο -ει-, ενώ ο κώδικας Υ με το φωνήεν -η- στην παραλήγουσα. Το φωνήεν -η- δεν εντοπίζεται πουθενά στη λέξη *Πηλείδης* για αυτό και θεωρώ ορθή τη γραφή του κώδικα Η.

δ' ἑτάροιο χολούμενος Ἀντιλόχοιο: Στην *Οδύσσεια*, αποδίδεται ακριβώς η πολύ στενή φιλική σχέση που είχαν οι δύο ήρωες, σε τέτοιο βαθμό που ο Αντίλοχος κατατάσσεται αμέσως μετά τον Πάτροκλο στην καρδιά του Αχιλλέα:

χωρὶς δ' Ἀντιλόχοιο, τὸν ἕξοχα τῖες ἁπάντων

τῶν ἄλλων ἑτάρων, μετὰ Πάτροκλόν γε θανόντα (ω. 78-79).

Επιπρόσθετα, στην *Ιλιάδα* επιβεβαιώνεται αυτός ο φιλικός δεσμός, καθώς ο Αντίλοχος είναι αυτός που μεταφέρει το νέο για τον χαμό του Πατρόκλου στον Αχιλλέα:

ζωὸν ἔτ' Ἀντίλοχον μεγαθύμου Νέστορος υἱόν,

ὄτρυνον δ' Ἀχιλῆϊ δαΐφρονι θᾶσσον ἰόντα

εἰπεῖν ὅττι ῥά οἱ πολὺ φίλτατος ὤλεθ' ἑταῖρος (P. 653-655).

Μία τέτοια είδηση δε θα μπορούσε να ειπωθεί από έναν απλό πολεμιστή, αλλά μόνο από ένα πολύ οικείο άνθρωπο του Αχιλλέα.

Μετά τον Πάτροκλο ο Αχιλλέας χάνει έναν ακόμα στενό του φίλο από τα χέρια των Τρώων. Ο θάνατος του Πάτροκλου οδηγεί τον Αχιλλέα να αφήσει κατά μέρος την οργή του εναντίον των Αχαιών και να στρέψει το μένος του εναντίον των Τρώων με αποτέλεσμα να εκδικηθεί το θάνατο του συντρόφου του σκοτώνοντας τον Έκτορα. Τώρα εκδικούμενος το θάνατο του Αντιλόχου θα σκοτωθεί ο ίδιος στη μάχη Τα μανιώδη συναισθήματά του δε θα του επιτρέψουν την είσοδο στους διαδρόμους της λογικής. Αυτή τη φορά, όμως, η εκρηκτική του συμπεριφορά θα είναι και μοιραία.

Άξια αναφοράς είναι και η άποψη του James[26], ο οποίος υπενθυμίζει την εξέλιξη της ιστορίας στην *Αιθιοπίδα,* κατά την οποία Αχιλλέας και Μέμνονας πεθαίνουν στην ίδια μάχη. Πρέπει, επίσης, να τονιστεί πως στο Β΄ λόγο των *ΜΟ*, ο εξοργισμένος Πηλείδης απειλεί τον Μέμνονα για την εκδίκηση που πρόκειται να πάρει με μία αντιστοιχία που προκαλεί τρόμο:

Ἕκτορα γὰρ Πατρόκλοιο, σὲ δ' Ἀντιλόχοιο χολωθεὶς

τίσομαι· (2. 447-448).

Όπως ακριβώς τιμώρησε τον Έκτορα που του στέρησε τον πιο αγαπημένο του φίλο, έτσι και η δική του τιμωρία δε θα αργήσει να έρθει(2. 447-248). Ενδοκειμενική και ταυτόχρονα διακειμενική επικοινωνία. Με τον ευρηματικό αυτό τρόπο η σκηνή επικοινωνεί με το Β΄ λόγο, αλλά και με τα ομηρικά κείμενα[27].

Η μετοχή *χολούμενος* δε χρησιμοποιείται μόνο για το θυμό του ή μόνο για τη στεναχώρια του. Ο ρηματικός τύπος αντικατοπτρίζει άριστα τον ψυχικό του κόσμο. Θυμός και θλίψη συνυπάρχουν μέσα του, μετουσιώνονται σε ανάγκη-και όχι πλέον επιθυμία- για εκδίκηση και αποτελούν τα εφαλτήρια της επικείμενης επίθεσής του.

στ. 11 κορύσσετο: Ρήμα που χρησιμοποιείται για εφοπλισμό με τα απαραίτητα οπλικά αντικείμενα ενός μαχόμενου, όπως γίνεται και στην *Ιλιάδα* με την ίδια ακριβώς

[26] James (2004, 281-282).
[27] Πβ. και Scheijnen (2018, 94).

τοποθέτηση λέξεων*: Αἴας δὲ κορύσσετο νώροπι χαλκῷ* (Η. 206), *Πάτροκλος δὲ κορύσσετο νώροπι χαλκῷ* (Π. 130).

στ. 12 ὑποτρομέοντες: Αν και η επιθυμία των Τρώων αυτή τη φορά δείχνει να είναι ιδιαιτέρως ισχυρή, όπως αναφέρθηκε στους εισαγωγικούς στίχους 10-17, ο Κόιντος Σμυρναίος δε θα μπορούσε να μην σκιαγραφήσει την ψυχική τους κατάσταση. Σαν στρατιώτες έτοιμοι να δώσουν μία από τις σημαντικότερες μάχες, αν όχι την σημαντικότερη αυτού του πολέμου, στην καρδιά τους πλαγιάζει πλάι με το θάρρος και ο φόβος, εφόσον θα αντιμετωπίσουν τον μεγαλύτερό τους αντίπαλο. Ο φόβος τους προσωποποιείται στην όψη του Αχιλλέα και δηλώνεται σε αυτόν τον στίχο με τη μετοχή *ὑποτρομέοντας*, αλλά και παρακάτω στον στίχο 25 *ἐπεὶ φόβος ἄμπεχε λαούς.*

ἐυμμελίην: Ομηρικό επίθετο κυρίως για τον Πρίαμο. Μεταφράζεται ως ο οπλισμένος, ένοπλος με καλό δόρυ από ξύλο φλαμουριάς. Δεν είναι απόλυτα ταυτισμένο με τον Πρίαμο, αφού φαίνεται να τοποθετείται γενικότερα μαζί με ονόματα ηρώων που ετοιμάζονται να μπουν στο πεδίο της μάχης. Ο Κόιντος χρησιμοποιεί το ίδιο επίθετο σε 23 περιπτώσεις, για τον Αχιλλέα (1 .96, 2. 632, 3. 12 και 4. 173) κα επτά φορές αναφορικά για Αγαμέμνονα, ενώ γίνεται χρήση του άπαξ και για άλλους ήρωες: Θρασυμήδης (2. 342), Γλαύκων (14. 136).[28]

στ. 13 τείχεος ἐξεχέοντο μεμαότες: Οι τρεις πρώτες λέξεις του στίχου εντοπίζονται σχεδόν πανομοιότυπα και στον όγδοο λόγο *τείχεος ἐξεχέοντο μαιμώωντες* (8. 45-46). Ακολουθεί, επίσης, ρήμα που αποδίδει την ίδια έννοια της λαχτάρας. Η Barbaresco[29] συνδέει το μένος των Τρώων με εκείνο του Έκτορα στην *Ιλιάδα* (Ο. 604-610) που τρελαίνεται στην μάχη σαν τον Άρη.

στ. 14 Κῆρες: Θεότητες, στις οποίες αποδίδεται πολεμικός ρόλος γενικότερα στα *ΜΟ*. Όπως σημειώνει ο Κακριδής (1962, 172-173), η παθητικότητά τους δε χάνεται μόνο από την συμμετοχή τους σε πολεμικές σκηνές στις οποίες εκφράζουν τη χαρά τους, αλλά και από την ώθηση που δίνουν στους ήρωες προς την καταστροφή. Συχνά, εμφανίζονται και προετοιμάζουν τον αναγνώστη για την απώλεια ενός ήρωα. Η

[28] Ο Parry έχει ένα ολόκληρο κεφάλαιο σχετικά με τέτοιου είδους ομηρικά επίθετα και ερμηνεύει την επιλογή τους (1971). Παραπέμπω για περισσότερες πληροφορίες αναφορικά στη χρήση τους από τον Όμηρο στις σελίδες 83-91 και 145-153. Θεωρώ πως ο Κόιντος, φανερά επηρεασμένος, ακολουθεί όσο πιο πιστά γίνεται την ομηρική τακτική, όταν επιλέγει ένα επίθετο που προσδιορίζει ήρωα.
[29] (2016, 74-75).

αναφορά σε αυτές εδώ λειτουργεί ως εσωτερική πρόληψη[30] για το θάνατο του Αχιλλέα. Πρέπει ακόμα να αναφερθεί πως πολλάκις ταυτίζονται με την Μοίρα και την Αίσα[31]. Παράλληλα, σε συνδυασμό με το ρήμα *ἔμελλον* που ακολουθεί, εντείνεται η αίσθηση ενός αναπόφευκτου πεπρωμένου που πρόκειται να εκπληρωθεί. Εμφανίζονται, επίσης, στον Όμηρο (Χ. 209-213) και (Θ. 69-74) υπό το ίδιο πρίσμα. Τέλος, αναφέρονται και στον Ησίοδο ως κόρες της νύχτας μαζί με τις Μοίρες (Ησ. Θεογ. 217). Για τις Κῆρες βλ. και Tsomis (2018, 68-70).

ἐνὶ: Ο J. Th. Struve υποστηρίζει αυτή τη γραφή σε αντίθεση με τα χφφ. που διαβάζουν *ἐπὶ*. Σε αντίστοιχα κείμενα της αρχαιότητας εμφανίζονται και οι δύο γραφές μαζί με τη λέξη *στέρνοισι*. Η διαφορά έγκειται στην έννοια, η οποία επικεντρώνεται στη λέξη στέρνο. Η πρόθεση *ἐπὶ* χρησιμοποιείται για την κυριολεκτική τοποθέτηση ενός αντικειμένου πάνω στο στέρνο, όπως η πανοπλία και ο θώρακας. Εν αντιθέσει, η πρόθεση *ἐνὶ* θεωρώ πως χρησιμοποιείται ορθότερα για την μεταφορική σημασία της τοποθέτησης, της διείσδυσης και εγκατάστασης ενός συναισθήματος, μίας ιδέας ή σκέψης στην καρδιά.

στ. 15 πολλοὶ ἀνοστήτοιο κατελθέμεν Ἀιδονῆος: Το λεκτικό σύνολο *ἀνοστήτοιο Ἀιδονῆος* δεν βρίσκεται πουθενά αλλού στην αρχαία ελληνική γραμματεία. Η λέξη *ἀνοστήτοιο* ετυμολογικά προέρχεται από το στερητικό -α- και τη λέξη νόστος, με ερμηνεία ‹‹χωρίς επιστροφή››. Την εντοπίζουμε επίσης στον Οππιανό (Αλ. 3. 586, 4. 108). Ο τύπος *Ἀιδονῆος* (ονομ. *Ἀιδονεύς* ή *Ἀιδωνεύς*) αναφέρεται στον Άδη και συναντάται στον Ευφορίωνα τον Χαλκιδέα (fr. 98. 4), στο Γρηγόριο τον Ναζιανζηνό (Carm. Dogm. 514. 12) αλλά και στον έκτο λόγο των *ΜΟ* (6. 490).

στ. 16 Αἰακίδαο δαΐφρονος: Τυπικό επικό επίθετο που έχει χρησιμοποιηθεί για πολλούς ήρωες σε *Ιλιάδα* και *Οδύσσεια* με διαφορετική, όμως, σημασία στα δύο αυτά έπη. Στην *Ιλιάδα* δείχνει να σχετίζεται ετυμολογικά με τη λέξη *δαΐς* και να σημαίνει φιλοπόλεμος, ενώ στην *Οδύσσεια* με τη λέξη *δαῆναι* και να παραπέμπει στην έννοια του συνετού και του φρόνιμου. Ο Κόιντος Σμυρναίος φαίνεται να τάσσεται περισσότερο με

---

[30] Είναι γνωστή αυτή η τεχνική του Ομήρου και την χρησιμοποιεί εδώ ο Κόιντος Σμυρναίος. Την περιγράφει με λεπτομέρειες η De Jong (2009, 397).

[31] Ο Κακριδής (1962) παραδίδει όλα τα χωρία, στα οποία επεμβαίνουν οι Κήρες και σχεδόν πάντα είναι σε πολεμικές σκηνές. Για περισσότερες πληροφορίες βλ. σελ. 172-173 με ιδιαίτερη σημασία στις υποσελίδιες παραπομπές.

την έννοια της *Ιλιάδας,* χαρακτηρίζοντας με αυτό το επίθετο τον Αχιλλέα, πρωταγωνιστή του ομηρικού έπους όπως και της συγκεκριμένης μάχης των *ΜΟ.*

στ. 17 φθεῖσθαι: Παραδίδεται από όλους του κώδικες, ωστόσο ο Lasc.[2] διαβάζει *φθῖσθαι.* Το απαρέμφατο είναι του ρήματος *φθίω* (=χάνομαι, τελειώνω, καταστρέφομαι) και όντως η ορθογραφία του συμφωνεί με τον Λασκαρίδη. Ο Όμηρος και οι ποιητές της εποχής του χρησιμοποιούν το ρήμα *φθίω* με ῑ, ενώ ο Πίνδαρος και οι τραγικοί ποιητές μεταβάλουν την ποσότητα του φωνήεντος σε βραχεία[32]. Επίσης, είναι απαραίτητο να αναφερθεί πως η διατήρηση της μακρότητας στον Όμηρο γίνεται μόνο σε ενεστώτα και παρατατικό και ποτέ σε μέλλοντα και αόριστο. Μετρικό θέμα δεν προκύπτει σε καμία περίπτωση[33]. Ο τύπος *φθεῖσθαι* φαίνεται ότι προέρχεται από τον παράλληλο τύπο *φθίνω.* Ταυτίζεται νοηματικά και με το ρήμα *φθείρω* και ίσως από αυτό να προκύπτει και ο τύπος με το –ει-. Κατά τη γνώμη μου, βάσει της ομηρικής χρήσης της γλώσσας, είναι ορθότερος ο τύπος *φθῖσθαι.*

παρὰ Πριάμοιο πόληι: Σε αυτόν τον στίχο βλέπουμε τον Κόιντο Σμυρναίο να ακολουθεί πιστά μία τακτική του Ομήρου σύμφωνα με την οποία προσπαθεί να αποδίδει επακριβώς το χώρο, στον οποίο λαμβάνουν χώρα οι πολεμικές σκηνές. Στη συγκεκριμένη περίπτωση αναφέρει ότι ο θάνατος του Αχιλλέα θα γίνει δίπλα από την πόλη του Πριάμου, δηλαδή την Τροία. Είναι συχνή η χρήση της επιρρηματικής σχέσης του τόπου από τον ίδιο τον Όμηρο σε σημαντικά γεγονότα, ο οποίος πολλές φορές σε διάφορα σημεία της *Ιλιάδας* θέλει να δείχνει ότι η Τροία είναι η πόλη του Πριάμου, η περιοχή στην οποία έχει εξουσία και έλεγχο ο βασιλιάς Πρίαμος. Η τοποθέτηση του ονόματος του Πριάμου δεν γίνεται μόνο μαζί με τη λέξη *πόλις* ή *ἄστυ*, αλλά και με το ουσιαστικό *ἄναξ*, το οποίο επίσης παραπέμπει στην εξουσία και στον έλεγχο ή στη διακυβέρνηση της συγκεκριμένης περιοχής (Α. 19 *Πριάμοιο πόλιν*, Η. 296 *ἄστυ μέγα Πριάμοιο ἄνακτος*, Π. 160 *ἄστυ μέγα Πριάμοιο ἄνακτος,* Π. 448 *ἄστυ μέγα Πριάμοιο*).

στ. 18-25: Στο πεδίο της μάχης, ο Κόιντος Σμυρναίος τοποθετεί Αχαιούς και Τρώες ετοιμοπόλεμους. Ανάμεσά τους βρίσκεται και ο Αχιλλέας, ο οποίος εμφανίζεται αήττητος να σπέρνει την αύρα του θανάτου γύρω του φτάνοντας μέχρι τις πύλες της

---

[32] Πβ. LSJ.

[33] Πβ. LSJ. Η μορφή φθει- της απαθούς βαθμίδας απαντά στους τ. του μέλλ. φθείσω / φθείσομαι και σε ορισμένους σύνθ. τ. (πρβλ. φθεισ-ήνωρ), οι οποίοι όμως απαντούν σχεδόν παντού με -ῑ- αντί -ει- (βλ. και τα σύνθ. με α' συνθετικό φθισι-), γεγονός που ερμηνεύεται είτε με βάση μια αρχαία αντικατάσταση της εναλλαγής -ei-/-i- της ΙΕ από μια εναλλαγή -ῑ-/-ĭ- είτε από την ιωτακιστική προφορά της διφθόγγου -ει-.

Τροίας. Τίποτα δεν μπορεί να σταματήσει τη μανία του και στόχος του είναι να ανοίξει το δρόμο της νίκης και του αίματος στους Δαναούς, με την είσοδό του στην πόλη. Βρίσκεται σε έξαρση και σε κατάσταση πολεμοχαρίας.

στ. 18 Αἶψα: Τυπική χαρακτηριστική λέξη που χρησιμοποιείται από τον Όμηρο αλλά και από άλλους επικούς και μη ποιητές, όταν θέλουν να δηλώσουν την έναρξη μιας σημαντικής σκηνής[34]. Αφηγηματολογικά, εξυπηρετεί στην απότομη εκκίνηση μιας σκηνής ιδιαίτερης σημασίας για την εξέλιξη του έργου. Δρα κατά κάποιο τρόπο σαν ένα ξάφνιασμα που θα τοποθετήσει τον αναγνώστη από το γενικό πλαίσιο της μέχρι τώρα αφήγησης, στην οπτική του ιδίου πάνω στο επίκεντρο της πλοκής. Με πιο σύγχρονους όρους, θα μπορούσαμε να πούμε ότι ο αφηγητής ωσεί σκηνοθέτης επιλέγει από ένα πανοραμικό πλάνο να εστιάσει στην έναρξη της μάχης Αχαιών και Τρώων και να επικεντρώσει το ενδιαφέρον του αναγνώστη σε αυτό το σημείο. Παράλληλα, ενισχύει την ταχύτητα της αφήγησης και προσδίδει στο κείμενο παραστατικότητα και αμεσότητα ανάμεσα στις αλλεπάλληλες εξελίξεις της υπόθεσης.

ἀμφοτέρωθε: Τη γραφή αυτή περιέχουν οι κώδικες N, R, E και η editio princeps. Ο κώδικας Ω εμφανίζει τη γραφή *ἀμφοτέρωθεν*. Γραμματικά αναφερόμαστε στην ίδια ακριβώς λέξη. Η παρουσία, όμως, του συμφώνου -ν- διαταράσσει τη μετρική ισορροπία του στίχου. Στον τρίτο πόδα, έαν δεχθούμε τη γραφή του κώδικα Ω, το -ε- μετατρέπεται αυτομάτως σε μακρό σε θέση που χρειαζόμαστε ένα βραχύ φωνήεν. Επομένως, κρίνεται απαραίτητο, προκειμένου να διατηρηθεί η μετρική ισορροπία του στίχου, να διαβάσουμε *ἀμφοτέρωθε*.

στ. 19 μενεπτολέμων τ' : Στην αρχή, λοιπόν, της πολεμικής σκηνής στο δεύτερο ημιστίχιο του στίχου 19, παρατηρούμε την παρουσία ενός καθαρά ηρωικού επιθέτου. Η λέξη *μενεπτόλεμος* προκύπτει από το ρήμα *μένω* και από το ουσιαστικό *πτόλεμος*, δηλαδή πόλεμος ή μάχη. Είναι εύκολο να αντιληφθεί κανείς την πολεμική χροιά του επιθέτου αυτού και τους λόγους για τους οποίους ο ποιητής επιλέγει να το εντάξει στην αρχή της συγκεκριμένης σκηνής. Ο *μενεπτόλεμος* είναι ένα ομηρικό επίθετο το οποίο εμφανίζεται 9 φορές στην *Ιλιάδα*[35] και μία στην *Οδύσσεια* και το οποίο ο Κόιντος Σμυρναίος επιλέγει πολλές φορές να το τοποθετήσει στο έργο του. Η παρουσία του σε

[34] Σύμφωνα και με τον Wees (2009,813), ο Όμηρος πάντα οργάνωσε τις πολεμικές σκηνές με έναν κινηματογραφικό τρόπο ξεκινώντας με ένα πανοραμικό πλάνο και στη συνέχεια επικεντρώνεται στη δράση των πολεμιστών. Την ίδια τεχνική ακολουθεί εδώ κι ο Κόιντος Σμυρναίος.
[35] Ο κατάλογος των χωρίων είναι: Β. 740, Β. 749, Δ. 395, Ζ. 29, Κ. 255, Ν. 693, Τ. 48, Ψ. 836, Ψ. 844.

μεγαλύτερο βαθμό στην *Ιλιάδα* παρά στην *Οδύσσεια* εξηγείται από το γεγονός ότι στην *Ιλιάδα* οι πολεμικές σκηνές είναι εντονότερες, συχνότερες και διεκδικούν το μεγαλύτερο μέρος του ενδιαφέροντος της πλοκής και του μύθου. Αντίθετα, στην *Οδύσσεια* ο μύθος περιστρέφεται γύρω από το φιλειρηνικό και νοσταλγικό συναίσθημα που διακατέχει τον Οδυσσέα για την επιστροφή στην πατρίδα του. Εμφανίζεται μόνο μία φορά[36] και αυτή είναι στο σημείο κατά το οποίο γίνεται αναφορά στον Θρασυμήδη, ο οποίος διακρίθηκε ως πολεμιστής στον πόλεμο της Τροίας. Άρα, αντιλαμβανόμαστε ότι ακόμα και στο ειρηνικό έπος το επίθετο αυτό εμφανίζεται για να υποστηρίξει την πολεμική και ηρωική πλευρά ενός προσώπου. Επιπλέον, το επίθετο παραδοσιακά στον Όμηρο συνηθίζεται να συντάσσεται μαζί με ένα όνομα ήρωα ή με ένα πλήθος ηρώων. Το ίδιο κάνει και ο Κόιντος: το χρησιμοποιεί ως προσδιορισμό πολλών μεμονωμένων πολεμιστών, ενώ το χρησιμοποιεί συνήθως μόνο για τους Αργείους όταν θέλει να χαρακτηρίσει τους Αχαιούς στο σύνολό τους.

στ. 20 μαιμώωντ' ἐς: Το ρήμα *μαιμάω* είναι ποιητικό κι εμφανίζεται κυρίως σε επικά έργα και σπάνια κατά την κλασική εποχή. Δηλώνει την έντονη λαχτάρα κι άκρατη επιθυμία, ένα συναίσθημα που κατακλύζει τον άνθρωπο και ίσως τον παρασύρει σε επιπόλαιες κινήσεις[37]. Στο συγκεκριμένο σημείο, η επιθυμία ταυτίζεται με τον πόλεμο, ο οποίος προσωποποιείται στη μορφή του θεού Άρη (μετωνυμία)[38], του προστάτη του. Η καρτερικότητα που αναφέρθηκε παραπάνω για τη λέξη *μενεπτολέμων* εντείνεται σε αυτόν τον στίχο και σκιαγραφεί πλήρως το συναισθηματικό τοπίο στο οποίο βαίνουν οι πολεμιστές του Αχαϊκού στρατοπέδου.

Για τη γραφή αυτή υπάρχουν κάποιες ανακρίβειες στους κώδικες. Ο Köchly ορθά θέτει αυτήν την γραφή έναντι της *μαιμώοντ' ἐς* του κώδικα Η και της *μαιμώοντες* του Υ.

στ. 21 περιδάμνατο: Λεξιπλασία του Κόιντου με τη πρόθεση *περί* και το ρήμα *δάμνημι*. Η χρήση σε όλη την ελληνική γραμματεία γίνεται μόνο από τον ίδιο, 4 μόνο φορές: 1. 165 *περιδάμνατο πάντας*, 3. 21 *περιδάμνατο λαὸν*, 9. 370 *περιδάμνατ' ἀνίη*, 9. 479 *περιδάμνατο θυμόν*. Το σύνθετο εδώ ρήμα προσδιορίζει απόλυτα την υποταγή των

---

[36] Εμφανίζεται στον στίχο γ. 442.
[37] Σύμφωνα με το LSJ.
[38] Ο Κόιντος Σμυρναίος επιλέγει και σε άλλα σημεία του κειμένου να τοποθετήσει το ρήμα *μαιμάω* και το θεό Άρη μαζί, για να αναδείξει επακριβώς την απερίγραπτη λαχτάρα για τη μάχη. Για περισσότερα παραδείγματα βλ. ΜΟ. 2. 110, 2. 213, 7. 478, 8. 46, 11. 301.

Τρώων στην πολεμική ταυτότητα του Πηλείδη και αναδεικνύει την αξία του ως πολεμιστή.

στ. 22β πάντῃ -24α Σιμόεντος: Στο δίστιχο αυτό φαίνεται η οργή του Πηλείδη και η αποτελεσματικότητα του πάνω στη μάχη, καθώς το αίμα των ηρώων, τους οποίους σκοτώνει, είναι τόσο πολύ που καταφέρνει να μουσκέψει την γη και να γεμίσει τα ρείθρα των ποταμών Ξάνθου και Σιμόεντα με πτώματα και αίμα. Παρατηρούμε εδώ έναν διακειμενικό διάλογο, ο οποίος διεξάγεται μεταξύ των *ΜΟ* και της *Ιλιάδας*. Η έκφραση που χρησιμοποιεί ο Κόιντος δεν είναι δική του καινοτομία, αλλά έχει επηρεαστεί και σχεδόν αντιγράψει τον Όμηρο, ο οποίος πολύ συχνά αναφέρεται στη μουσκεμένη από αίμα γη, μετά από σφοδρές μάχες διακεκριμένων ηρώων.

Πιο συγκεκριμένα, στην έντονη μάχη της ραψωδίας Δ εντοπίζεται στο β' ημιστίχιο η μουσκεμένη με αίμα γη (451 *ῥέε δ' αἵματι γαῖα*). Ακριβώς ο ίδιος στίχος εμφανίζεται στη μάχη Αχαιών και Τρώων στη Θ ραψωδία στην ίδια θέση μέσα στο στίχο (Θ. 65 *ῥέε δ' αἵματι γαῖα*). Αντίστοιχες είναι και οι περιπτώσεις των ραψωδιών Κ (484 *ἐρυθαίνετο δ' αἵματι γαῖα*) και Λ (*ὃ δέ θ' αἵματι γαῖαν ἐρεύθων*), ενώ στο ίδιο μοτίβο κινούνται και οι ραψωδίες Ν (655 *ἐκ δ' αἷμα μέλαν ῥέε, δεῦε δὲ γαῖαν*) και Φ (*ἐκ δ' αἷμα μέλαν ῥέε, δεῦε δὲ γαῖαν*).

στ. 25 μέχρι<ς>: Μόνο ο Vian διατηρεί στο κείμενο του την προτεινόμενη συμπλήρωση που βρίσκεται μέσα στις αγκύλες βασιζόμενος στους κώδικες B, L^{pe}, R αγνοώντας τον απολεσθέντα κώδικα Ω που παραδίδει τη γραφή *μέχρι*. Επίσης, η παρουσία του τελικού σίγμα υποστηρίζει την προφορικότητα του στίχου, καθώς αποφεύγεται έτσι η χασμωδία. Σε αυτό το σημείο οφείλω να συμφωνήσω μαζί του.

ἐπεὶ φόβος ἄμπεχε λαούς: Το δεύτερο ημιστίχιο αποτελεί φράση μοτίβο κυρίως για την επική γλώσσα. Παρόμοια έκφραση εντοπίζεται πάλι στο 3ο βιβλίο των ΜΟ *ἐπεὶ φόβος ἦτορ ἵκανε*, όπου ο Κόιντος Σμυρναίος περιγράφει τη φυγή των Τρώων προς τις πύλες την Τροίας, αυτή τη φορά από τον Αίαντα τον Τελαμώνιο (3. 368). Αντίστοιχα, στην *Ιλιάδα* υπάρχει Λ. 402 *ἐπεὶ φόβος ἔλλαβε πάντας*.

ἄμπεχε: Ακριβώς η ίδια περίπτωση με την γραφή του στίχου 6.

στ. 26- 31: Ο ποιητής μας περιγράφει με γλαφυρότητα το υποθετικό σκηνικό της συμπεριφοράς του Αχιλλέα, εάν οι θεοί έμεναν αμέτοχοι, και στη συνέχεια το αναιρεί. Όπως πολύ καλά γνωρίζουμε, οι θεοί επεμβαίνουν όταν ένας άνθρωπος ξεπερνά τα

ηθικά όρια και καθίσταται αλαζόνας. Ειδικά στην περίπτωση αυτή, που ο υβριστής ήρωας είναι ο Αχιλλέας και ο θεός που επεμβαίνει είναι ο Φοίβος, δύο προσωπικότητες που έχουν συγκρουστεί σε παλαιότερα επικά κείμενα για τον ίδιο ηθικό λόγο. Εάν, λοιπόν, δεν επέλεγε ο Απόλλωνας να εμφανιστεί στο πεδίο της μάχης αυτήν ακριβώς την στιγμή, η εξέλιξη θα ήταν διαφορετική με τον Αχιλλέα να καταφέρνει να περάσει τις πύλες της Τροίας[39]. Αμέσως μετά περιγράφει και τις συνέπειες στην πόλη της Τροίας με τις πύλες να πέφτουν υπονοώντας όλα τα θλιβερά που θα είχαν συμβεί στους Τρώες. Ουσιαστικά έχουμε να κάνουμε με το επικό αφηγηματικό μοτίβο «εἰ μή» [40].

στ. 26 εἰς: Ο κώδικας D παραδίδει *ἐς*. Η γραφή αυτή, όμως, παραβιάζει το δακτυλικό εξάμετρο, το οποίο στη συγκεκριμένη θέση απαιτεί ένα μακρό φωνήεν ή μία δίφθογγο. Εάν χρησιμοποιηθεί η γραφή *ἐς*, θα εντοπιστεί έλλειψη μιας συλλαβής, ώστε να ολοκληρωθεί η μετρική ισορροπία. Επομένως, διατηρώ τη γραφή *εἰς*.

στ. 28 ἐγχριμφθείς: Με τη γραφή αυτή συμφωνούν όλοι οι εκδότες και την παραδίδει ο κώδικας Ω. Ωστόσο, παραδίδεται και η γραφή *ἐγχριφθείς*. Η μετοχή είναι του ρήματος *ἐγχρίμπτω/ ἐγχρίπτω* και γραμματικά δικαιολογεί και τις δύο γραφές. Παράλληλα, σε καμία από τις δύο περιπτώσεις δε δημιουργείται μετρικό πρόβλημα. Η χρήση όμως του ρήματος *ἐγχρίμπτω* είναι πιο διαδεδομένη και ειδικά στον Όμηρο (Ιλ. Ε. 662), (Ιλ. Η. 272), (Ιλ. Ν. 146), στον οποίο η άλλη γραφή δεν έχει χρησιμοποιηθεί ποτέ.

στ. 29 ὄλβιον ἄστυ: Σε αυτό το ονοματικό σύνολο ο ποιητής δείχνει μία συμπάθεια, καθώς το χρησιμοποιεί άλλες 3 φορές στα *ΜΟ*. Η πρώτη είναι στο σημείο που ο Κόιντος Σμυρναίος αναφέρεται στον Αχιλλέα που σκότωσε τον Μύνητα και κατέκτησε την πόλη της Λυρνησσού (4. 478). Το δεύτερο σημείο, στο οποίο εντοπίζουμε τη φράση αυτή είναι στο 10ο λόγο, όπου γίνεται αναφορά στην απόρθητη Τροία που κανένας, ούτε θνητός ούτε αθάνατος δεν θα μπορούσε να την κατακτήσει (10. 356). Τέλος, τη χρησιμοποιεί στο λόγο του Οδυσσέα, ο οποίος απευθύνεται στον Νεοπτόλεμο μιλώντας για τον Αχιλλέα και του υπενθυμίζει πως την Τροία δεν κατάφερε ούτε ο ίδιος ο Πηλείδης να την εκπορθήσει (12. 78). Είναι άξιο αναφοράς πως οι 3 από τις 4 φορές που επιλέγεται αυτή η έκφραση από τον Κόιντο είναι για τον Αχιλλέα. Επομένως, επιθυμεί να συνδέσει συνειρμικά τον ήρωα με αυτή τη φράση, ακόμα κι αν ο Αχιλλέας

---

[39] Όπως υποστηρίζει και ο Κακριδής (1962, 39).

[40] Η ακριβής έκφραση που χρησιμοποιεί στα αγγλικά είναι «if-not situations» (De Jong, 1987, 68-69 κ.ε.). Για περισσότερες πληροφορίες και χωρία της *Ιλιάδας* που γίνεται χρήση αυτής της αφηγηματικής τεχνικής βλ. De Jong (1987, 68-81).

δεν κατάφερε αυτό που τόσο επιθυμούσε και έπεσε ηρωικά στο κατώφλι της Τροίας, την οποία και θα κυρίευε αν δεν είχε επέμβει ο Απόλλωνας.

στ. 30 Φοῖβος ἀνηλέι χώσατο θυμῷ: Μέσα σε μόνο τρεις λέξεις ο ποιητής καταφέρνει να αποδώσει πλήρως τον ψυχικό κόσμο του Θεού Απόλλωνα. Παρουσιάζεται ανελέητος, κατακλυσμένος από θυμό λόγω της συμπεριφοράς του Αχιλλέα. Βλέπουμε, λοιπόν, εδώ την αντίδραση ενός θεού στην υπερφίαλη συμπεριφορά ενός θνητού, ακόμα και αν αυτός είναι ο ίδιος ο ανίκητος Αχιλλέας. Ο Φοίβος φαίνεται με την έκφραση αυτή να μην ανέχεται την αλαζονική και καθαρά υβριστική συμπεριφορά του ήρωα και να επεμβαίνει χωρίς δεύτερη σκέψη στο πεδίο της μάχης, ώστε να καταφέρει να συμμορφώσει τον Αχιλλέα.

στ. 32- 36: Ο ήρωας, όμως, έχει παρασυρθεί από τη δόξα και το αίσθημα της εκδίκησης που τον έχουν καταβάλει. Ο Φοίβος, βλέποντας από τον Όλυμπο την απάνθρωπη συμπεριφορά του Αχιλλέα, καταφτάνει στην Τροία. Ο θυμός του είναι ανελέητος (ΜΟ. 3. 30 *Φοῖβος ἀνηλέι χώσατο θυμῷ*) και αιτία αυτού είναι το μένος του Αχιλλέα που έχει ως αποτέλεσμα χιλιάδες νεκρών ηρώων. Η αλαζονική αυτή συμπεριφορά του ήρωα ωθεί το Φοίβο να αρπάξει τη φαρέτρα και το τόξο του και να στραφεί προς τη μεριά του.

στ. 32 θηρὶ: Αναφέρεται η έννοια του θηρίου, η οποία είναι δύσκολο να προσδιοριστεί. Δεν μπορούμε να εκφράσουμε με ακρίβεια το είδος του θηρίου που παρουσιάζεται. Κάτι τέτοιο συμβαίνει είτε γιατί δεν έχει ιδιαίτερη σημασία ποιο είναι αυτό το θηρίο είτε γιατί δεν επιθυμεί ο ποιητής να το ονοματίσει. Η ουσία της αναφοράς αυτής είναι πως η λέξη θηρίο εμπεριέχει την σκοτεινή δύναμη του ενστίκτου. Είναι κάτι το μη ανθρώπινο και μη κατανοητό από την ανθρώπινη φύση, γιατί είναι η αντανάκλαση του αγνώστου, σύμφωνα με την Spinoula (2008, 257-258). Το ιδιαίτερο, όμως, χαρακτηριστικό της λέξης στην συγκεκριμένη σκηνή είναι ότι περιγράφει έναν θεό, τον Απόλλωνα. Σε αυτό το σημείο η έννοια του θηρίου συμβολίζει την ξαφνική μετάβαση του θεού, τη δύναμή του καθώς και την απειλή που αποτελεί για τον Αχιλλέα[41]. Το ίδιο νόημα προσδίδεται στον Απόλλωνα και στην *Ιλιάδα* (Ο. 237) με τη λέξη *ἴρηκι,* ως γεράκι[42].

---

[41] Spinoula (2008, 296-297).

[42]Πολύ σημαντική παρατήρηση του Tsagarakis (1982, 135).

στ. 34 Αἰακίδαο καταντίον: Ο Φοίβος στέκεται απέναντι από τον εγγονό του Αιακού. Το επίρρημα *καταντίον* δηλώνει την εχθρική στάση που υιοθετεί ο θεός απέναντι στον ήρωα. Επίσης, υποδηλώνει την σχεδόν ίση κατανομή δυνάμεων σωματικών και ψυχικών ενός θεού κι ενός θνητού, καθώς κανένας από τους δύο δε φαίνεται να φοβάται αυτήν την κατά μέτωπον αντιπαράθεση, όπως ακριβώς όταν μάχονται δύο θηρία για την επικράτηση του δυνατότερου.

αὐτῷ: Οι κώδικες παραδίδουν αὐτοῦ. Ο Köchly στη δεύτερη έκδοσή του διορθώνει σε *αὐτῷ,* γραφή την οποία υιοθετούν και οι υπόλοιποι εκδότες. Η δοτική με το *ἀμφί* δηλώνει εδώ τον τόπο: «…γύρω από αυτόν/γύρω του…»

στ. 35 γωρυτὸς καὶ τόξα μέγ' ἴαχεν: Ο Απόλλωνας δεν είναι η πρώτη φορά που φέρει την πανοπλία του αγριεμένος με πρόθεση να ορμήσει προς τους Δαναούς. Ως τοξότης εμφανίζεται και στην *Ιλιάδα* με σκοπό τον αφανισμό του στρατοπέδου των Αχαιών (Α. 43-47). Ωστόσο, η ανδρειοσύνη δεν μπορεί να είναι συνυφασμένη με την έννοια του τοξότη[43]. Με μία σύντομη αναδρομή στην *Ιλιάδα*, θυμόμαστε τον Διομήδη να περιφρονεί το βέλος που έριξε ο Πάρις, το οποίο απλά τον γρατσούνισε στο πόδι χωρίς να του προκαλέσει κάποιο επικίνδυνο τραύμα (Λ. 385 κ.ε.). Πρέπει να αναφερθεί πως το βέλος και το τόξο αποτελούν όπλα, τα οποία από τη φύση τους χρησιμοποιούνται εξ αποστάσεως. Με αυτή τη λογική, μειώνουν σημαντικά το ποσοστό του κινδύνου του επιτιθέμενου, άρα και τις πιθανότητες έκθεσής του σε επικίνδυνες συνθήκες. Πιθανόν είναι, λοιπόν, να υποκρύπτεται κάποιους είδους δειλία στον πολεμιστή που επιλέγει αυτόν τον οπλισμό.

Βέβαια, ο Απόλλωνας έχει ως σημείο αναφοράς του την συγκεκριμένη πανοπλία. Κάτι τέτοιο δε θα έπρεπε να τον εντάσσει στους δειλούς και φοβισμένους μαχητές. Θα ήταν ένα βεβιασμένο κι επικίνδυνο συμπέρασμα για το χαρακτήρα του θεού. Δεν μπορούμε, όμως, να αποφύγουμε μία τέτοια σκέψη σε δεύτερο επίπεδο, ειδικά όταν ο ήρωας τον οποίον καλείται να αντιμετωπίσει είναι ο πιο τρανός πολεμιστής της σύγκρουσης αυτής και εμπνέει δέος σε κάθε του αντίπαλο.

στ. 35β-36: Όπως παρατηρεί και ο Vian[44], οι θεοί σπάνια εμφανίζονται στους ανθρώπους. Όταν επιλέγουν να το κάνουν είτε μεταμορφώνονται είτε η εμφάνιση αυτή

---

[43] Στον στίχο 75 θα αποδειχθεί ο λόγος της ανεπάρκειάς των τοξοτών πιο ξεκάθαρα.
[44] Vian (1963, 97).

αποτελεί μία γρήγορη αντίδρασή τους σε κάτι που τους ενόχλησε σε μεγάλο βαθμό. Στο συγκεκριμένο σημείο, ο Αχιλλέας δε φαίνεται να έχει αναγνωρίσει το Φοίβο. Ωστόσο, η μεγαλοπρεπής παρουσία του προμηνύει τη θεϊκή επιφάνεια. Η φωτιά και ο σεισμός είναι φαινόμενα που, κατά τους αρχαίους, προέρχονται μόνο από τους Ολύμπιους θεούς σε περιπτώσεις προειδοποίησης ή μένους. Παράλληλα, η εμπειρία του Πηλείδη σε προηγούμενες συναντήσεις του με τον Απόλλωνα[45], τον καθιστά ικανό να αναγνωρίσει τι θα ακολουθήσει.

στ. 36 πῦρ ἄμοτον: συνεκφορά που χρησιμοποιείται δύο φορές στα *ΜΟ* (8. 349) και μία στο Μόσχο (Μεγ. 104). Το γεγονός αυτό δείχνει πως είναι κάποιος σπάνιος νεολογισμός της περιόδου, καθώς στα ομηρικά κείμενα δεν συναντάμε αυτό το σύνταγμα. Υποδηλώνει τη μανιώδη ένταση της θεϊκής φωτιάς του Φοίβου.

Με την επιλογή της φωτιάς ως στοιχείο της εμφάνισης του Απόλλωνα δε δηλώνεται μόνο η καταγωγή του. Η φωτιά λόγω της σύστασής της, συνειρμικά, ταυτίζεται με έναν έντονο χαρακτήρα ή μία εκτός ορίων κατάσταση. Ο Απόλλωνας με τη συνοδεία της φωτιάς μεταφέρει στον αναγνώστη τον ψυχικό του κόσμο, το θυμό που του έχει προκαλέσει η ύβρις του Αχιλλέα και τονίζει πως είναι έτοιμος να δράσει καταστροφικά. Τόσο καταστροφικά όπως όταν η φωτιά καίει με μανία (*ἄμοτον*) ό,τι βρεθεί στο πέραμα της. Έτσι και ο Ολύμπιος θεός ετοιμάζεται να αφανίσει το γιο της Θέτιδας.

μάρμαιρε: Το ρήμα δηλώνει την υπέρτατη λάμψη που εξέπεμπε ο Απόλλωνας κατά την ξαφνική του εμφάνιση στο πεδίο της μάχης. Λόγω της έντασης του φωτός, η λάμψη αυτή θα ήταν η πρώτη που θα τραβούσε την προσοχή του Αχιλλέα και θα τον προετοίμαζε για την θεϊκή συνάντηση που θα ακολουθήσει.

ποσὶν: Γραφή που παραδίδει ο κώδικας Η και την υιοθετούν όλοι οι εκδότες. Η γραφή *ποσσὶ* του Υ παρέχει μετρικά προβλήματα. Ειδικότερα, στην πρώτη συλλαβή της λέξης στον στίχο αυτό χρειάζεται βραχεία συλλαβή και στη δεύτερη μακρά. Η ύπαρξη των δύο -σσ- καθιστούν το -ο- θέσει μακρό. Παράλληλα, η παρουσία του τελικού -ν- είναι απαραίτητη για να δημιουργήσει σε συνδυασμό με το -δ- που ακολουθεί το συμφωνικό σύμπλεγμα που απαιτείται για τη μακρότητα της συλλαβής.

---

[45] Παρακάτω θα ακολουθήσει ανάλυση των σημείων αυτών, καθώς και των προειδοποιήσεων του Απόλλωνα στην *Ιλιάδα*.

ὑπὸ κίνυτο: Το ρήμα με την επική του μορφή *ὑποκίνυμι-ύω* εμφανίζεται μόνο σε αυτό το σημείο των *ΜΟ*. Στην υπόλοιπη αρχαία ελληνική γραμματεία χρησιμοποιείται το ρήμα *ὑποκινέω* (Ιλ. Δ. 423), (Πλούτ. 2. 596C), (Ἀριστοφ. Βατράχ. 644). Δεδομένης της επικής γλώσσας του έργου επιλέγω να διατηρήσω αυτήν τη γραφή έναντι της *ὑποκίνυτο* του κώδικα P, της *ὑπεκίνυτο* των κωδίκων M και H και της *ὑπ' ἐκίνυτο* που υιοθετούν ο Köchly και Zimmermann.

στ. 37-59 Οι επεμβάσεις του Απόλλωνα πριν τη μεγάλη απόφαση να σκοτώσει τον Αχιλλέα και τα ομηρικά διακείμενα:

Ο Απόλλωνας, προσπαθεί, αρχικά, να αποτρέψει τον Αχιλλέα τρομάζοντάς τον με τη θεϊκή φωνή του. Τρείς φορές θα προσπαθήσει να του αλλάξει γνώμη. Ως πρώτο στάδιο της επέμβασης του θεού, θεωρείται η προειδοποίησή του να απομακρυνθεί ο Αχιλλέας από τους Τρώες, καθώς δεν είναι δικός του ο ρόλος να εξαπολύει τις Κῆρες. Όμως, ο Αχιλλέας περιφρονεί το θεό και δείχνει την πρόθεση να πολεμήσει ακόμα και μαζί του, ακόμα και με έναν αθάνατο. Έτσι, απτόητος, συνεχίζει τη μάχη. Ο Κόιντος φαίνεται να αποδίδει την υβριστική του αυτή απάντηση στις Κῆρες, μία απάντηση που θα χρησιμέψει ως ηθική δικαιολογία για τον επερχόμενο θάνατό του. Η ύβρις του τον έχει, πλέον, τυφλώσει και ο Απόλλωνας δεν έχει σκοπό να το επιτρέψει. Δεν είναι αποδεκτό ένας θνητός να παραφέρεται με αυτόν τον τρόπο προς τους θεούς και τέτοιες υβριστικές συμπεριφορές και λεκτικές αντιδράσεις πάντα τιμωρούνται.

Ένας πεπαιδευμένος αναγνώστης που έχει μελετήσει τα ομηρικά έπη, διακρίνει στην σκηνή ομηρικά διακείμενα. Αρχικά, το ποιητικό εύρημα με το οποίο ο Απόλλωνας παρεμβαίνει με κραυγή σε έναν ήρωα που δρα με έπαρση, δεν εμφανίζεται για πρώτη φορά εδώ. Η αφήγηση μαχών είναι γενικά μονότονη και ανιαρή και δεν αιφνιδιάζει, ειδικά όταν αυτή ακολουθεί ένα συγκεκριμένο επαναλαμβανόμενο μοτίβο. Συνήθως, ένας ήρωας σκοτώνει με ιδιαίτερο μένος τους αντιπάλους του πριν σκοτωθεί ο ίδιος ή πριν τραυματιστεί. Ένας τρόπος για να αποφευχθεί αυτή μονοτονία είναι μία ξαφνική παρέμβαση[46]. Ο ποιητής, αντί για μία εξωτερική παρέμβαση, χρησιμοποιεί τη θεϊκή εμφάνιση. Την ίδια τακτική εντάσσει και ο Κόιντος στην σκηνή αυτή, όμως ο γνώστης της ομηρικής γραφίδας γνωρίζει ακριβώς τι θα συμβεί ακόμα και τώρα.

[46] Σημαντική παρατήρηση του Schmitz (2007, 66-67).

Όπως στον στίχο 37 των *ΜΟ* (*Σμερδαλέον δ' ἤυσε μέγας θεός*), έτσι και στην πέμπτη ραψωδία της *Ιλιάδας* (Ε. 431 κ.ε.) ο θεός Φοίβος αντιδρά αναλόγως:

ὣς οἳ μὲν τοιαῦτα πρὸς ἀλλήλους ἀγόρευον,

Αἰνείᾳ δ' ἐπόρουσε βοὴν ἀγαθὸς Διομήδης,

γιγνώσκων ὅ οἱ αὐτὸς ὑπείρεχε χεῖρας Ἀπόλλων·

ἀλλ' ὅ γ' ἄρ' οὐδὲ θεὸν μέγαν ἄζετο, ἵετο δ' αἰεὶ

Αἰνείαν κτεῖναι καὶ ἀπὸ κλυτὰ τεύχεα δῦσαι.

τρὶς μὲν ἔπειτ' ἐπόρουσε κατακτάμεναι μενεαίνων,

τρὶς δέ οἱ ἐστυφέλιξε φαεινὴν ἀσπίδ' Ἀπόλλων·

ἀλλ' ὅτε δὴ τὸ τέταρτον ἐπέσσυτο δαίμονι ἶσος,

δεινὰ δ' ὁμοκλήσας προσέφη ἑκάεργος Ἀπόλλων·

φράζεο Τυδεΐδη καὶ χάζεο, μηδὲ θεοῖσιν

ἶσ' ἔθελε φρονέειν, ἐπεὶ οὔ ποτε φῦλον ὁμοῖον

ἀθανάτων τε θεῶν χαμαὶ ἐρχομένων τ' ἀνθρώπων

Σε αυτό το απόσπασμα παρουσιάζεται ο Διομήδης να ορμά στον Αινεία με απώτερο σκοπό να αρπάξει τα όπλα του. Ο ήρωας φαίνεται να αντιλαμβάνεται την παρουσία του Απόλλωνα στο πλευρό του Αινεία πίσω από το σύννεφο που τους σκεπάζει (Ε. 432-433). Ωστόσο, κάτι τέτοιο δεν τον παρεμποδίζει και επιτίθεται τρεις φορές με ορμή και σκοπό να σκοτώσει τον Αινεία. Η έλλειψη σεβασμού ακόμη και προς τον πανίσχυρο Απόλλωνα ωθεί τον ίδιο να τον σπρώξει τρεις φόρες (Ε. 436-442) με την ασπίδα του. Ο Διομήδης, όμως, δεν πτοείται και επιστρέφει με μία τέταρτη επίθεση προκαλώντας το Φοίβο να τον απειλήσει με μία προειδοποιητική κραυγή για τις συνέπειες που θα επιφέρει αυτή η υβριστική στάση. Η επέμβαση τελειώνει με την απομάκρυνση του Αινεία από τη μάχη με τη βοήθεια του Απόλλωνα και την ενσάρκωση του θεού με τη μορφή του ήρωα. Ο Διομήδης, τρομαγμένος από τη θεϊκή φωνή υποχωρεί.

Το μοτίβο της τριπλής επίθεσης ενός ήρωα και η απώθησή του στην τέταρτη επίθεση από τον Απόλλωνα εμφανίζεται και στην δέκατη έκτη ραψωδία της *Ιλιάδας* δύο φορές. Καταρχάς, από τον στίχο 698 και εξής, παρουσιάζεται ο Πάτροκλος να σκοτώνει με μεγάλη επιτυχία πολλούς Τρώες, ανάμεσά τους και το γιο του Δία, Σαρπηδόνα:

ἔστη τῷ ὀλοὰ φρονέων, Τρώεσσι δ' ἀρήγων.

τρὶς μὲν ἐπ' ἀγκῶνος βῆ τείχεος ὑψηλοῖο

Πάτροκλος, τρὶς δ' αὐτὸν ἀπεστυφέλιξεν Ἀπόλλων

χείρεσσ' ἀθανάτῃσι φαεινὴν ἀσπίδα νύσσων.

ἀλλ' ὅτε δὴ τὸ τέταρτον ἐπέσσυτο δαίμονι ἶσος,

δεινὰ δ' ὁμοκλήσας ἔπεα πτερόεντα προσηύδα·

χάζεο διογενὲς Πατρόκλεες· οὔ νύ τοι αἶσα

σῷ ὑπὸ δουρὶ πόλιν πέρθαι Τρώων ἀγερώχων,

οὐδ' ὑπ' Ἀχιλλῆος, ὅς περ σέο πολλὸν ἀμείνων.

ὣς φάτο, Πάτροκλος δ' ἀνεχάζετο πολλὸν ὀπίσσω

μῆνιν ἀλευάμενος ἑκατηβόλου Ἀπόλλωνος.

Η αριστεία του αυτή τον οδηγεί να ξεχάσει την εντολή του Αχιλλέα να μην παρασυρθεί από τις νίκες του και απομακρυνθεί από το σημείο της μάχης, καθώς αυτό θα σήμαινε και το τέλος του (Π. 90β-94):

ἀτιμότερον δέ με θήσεις·

μὴ δ' ἐπαγαλλόμενος πολέμῳ καὶ δηϊοτῆτι

Τρῶας ἐναιρόμενος προτὶ Ἴλιον ἡγεμονεύειν,

μή τις ἀπ' Οὐλύμποιο θεῶν αἰειγενετάων

ἐμβήῃ· μάλα τούς γε φιλεῖ ἑκάεργος Ἀπόλλων·

Μεθυσμένος από την επιτυχία του, χίμηξε στα τείχη της Τροίας. Τρεις φορές προσπάθησε, τρεις φορές βρήκε εμπόδιο τα χτυπήματα της ασπίδας του Απόλλωνα (Π. 702 κ.ε.). Την τέταρτη φορά ο θεός δεν συγχωρεί την ύβρη του. Η ολέθρια αυτοπεποίθηση του Πατρόκλου πυροδοτεί και πάλι την οργή του Απόλλωνα . Με δυνατή κραυγή για άλλη μία φορά τον προειδοποιεί να υποχωρήσει, καθώς δεν είναι της μοίρας του να πορθήσει ούτε αυτός ούτε ο Πηλείδης την Τροία. Ο Πάτροκλος υποχωρεί και ο Φοίβος με τη μορφή του Ασίου παρακινεί τον Έκτορα να συμμετάσχει στη μάχη (Π. 720 κ.ε.):

τῷ μιν ἐεισάμενος προσέφη Διὸς υἱὸς Ἀπόλλων·

Ἕκτορ τίπτε μάχης ἀποπαύεαι; οὐδέ τί σε χρή.

αἴθ᾽ ὅσον ἥσσων εἰμί, τόσον σέο φέρτερος εἴην·

τώ κε τάχα στυγερῶς πολέμου ἀπερωήσειας.

ἀλλ᾽ ἄγε Πατρόκλῳ ἔφεπε κρατερώνυχας ἵππους,

αἴ κέν πώς μιν ἕλῃς, δώῃ δέ τοι εὖχος Ἀπόλλων.

Στην ίδια ραψωδία, λίγους στίχους αργότερα, ο Πάτροκλος εμφανίζεται λυσσασμένος προς τους Τρώες με μία τριπλή επίθεση (Π. 784 κ.ε.):

τρὶς μὲν ἔπειτ᾽ ἐπόρουσε θοῷ ἀτάλαντος Ἄρηϊ

σμερδαλέα ἰάχων, τρὶς δ᾽ ἐννέα φῶτας ἔπεφνεν.

ἀλλ᾽ ὅτε δὴ τὸ τέταρτον ἐπέσσυτο δαίμονι ἶσος,

ἔνθ᾽ ἄρα τοι Πάτροκλε φάνη βιότοιο τελευτή·

ἤντετο γάρ τοι Φοῖβος ἐνὶ κρατερῇ ὑσμίνῃ

δεινός·

Ο αριθμός τρία επαναλαμβάνεται και στους νεκρούς της κάθε επίθεσης με το πολλαπλάσιό του, εννέα κάθε φορά με σύνολο είκοσι εφτά νεκρούς πολεμιστές. Στην τέταρτη, επεμβαίνει ο Απόλλωνας. Η ορμή του Πατρόκλου αυτή τη φορά μπορούσε να αντιμετωπιστεί μόνον από μία θεϊκή παρουσία. Καταδικασμένος, πλέον, από την αλαζονεία και την υπερβολική του αυτοπεποίθηση, χάνει την πανοπλία του από το

χτύπημα του Φοίβου. Η προειδοποίηση του θεού ήταν αρκετή, αλλά ήταν ήδη πολύ αργά. Η υβριστική του στάση τον οδηγεί στο θάνατο, αφού μετά τον αφοπλισμό του, το τέλος πλησιάζει.

Οι επεμβάσεις στην έπαρση του Πατρόκλου, ενός ήρωα που συμβολίζει μία οντότητα μαζί με τον καρδιακό του φίλο Αχιλλέα, αποτελούν μία ολοκληρωμένη βάση για να στηριχθεί ο Κόιντος και να συνδέσει τα δύο έργα στο μυαλό των αναγνωστών του. Παράλληλα προοικονομούν, πιθανώς, κι ένα κοινό τέλος, αφορμόμενο από τον ίδιο θεό, όπως και γίνεται (ΜΟ. 3. 60 κ.ε.). Ωστόσο, πριν από αυτή τη στιγμή, στη ρήση του Αχιλλέα διακρίνεται άλλο ένα ομηρικό διακείμενο με πρωταγωνιστή τον ίδιο τον Αχιλλέα στην *Ιλιάδα*. Στους στίχους 46-52, ο γιος του Πηλέα αναφέρεται σε μία προηγούμενη επέμβαση του θεού με σκοπό να διασωθεί ο Έκτορας από την μανία του Αχιλλέα (Φ. 538β κ.ε.):

αὐτὰρ Ἀπόλλων

ἀντίος ἐξέθορε Τρώων ἵνα λοιγὸν ἀλάλκοι.

οἳ δ' ἰθὺς πόλιος καὶ τείχεος ὑψηλοῖο

δίψῃ καρχαλέοι κεκονιμένοι ἐκ πεδίοιο

φεῦγον· ὃ δὲ σφεδανὸν ἕφεπ' ἔγχεϊ, λύσσα δέ οἱ κῆρ

αἰὲν ἔχε κρατερή, μενέαινε δὲ κῦδος ἀρέσθαι.

ἔνθά κεν ὑψίπυλον Τροίην ἕλον υἷες Ἀχαιῶν,

εἰ μὴ Ἀπόλλων Φοῖβος Ἀγήνορα δῖον ἀνῆκε

φῶτ' Ἀντήνορος υἱὸν ἀμύμονά τε κρατερόν τε.

ἐν μέν οἱ κραδίῃ θάρσος βάλε

Στο συγκεκριμένο απόσπασμα εμφανίζεται και πάλι ο Αχιλλέας οργισμένος να προβαίνει σε μία καταστροφική επίθεση κατά των Τρώων. Το μυαλό του είναι θολωμένο και δεν μπορεί να αντιληφθεί την αλαζονεία που τον έχει κυριεύσει. Συνεπώς, ο Απόλλωνας, καθώς δεν μπορεί να αποδεχθεί την συμπεριφορά του, επεμβαίνει με σκοπό να τον αποτρέψει. Περίτεχνα, εμφανίζεται στον Αγήνορα και προσπαθεί να του ανυψώσει το ηθικό και τον προτρέπει να αντιμετωπίσει τον Αχιλλέα.

Ο Αχιλλέας δε διστάζει να του επιτεθεί, όμως ο Απόλλωνας επεμβαίνει για δεύτερη φορά και απομακρύνει τον Αγήνορα παίρνοντας στην συνέχεια ο ίδιος τη μορφή του προσπαθώντας να ξεγελάσει τον Αχιλλέα (Φ. 595 κ.ε.):

Πηλεΐδης δ' ὁρμήσατ' Ἀγήνορος ἀντιθέοιο

δεύτερος· οὐδ' ἔτ' ἔασεν Ἀπόλλων κῦδος ἀρέσθαι,

ἀλλά μιν ἐξήρπαξε, κάλυψε δ' ἄρ' ἠέρι πολλῇ,

ἡσύχιον δ' ἄρα μιν πολέμου ἔκπεμπε νέεσθαι.

αὐτὰρ ὃ Πηλεΐωνα δόλῳ ἀποέργαθε λαοῦ·

αὐτῷ γὰρ ἑκάεργος Ἀγήνορι πάντα ἐοικὼς

ἔστη πρόσθε ποδῶν, ὃ δ' ἐπέσσυτο ποσσὶ διώκειν·

Η σκηνή συνεχίζεται στην εικοστή δεύτερη ραψωδία (Χ. 15-20):

ἔβλαψάς μ' ἑκάεργε θεῶν ὀλοώτατε πάντων

ἐνθάδε νῦν τρέψας ἀπὸ τείχεος· ἦ κ' ἔτι πολλοὶ

γαῖαν ὀδὰξ εἷλον πρὶν Ἴλιον εἰσαφικέσθαι.

νῦν δ' ἐμὲ μὲν μέγα κῦδος ἀφείλεο, τοὺς δὲ σάωσας

ῥηϊδίως, ἐπεὶ οὔ τι τίσιν γ' ἔδεισας ὀπίσσω.

ἦ σ' ἂν τισαίμην, εἴ μοι δύναμίς γε παρείη.

Ο Απόλλωνας αποκαλύπτεται στον Αχιλλέα και η οργή του ήρωα είναι αμέτρητη. Τολμά να απαντήσει άκρως υβριστικά -αυτή τη φορά από μεγαλοφροσύνη και όχι από αλαζονεία-στο θεό πως θα τον είχε σκοτώσει και αυτόν εάν είχε τη δύναμη και πως είναι πρώτος σε κακία από όλους τους θεούς. Με έπαρση γυρνά προς το κάστρο, μία έπαρση που διαφαίνεται στους προηγούμενος στίχους, καθώς δείχνει να ενδιαφέρεται για εκδίκηση και δόξα ακόμα και όταν αντιμετωπίζει έναν θεό. Η προθυμία του να αψηφήσει μία θεϊκή παρουσία έρχεται σε αντίθεση με την αντίδραση του Διομήδη (Ε. 443-444) και του Πατρόκλου (Π. 710-11). Αυτή η αποστροφή του ήρωα θέτει για τον Κόιντο τα καλύτερα θεμέλια για το θάνατό του στα *ΜΟ*.

Η μεταμόρφωση του Απόλλωνα σε κάποιον ήρωα στις επεμβάσεις του στον Όμηρο, συνδέει το απόσπασμα των *ΜΟ* που μελετάται μέσω των ραψωδιών Ε (Αινείας), Π (Άσιος) και Φ (Αγήνορας) με την εικοστή ραψωδία (Υ. 75β κ.ε.):

αὐτὰρ Ἀχιλλεὺς

Ἕκτορος ἄντα μάλιστα λιλαίετο δῦναι ὅμιλον

Πριαμίδεω· τοῦ γάρ ῥα μάλιστά ἑ θυμὸς ἀνώγει

αἵματος ἆσαι Ἄρηα ταλαύρινον πολεμιστήν.

Αἰνείαν δ' ἰθὺς λαοσσόος ὦρσεν Ἀπόλλων

ἀντία Πηλεΐωνος, ἐνῆκε δέ οἱ μένος ἠΰ·

υἱέϊ δὲ Πριάμοιο Λυκάονι εἴσατο φωνήν·

τῷ μιν ἐεισάμενος προσέφη Διὸς υἱὸς Ἀπόλλων·

Στη ραψωδία αυτή περιγράφεται η επιθυμία του Αχιλλέα να επιτεθεί και να σκοτώσει τον Έκτορα. Στο συγκεκριμένο απόσπασμα, ο Απόλλωνας επεμβαίνει στην επιθυμία του Πηλείδη να αντιμετωπίσει τον Έκτορα. Η επέμβαση είναι έμμεση, καθώς με τη φωνή του Λυκάονα Πριαμίδη αναπτερώνει το ηθικό του Αινεία, ώστε να προταχθεί αυτός μπροστά στον Αχιλλέα και να σωθεί ο Έκτορας.

Τελευταία επέμβαση του θεού Φοίβου που ανακλάται στο μυαλό του αναγνώστη των ΜΟ βρίσκεται στην αρχή της *Ιλιάδας*. Στην πρώτη ραψωδία (Α. 44 κ.ε.) παρουσιάζεται η ύβρις του Αγαμέμνονα:

βῆ δὲ κατ' Οὐλύμποιο καρήνων χωόμενος κῆρ,

τόξ' ὤμοισιν ἔχων ἀμφηρεφέα τε φαρέτρην·

ἔκλαγξαν δ' ἄρ' ὀϊστοὶ ἐπ' ὤμων χωομένοιο,

αὐτοῦ κινηθέντος· ὃ δ' ἤϊε νυκτὶ ἐοικώς.

Σε αυτήν την περίπτωση, δεν υπάρχει αναφορά σε κάποια μάχη. Ωστόσο, ο Ατρείδης αντιμετωπίζει με αλαζονεία και χωρίς καθόλου σεβασμό τον ιερέα Χρύση στην επιθυμία του να του επιστρέψει την κόρη του που είχε πάρει ως γέρας. Ο Απόλλων

εκφράζει το θυμό του στέλνοντας λοιμό στους Αχαιούς, αναγκάζοντας έτσι τον Αγαμέμνονα με παρότρυνση του Αχιλλέα να υποχωρήσει μετά από εννέα ημέρες. Ο Φοίβος χρησιμοποιεί πάλι τα βέλη του ως άριστος τοξότης για να πετύχει τον σκοπό του όπως και στα *ΜΟ* (3. 32-33).

στ. 37-39: Η κραυγή του Απόλλωνα έχει προειδοποιητικό σκοπό. Ο θεός φωνάζει για να αποτρέψει τον Αχιλλέα να συνεχίσει τον αφανισμό των Τρώων. Η προσπάθειά του αυτή έχει αποδώσει στο παρελθόν[47]. Ο Απόλλωνας είναι τόσο θυμωμένος με την ύβριν του Αχιλλέα απέναντι στους συμπαθείς για αυτόν Τρώες που με τη δυνατή του φωνή προσπαθεί να αποτρέψει το κακό. Ακόμα και με δεδομένη την υπερασπιστική του στάση απέναντι στους Τρώες, ο αναγνώστης δεν είναι σίγουρος αν ο Απόλλωνας θέλει να προστατεύσει μόνο αυτούς ή αν θέλει να βοηθήσει έμμεσα και τον Αχιλλέα και να αποφύγει το τέλος ενός σπουδαίου ήρωα. Η αλαζονεία του Πηλείδη δεν πρόκειται να αντικρουστεί εύκολα στο σημείο που έχει φτάσει και ο μόνος τρόπος, εάν δε φοβηθεί από τη θεϊκή επιφάνεια του Απόλλωνα, ίσως να είναι ο θάνατός του. Ο Φοίβος, όμως, μέχρι τώρα θα μπορούσε να τον είχε αφανίσει πολλές φορές, αλλά δεν το έκανε. Πάντα επέλεγε να επεμβαίνει και να τον προειδοποιεί. Αυτό το μοτίβο συμπεριφοράς που ακολουθεί ο Απόλλωνας αποδεικνύει πως η προειδοποίησή του μπορεί να είναι υπέρ και του ήρωα και να μην είναι ο μόνος σκοπός του η σωτηρία των Τρώων.

στ. 37 Σμερδαλέον δ' ἤυσε μέγας θεός: Το *σμερδαλέον* είναι ένα σύνηθες επίρρημα που εμφανίζεται σε κείμενα κυρίως επικά. Συμπληρώνει στο μέγιστο την περιγραφή του θηρίου για το οποίο έγινε λόγος στον στίχο 32. Απόκοσμος, λοιπόν, λόγω του θυμού του τόσο σε εμφάνιση όσο και σε ηχητικό επίπεδο με την κραυγή που βγήκε από μέσα του. Αυτό ακριβώς είναι που προσδίδει ενδιαφέρον στο συγκεκριμένο επίρρημα. Είναι ένα επίρρημα που συνήθως συναντάται στην αρχή του στίχου και παρόλη την μεγάλη συχνότητά του στα κείμενα της αρχαίας ελληνικής γραμματείας, δεν ταυτίζεται σε κανένα σημείο με τη δράση ενός θεού. Η αναφορά στα *ΜΟ* για την κραυγή του Απόλλωνα, αποτελεί εξαίρεση μαζί με άλλες δύο αντίστοιχες χρήσεις του σε ενέργειες θεών:

παννύχιος δέ σφιν κακὰ μήδετο μητίετα Ζεὺς

---

[47] Για περισσότερες λεπτομέρειες και χωρία βλ. την ανάλυση των στίχων 37-59, όπου υπάρχει εκτεταμένη αναφορά σε κάθε ομηρικό διακείμενο.

σμερδαλέα κτυπέων· τοὺς δὲ χλωρὸν δέος ᾕρει· (Η. 478-479)

και

ἔστη δ' ἐν προθύροισι, χόλος δέ μιν ἄγριος ᾕρει·

σμερδαλέον δ' ἐβόησε, γέγωνέ τε πᾶσι θεοῖσιν· (θ. 304-305).

Στο χωρίο από την *Ιλιάδα* το επίρρημα αναφέρεται στη δράση του Δία και στην έκφραση του θυμού του με βροντές. Αντίστοιχα, στο απόσπασμα της *Οδύσσειας*, το επίρρημα προσδιορίζει την κραυγή του θεού Ηφαίστου. Είναι λογικό να μην επιδιώκεται η σύνδεση ενός τέτοιου νοήματος με την συμπεριφορά ενός θεού, γιατί η λέξη κατέχει ένα αρνητικό και άσχημο μήνυμα που υποτιμά το χαρακτήρα μίας θεϊκής μορφής. Είναι περισσότερο κατανοητό και αναμενόμενο η χρήση του να σχετίζεται με πράξεις ανθρώπων. Ωστόσο, στα τρία αυτά χωρία όπου και τοποθετείται για θεούς, είναι ο πιο κατάλληλος προσδιορισμός ώστε να περιγράψει την ένταση των συναισθημάτων τους.

στ. 39 ὑπ' ἐκ θανάτοιο σαώσῃ·: Από το ρήμα *ὑπεκσαόω* - *ὑπεκσῴζω* (Τμήση)[48]. Η επιθυμία για τη σωτηρία των Τρώων αντικατοπτρίζεται και σε σημεία της *Ιλιάδας*:

φράζεο νῦν ὅππως κε πόλιν καὶ ἄστυ σαώσῃς

οἶος σὺν λαοῖς τοὶ Ἰλίῳ ἐγγεγάασιν· (Ρ. 144-145)

ἀλλ' εἰσέρχεο τεῖχος ἐμὸν τέκος, ὄφρα σαώσῃς

Τρῶας καὶ Τρῳάς, μὴ δὲ μέγα κῦδος ὀρέξῃς

Πηλεΐδῃ, αὐτὸς δὲ φίλης αἰῶνος ἀμερθῇς. (Χ. 56-58)

ἀλλ' ἄγετε φράζεσθε θεοὶ καὶ μητιάασθε

ἠέ μιν ἐκ θανάτοιο σαώσομεν, ἦέ μιν ἤδη

---

[48] Πβ. LSJ *φίλους δ' ὑπεκσῴζοιεν ἐναλίων πόρων* Αἰσχύλ. Πέρσ. 453, *αὐτὸν ὑπεξεσάωσεν* (Επικ. αντὶ - έσωσεν) Ἰλ. Ψ. 292.

Πηλεΐδῃ Ἀχιλῆϊ δαμάσσομεν ἐσθλὸν ἐόντα. (Χ. 174-176)

Από τα παραπάνω αποσπάσματα η σωτηρία των Τρώων ανάγεται σε υψίστης σημασίας θέμα. Απασχολεί τόσο θνητούς όσο και θεούς. Οι θνητοί ανησυχούν, καθώς τίθενται πολλές φορές απροστάτευτοι απέναντι στους αντιπάλους τους. Η ανάμειξη, όμως, των θεών δημιουργεί ένα θέμα για το οποίο αξίζει κανείς να προβληματιστεί. Επιθυμούν να εμπλέκονται, γιατί αισθάνονται συμπάθεια για τους Τρώες ή γιατί τους θεωρούν λιγότερο ικανούς να πολεμήσουν ισάξια τους Αχαιούς; Προσωπικά, πιστεύω πως οι συμπάθειες είναι αυτές που κινούν τα νήματα σε αυτόν τον πόλεμο, παρόλα αυτά πρέπει να επισημάνω πως η παρουσία του ανίκητου Αχιλλέα με τη μεριά των Αχαιών είναι ένας ικανοποιητικός λόγος για να αισθάνονται οι Τρώες μειονεκτικά και αυτή τη λογική να την ενστερνίζονται και να την εκφράζουν και οι θεοί με τις πράξεις τους.

στ. 40 Χάζεο, Πηλείδη, Τρώων ἑκάς: Ο τύπος *χάζεο* (ρ. *χάζω*) που χρησιμοποιεί ο Κόιντος Σμυρναίος στην προειδοποιητική ρήση του Απόλλωνα, εντοπίζεται στον Όμηρο σε αντίστοιχα σημεία τέτοιων ρήσεων:

φράζεο Τυδεΐδη καὶ χάζεο, μηδὲ θεοῖσιν

ἶσ' ἔθελε φρονέειν, ἐπεὶ οὔ ποτε φῦλον ὁμοῖον

ἀθανάτων τε θεῶν χαμαὶ ἐρχομένων τ' ἀνθρώπων. (Ε. 440-442)

και

χάζεο διογενὲς Πατρόκλεες· οὔ νύ τοι αἶσα

σῷ ὑπὸ δουρὶ πόλιν πέρθαι Τρώων ἀγερώχων,

οὐδ' ὑπ' Ἀχιλλῆος, ὅς περ σέο πολλὸν ἀμείνων. (Π. 707-709).

Το ρήμα αυτό από μόνο του έχει προειδοποιητική χροιά, καθώς σημαίνει πως κάνω/αναγκάζω κάποιον να υποχωρήσει. Οπότε, η τοποθέτηση του ρήματος αυτού στη ρήση του Απόλλωνα σε συνδυασμό με την προειδοποιητική κραυγή του θεού, αναδεικνύει ακόμα πιο έντονα την επιθυμία του Φοίβου να σταματήσει ο Αχιλλέας να μάχεται με τόσην αλαζονεία και με θολωμένο νου.

Ο ποιητής θέλει να παραπέμψει τον αναγνώστη στα ομηρικά διακείμενα. Επίσης, χαρακτηριστικό είναι και το επίρρημα *ἑκὰς* που χρησιμοποιείται ως συνθετικό

στο επίθετο *ἑκάεργος* για τον Απόλλωνα σε ιλιαδικά αποσπάσματα (Ε. 439), (Π. 94) και (Φ. 600). Ο Φοίβος σε αυτές τις σκηνές εμφανίζεται πάντα από μακριά ως από μηχανής θεός για την σωτηρία των Τρώων.

στ. 41 κακὰς ἐπὶ Κῆρας ἰάλλειν: Όλα τα χειρόγραφα παραδίδουν *χεῖρας*. Ο Köchly διόρθωσε σε *Κῆρας*, ορμώμενος από χωρία των *ΜΟ*, στα οποία παραδίδεται από όλα τα χειρόγραφα η γραφή *ἐπὶ Κῆρας ἰάλλειν* στην ίδια μετρική θέση, στο τέλος του στίχου (5. 412, 8. 109 και 11. 441). Στον Όμηρο χρησιμοποιείται άπαξ το σύνταγμα αυτό (β. 316) , ενώ πιο συχνό είναι το σύνταγμα *ἐπὶ χεῖρας ἰάλλειν* (πβ. την ομηρική φόρμουλα *οἱ δ' ἐπ' ὀνείαθ' ἑτοῖμα* προκείμενα *χεῖρας ἴαλλον*, Οδ. 9. 288, 10. 376-377, Ομ. Ύμν. Διον. 23) στην ίδια μετρική θέση. Ο Κόιντος χρησιμοποιεί το σύνταγμα *χεῖρας ἰάλλειν* στο 1. 446. Στο 3. 349 πάλι ο Köchly διορθώνει σε *κακὰς ἐπὶ Κῆρας ἴαλλεν*, ενώ τα χειρόγραφα παραδίδουν *χεῖρας*. Δεν είμαι σίγουρη αν πρέπει να υιοθετήσουμε εδώ τη διόρθωση του Köchly, την οποία αποδέχονται όλοι οι εκδότες, τη στιγμή που το νόημα είναι ακριβώς το ίδιο και ο ποιητής μας χρησιμοποιεί και τα δύο ομηρικά συντάγματα . Σίγουρα όμως στα χωρία 5. 412, 8. 109 και 11. 441 παραλλάσσει το *ἐπὶ χεῖρας ἰάλλειν*.

Οι Κῆρες, κατέχουν στο έργο έναν ιδιαίτερο ρόλο που συνδέεται συνειρμικά με την ομηρική αντίληψη[49]. Η ομηρική χρήση του κῆρ -που σημαίνει θάνατος και μοίρα θανάτου- παραπέμπει σε σκοτεινές θεότητες που έμεναν παθητικές, ώσπου να έρθει η ώρα του θανάτου και κανείς μην μπορέσει να τις αποφύγει[50]. Η αναφορά στις Κῆρες, αν δεχτούμε τη διόρθωση του Köchly, ίσως να θέλει να δείξει ότι εδώ ο Κόιντος Σμυρναίος επιλέγει να τις τοποθετήσει στη ρήση του Απόλλωνα, για να τον απαλλάξει από το φορτίο της ευθύνης του φόνου του Πηλείδη που θα ακολουθήσει στη συνέχεια. Είναι ένα είδος ηθικής δικαιολογίας[51] που ελαφρύνει τον Απόλλωνα από το βάρος της απόφασης που έχει ήδη λάβει. Ο Αχιλλέας, αρχικά με την ύβριν του και στη συνέχεια με τις διαστάσεις που έχει αυτή λάβει, είναι καταδικασμένος στην *τίσιν*. Η ασέβεια και η περιφρόνηση του μέτρου και των ορίων που διέπουν τις ανθρώπινες πράξεις στο πλαίσιο της τάξης του σύμπαντος[52] μαζί με τις *Κῆρες* που θεωρεί ο Φοίβος ότι τις διαχέει ο Πηλείδης με τις πράξεις του στο πεδίο της μάχης, καθιστούν την καταλληλότερη αιτία τιμωρίας του από τον Απόλλωνα.

---

[49] Κακριδής (1962, 172).
[50] Έγινε διεξοδική αναφορά στις *Κῆρες* στον στίχο 14.
[51] Όπως ακριβώς το θέτει και ο Κακριδής στην ανάλυση του Γ' λόγου (1962, 39).
[52] Ορισμός της ύβρεως στην εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος (2007, 152-153).

στ. 42: Σε αυτό το σημείο παρατηρούμε τον Απόλλωνα να προσπαθεί να νουθετήσει και να φοβίσει τον Αχιλλέα λέγοντας του πως όσα έχει διαπράξει μέχρι αυτή τη στιγμή, είναι αρκετά για να ωθήσουν τους Ολύμπιους θεούς σε δράση εναντίον του. Επομένως, πρέπει να σταματήσει. Η ειρωνεία του Απόλλωνα, όταν αναφέρεται σε κάποιον θεό (*τις),* είναι ευδιάκριτη, καθώς φέρεται σαν να μην ξέρει ποιος θα είναι αυτός ο θεός. Εντούτοις, υπονοεί τον εαυτό του, εφόσον και ο ίδιος γνωρίζει πολύ καλά πως αυτός είναι ο Ολύμπιος θεός που θα αντιδράσει σε λίγο. Αυτός ο στίχος φέρνει στο μυαλό το χωρίο Χ. 358-360:

φράζεο νῦν, μή τοί τι θεῶν μήνιμα γένωμαι

ἤματι τῷ ὅτε κέν σε Πάρις καὶ Φοῖβος Ἀπόλλων

ἐσθλὸν ἐόντ' ὀλέσωσιν ἐνὶ Σκαιῇσι πύλῃσιν. (Χ. 358-360).

Από αυτούς τους στίχους ο γνώστης της επικής παράδοσης γνωρίζει πολύ καλά πως δεν είναι γραφτό του Αχιλλέα να κατακτήσει την Τροία. Επιπροσθέτως, γνωρίζει ότι Πάρις και Φοίβος θα σκοτώσουν τον Αχιλλέα έξω ακριβώς από τις πύλες της Τροίας. Συνδυάζοντας, λοιπόν, τα λεγόμενα του Απόλλωνα με αυτό το χωρίο της *Ιλιάδας*, είμαστε σίγουροι πως ο ήρωάς μας θα πεθάνει από το Φοίβο. Κανένας άλλος θεός δεν πρόκειται να παρέμβει.

Υπό το πρίσμα της διακειμενικότητας, ο συγκεκριμένος στίχος συνομιλεί και με ένα άλλο χωρίο της *Ιλιάδας*, το οποίο δεν σχετίζεται τόσο με το θάνατο του ήρωα όσο με την παρέμβαση ενός θεού. Με σκοπό να σταματήσει μία ανθρώπινη πράξη που θα έβλαπτε τους Τρώες, ο αφηγητής επιλέγει το μοτίβο «εἰ μή». Σύμφωνα με αυτό, ο Δίας αποτρέπει με έναν κεραυνό τους Αχαιούς που είναι έτοιμοι υπό την αρχηγία του Διομήδη, να αφανίσουν το Ίλιον και τους Τρώες.:

ἔνθά κε λοιγὸς ἔην καὶ ἀμήχανα ἔργα γένοντο,

καί νύ κε σήκασθεν κατὰ Ἴλιον ἠΰτε ἄρνες,

εἰ μὴ ἄρ' ὀξὺ νόησε πατὴρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε·

βροντήσας δ' ἄρα δεινὸν ἀφῆκ' ἀργῆτα κεραυνόν,

κὰδ δὲ πρόσθ' ἵππων Διομήδεος ἧκε χαμᾶζε· (Θ. 130-134).

στ. 43 Ὣς ἄρ' ἔφη: Τυπική ομηρική φράση που συνοψίζει και κλείνει τον προηγούμενο λόγο.

ὃ δ' ἄρ' οὔ τι θεοῦ τρέσεν ἄμβροτον αὐδήν: Ατρόμητος, λοιπόν, ο Πηλείδης και ψυχολογικά προετοιμασμένος για την εξέλιξη των γεγονότων. Εξάλλου, όταν επέλεξε να επιστρατευτεί για αυτόν τον πόλεμο και να ακολουθήσει το χρησμό που προμήνυε ένα σύντομο αλλά ένδοξο βίο, γνώριζε πολύ καλά τι πρόκειται να συμβεί. Ο αναγνώστης περιμένει τον Αχιλλέα να είναι τρομαγμένος, καθώς ο αφηγητής σχολίασε την αντίδραση του Αχιλλέα μπροστά στον Απόλλωνα με τη μετοχή *ταρβήσαντα* (ΜΟ. 3. 38). Αντίστοιχος τύπος (*ταρβήσας)* βρίσκουμε και στο χωρίο της *Ιλιάδας*, στο οποίο ο Έκτορας υπακούει τον Φοίβο τρομαγμένος:

ὣς ἔφαθ', Ἕκτωρ δ' αὖτις ἐδύσετο οὐλαμὸν ἀνδρῶν

ταρβήσας, ὅτ' ἄκουσε θεοῦ ὄπα φωνήσαντος. (Υ. 379-380).

Ωστόσο, ο Αχιλλέας φαίνεται πιο αποφασισμένος από ποτέ, απαλλαγμένος από το φόβο και αψηφά τη θεϊκή απειλή.

Αξιοσημείωτη είναι και η παρουσία του λεκτικού συνόλου *ἄμβροτον αὐδήν,* το οποίο συναντάται άπαξ εδώ και πουθενά αλλού στην αρχαία ελληνική λογοτεχνία.

στ. 44 ἤδη: Οι εκδότες ορθώς επιλέγουν τη γραφή αυτή έναντι των *ἤδε* ή *ἠδε* του κώδικα Υ. Το -η- συμπληρώνει μετρικά τον στίχο, γεγονός που οι άλλες δύο γραφές δεν δύνανται να το επιτελέσουν και δημιουργούν μετρικό πρόβλημα.

Κῆρες ἀμείλιχοι: Με την επανεμφάνιση των *Κήρων,* των θεοτήτων του Θανάτου, μέσα σε λίγους στίχους ο αφηγητής υποδεικνύει πως το τέλος του Αχιλλέα πλησιάζει απειλητικά. Παράλληλα, με την επαναλαμβανόμενη αναφορά των θεοτήτων, ο ποιητής είναι σίγουρος για τη σύνδεση της σκηνής με την περιβόητη σκηνή της ψυχοστασίας στην *Ιλιάδα* (Χ. 208-213):

ἀλλ' ὅτε δὴ τὸ τέταρτον ἐπὶ κρουνοὺς ἀφίκοντο,

καὶ τότε δὴ χρύσεια πατὴρ ἐτίταινε τάλαντα,

ἐν δ' ἐτίθει δύο κῆρε τανηλεγέος θανάτοιο,

τὴν μὲν Ἀχιλλῆος, τὴν δ' Ἕκτορος ἱπποδάμοιο,

ἕλκε δὲ μέσσα λαβών· ῥέπε δ' Ἕκτορος αἴσιμον ἦμαρ,

ᾤχετο δ' εἰς Ἀΐδαο, λίπεν δέ ἑ Φοῖβος Ἀπόλλων.

Ο Όμηρος χρησιμοποιεί το επίθετο *ἀμείλιχος* με ουσιαστικά που δηλώνουν θάνατο δύο φορές, ενώ ο Κόιντος 1. 273, 1. 591, 1. 763 «*πότμος*», 2. 172, 3. 44, 3. 465 *ἀμείλιχον πότμον*, 5. 538 *ἀμείλιχον πότμον*, 5. 611 *Κῆρες ἀμείλιχοι*, 11. 344 *μόρον καὶ ἀμείλιχον αἶσαν*, 12.548 *ἀμείλιχοι Κῆρες*, 13. 462 *ἀμείλιχος Αἶσα*. Οι ομηρικές χρήσεις είναι:

Ἀΐδης τοι ἀμείλιχος ἠδ' ἀδάμαστος,

τοὔνεκα καί τε βροτοῖσι θεῶν ἔχθιστος ἁπάντων· (Ι. 158-159)

και

τῆς δ' ἠεροφοῖτις Ἐρινὺς

ἔκλυεν ἐξ Ἐρέβεσφιν ἀμείλιχον ἦτορ ἔχουσα. (Ι. 571-572)

ἀμφεποτῶντο:–Το ρήμα *ἀμφιποτάομαι* είναι ένα πολύ σπάνιο ρήμα και σημαίνει περιίπταμαι:

ἔνθα δ' ἔσαν στρουθοῖο νεοσσοί, νήπια τέκνα,

ὄζῳ ἐπ' ἀκροτάτῳ πετάλοις ὑποπεπτηῶτες

ὀκτώ, ἀτὰρ μήτηρ ἐνάτη ἦν ἣ τέκε τέκνα·

ἔνθ' ὅ γε τοὺς ἐλεεινὰ κατήσθιε τετριγῶτας·

μήτηρ δ' ἀμφεποτᾶτο ὀδυρομένη φίλα τέκνα· (Β. 311-315).

στ. 45 οὐκ ἀλέγιζε: Τυπική φράση στον Όμηρο και γενικότερα σε επικά ποιήματα (πβ. Α. 180, Θ. 477, Λ. 80, Ο. 106), στον Ησίοδο (Θεογ. 171) και αλλού.

ἄντην: Η γραφή *ἄντην* είναι προτιμότερη της γραφής του κώδικα Υ ἀυτήν, γιατί τονίζει την απάντηση του Αχιλλέα στον Απόλλωνα. Είναι σαφώς προτιμότερη της γραφής του κώδικα, καθώς το *μέγα* συντακτικά δεν μπορεί να συντεθεί με το αυτήν. Ο Κόιντος θέλει να υπογραμμίσει την εναλλαγή των απαντήσεων μεταξύ των δύο προσώπων, τα οποία όμως βρίσκονται σε απόσταση. Χρησιμοποιώντας τη λέξη *ἄντην*

δίνει μεγαλύτερη ένταση στην επιθετικότητα των λόγων τοποθετώντας με αυτόν τον τρόπο τα πρόσωπα το ένα απέναντι στο άλλο. Έτσι, χρωματίζει την εικόνα με νότες επίθεσης, αντιμαχίας και πολέμου.

στ. 46-52: Η απάντηση του Αχιλλέα. Ο Αχιλλέας δεν υποχωρεί στις απειλές που δέχθηκε λίγο πιο πριν. Αντ' αυτού επιμένει στο μένος του και απειλεί και ο ίδιος το θεό. Παραβλέπει την αθανασία του Απόλλωνα και του μεταφέρει πως δεν έχει πρόθεση να τη θεωρήσει εμπόδιο και πως θα του επιτεθεί σαν έχει μπροστά του έναν θνητό πολεμιστή στο πεδίο της μάχης, εάν δεν υποχωρήσει. Σε αυτούς τους στίχους ο Αχιλλέας θυμίζει στον Απόλλωνα ένα προηγούμενο περιστατικό από την *Ιλιάδα* Υ. 441β-444:

αὐτὰρ Ἀχιλλεὺς

ἐμμεμαὼς ἐπόρουσε κατακτάμεναι μενεαίνων,

σμερδαλέα ἰάχων· τὸν δ' ἐξήρπαξεν Ἀπόλλων

ῥεῖα μάλ' ὥς τε θεός, ἐκάλυψε δ' ἄρ' ἠέρι πολλῇ.

Σύμφωνα με το παραπάνω απόσπασμα, τη στιγμή που ο Αχιλλέας είχε την ευκαιρία να σκοτώσει τον Έκτορα και να εκδικηθεί για το θάνατο του Πατρόκλου, ο Φοίβος επενέβη. Σκέπασε τον Έκτορα με ομίχλη και με αυτόν τρόπο ξεγέλασε τον Αχιλλέα κι έσωσε τον πολεμιστή των Τρώων από το θάνατο. Αυτό το περιστατικό επικαλείται τώρα ο Αχιλλέας οργισμένος (3. 48-50) και η οργή του αυτή τον ωθεί να ξεπεράσει κάθε όριο ύβρεως και να προκαλέσει έναν θεό σε μάχη.

Ο Απόλλωνας, όμως, δε θα μείνει άπραγος. Τα ηθικά όρια έχουν ξεπεραστεί και δεν μπορεί να επιτρέψει σε ένα θνητό, ακόμα κι αν αυτός είναι ο γιος της Θέτιδας, να συνεχίσει τις προσβολές ατιμώρητος. Κανένας εκ των θεών δε θα άφηνε έναν θνητό να λέγει και πράττει κατ' αυτόν τον τρόπο. Ούτε ο ίδιος ο Δίας. Οι στίχοι 56-59 φέρουν στον νου τους στίχους της ραψωδίας Ε 455-459, στους οποίους ο Απόλλωνας παροτρύνει τον Άρη να απομακρύνει από τη μάχη το Διομήδη, καθώς έχει υποπέσει στην αλαζονεία και σε ανάρμοστες κινήσεις πληγώνοντας την Αφροδίτη, ορμώντας στον Απόλλωνα κι έχοντας σκοπό να τα βάλει και με το Δία:

Ἄρες Ἄρες βροτολοιγὲ μιαιφόνε τειχεσιπλῆτα,

οὐκ ἂν δὴ τόνδ' ἄνδρα μάχης ἐρύσαιο μετελθὼν

Τυδεΐδην, ὃς νῦν γε καὶ ἂν Διὶ πατρὶ μάχοιτο;

Κύπριδα μὲν πρῶτα σχεδὸν οὔτασε χεῖρ' ἐπὶ καρπῷ,

αὐτὰρ ἔπειτ' αὐτῷ μοι ἐπέσσυτο δαίμονι ἶσος.

στ. 46 με θεοῖσι οὐ μεμαῶτα μάχεσθαι: Ο Αχιλλέας κάνει ξεκάθαρες τις προθέσεις του και δηλώνει πως δε θέλει να πολεμήσει με ένα θεό. Δείχνει μέσα στη δίνη της αλαζονείας που επέδειξε μέχρι τώρα, να έχει μία αναλαμπή σεβασμού προς τους θεούς. Με αυτά του τα λόγια δεν επισημαίνεται το αίσθημα του φόβου που πολλοί θα σκεφτούν ότι τον κυρίευσε ούτε η υπέρμετρη αυτοπεποίθηση στις δυνάμεις του. Κατά τη γνώμη μου, επιδεικνύεται σεβασμός σε μία άτυπη ιεραρχία ανάμεσα σε θεούς και θνητούς, όπως ακριβώς υπάρχει ανάμεσα σε αρχηγούς και πολεμιστές και δεν πρέπει να ξεχνάμε πως ο Αχιλλέας είναι άριστος σε αυτόν τον τομέα.

στ. 47 Τρώεσσιν ὑπερφιάλοισιν: Φαίνεται πολύ συχνά στα ομηρικά κείμενα το γένος των Τρώων να χαρακτηρίζεται με αυτό το επίθετο[53]. Το εντοπίζουμε πολύ συχνά στην *Ιλιάδα* και ο ποιητής των *ΜΟ* υιοθετεί αυτό το σύνταγμα ακολουθώντας την ομηρική τακτική.[54] Αρχικά η λέξη φαίνεται ότι σήμαινε μόνο αυτόν που έχει πολύ μεγάλη δύναμη ή υπερέχει σε δύναμη, χωρίς δηλ. αρνητική σημασία, όπως διαφαίνεται στο χωρίο της *Οδύσσειας* φ. 289, όταν ο Αντίνοος χρησιμοποιεί αυτό το επίθετο για τον ίδιο και τους μνηστήρες. Πιθανώς συμβαίνει το ίδιο και στα ΜΟ και κατά τη γνώμη μου δεν έχουμε να κάνουμε εδώ περί μεροληψίας του ποιητή μας υπέρ των Αχαιών.[55]

στ. 48 Ἤδη γὰρ: Συνήθης ομηρική έκφραση που συμβάλλει στην συνοχή του κειμένου. Εντοπίζεται συνολικά σε Όμηρο και Κόιντο Σμυρναίο[56] 31 φορές και μόνο

---

[53] Χαρακτηριστικά παραδείγματα: Ν. 621, Φ. 224, Φ. 414, Φ. 459.

[54] Στα *ΜΟ* εμφανίζεται 7 φορές, όχι μόνο για τους Τρώες.

[55]Κατατοπιστική και ενδιαφέρουσα είναι η αναφορά του Τσομή (2017) σχετικά με τη μεροληψία ή μη του Κόιντου : «Η γενική εντύπωση που αποκομίζει ο αναγνώστης της *Ιλιάδας*, είναι ότι δεν είναι σαφές ότι το έπος αυτό μεροληπτεί υπέρ των Ελλήνων. Μάλλον ισχύει αυτό που ο Karl Reinhardt διαπίστωσε „Gleichgewicht der Sympathie“ (ισορροπία της συμπάθειας). Αντίθετα τα αρχαία σχόλια στον Όμηρο ερμηνεύουν και αναλύουν την *Ιλιάδα* ξεκάθαρα υπέρ των Ελλήνων και προσπερνούν συχνά σημεία του έπους, όπου οι Τρώες φαίνεται να διαθέτουν θετικά χαρακτηριστικά έναντι των Αχαιών δίνοντας την εντύπωση ότι αυτή ήταν και η πρόθεση του ποιητή της *Ιλιάδας*. Φαίνεται λοιπόν ότι τα ομηρικά σχόλια στην *Ιλιάδα* προβάλλουν μία εχθρική στάση εναντίον των βαρβάρων στο έπος.» Εξετάζοντας χωρία από το έπος του Κόιντου Σμυρναίου που σχετίζονται με την άλωση της Τροίας ο Τσομής καταδεκνύει ότι στα *ΜΟ* διακρίνουμε μία μεροληψία υπέρ των Αχαιών αλλά σε καμία περίπτωση αντιτρωική στάση.

[56] 14 στην *Ιλιάδα*, 9 στην *Οδύσσεια* και 8 στα *ΜΟ*.

3[57] εξ αυτών δεν αφορούν σε μεταβατικά μέρη διαλόγων. Ο ποιητής των *ΜΟ* εξελίσσει την έκφραση αυτή και την συντάσσει με χρονικούς προσδιορισμούς, όπως συμβαίνει και στον συγκεκριμένο στίχο *ἤδη γὰρ καὶ πρόσθε*.

στ. 49 ἤπαφες: Οι κώδικες σε αυτόν τον στίχο παρουσιάζουν τη γραφή *ἤκαχες*. Ο Spitzner διαβάζει *ἤπαφες*. Μαζί του συμφωνούν όλοι οι εκδότες και υιοθετούν την άποψή του. Μετρικά ο στίχος δεν επηρεάζεται. Νοηματικά, ωστόσο, τα πράγματα είναι διαφορετικά. Ο ερμηνευτικός άξονας του κειμένου είναι αυτός που θα διαφωτίσει το δίλημμα και θα δικαιώσει τον Spitzner. Η γραφή *ἤπαφες* προκύπτει από το ρήμα *ἀπαφίσκω* που σημαίνει εξαπατώ, απατώ, δολιεύομαι, ενώ η γραφή *ἤκαχες* από το ρήμα *ἀχεύω* που μεταφράζεται ως στενάζω, οδύρομαι. Παράλληλα, οφείλουμε να λάβουμε υπ' όψιν μας εδώ το χωρίο στο οποίο ο Αχιλλέας των *ΜΟ* παραπέμπει τον πεπαιδευμένο αναγνώστη. Ο Πηλείδης αναφέρεται σε μία προηγούμενη προσπάθεια του Φοίβου που είχε σκοπό να αποτρέψει τον χαμό του Αγήνορα από τα χέρια του Αχιλλέα. Η σκηνή αυτή απεικονίζεται στην *Ιλιάδα* στην ραψωδία Φ (Φ. 595 κ.ε.). Εκεί, ο Απόλλωνας σώζει τον Αγήνορα από τον Αχιλλέα και τον σκεπάζει με πυκνή ομίχλη στέλνοντάς τον μακριά από τον πόλεμο. Στη συνέχεια απομακρύνει με απάτη (*δόλῳ*) τον Αχιλλέα από τον στρατό παίρνοντας τη μορφή του Αγήνορα και καταδιώκοντάς τον. Και ενώ τον καταδίωκε ο Απόλλωνας και λίγο πιο μπροστά του έτρεχε τον πλάνευε με τέχνη (*δόλῳ δ' ἄρ' ἔθελγεν*) και τον έκανε να ελπίζει ότι θα τον πιάσει. Βάσει αυτής της σκηνής διαπιστώνουμε πως η κατάλληλη γραφή είναι το *ἤπαφες*.

στ. 51-52: Κάθε ηθική αναστολή (πβ. στ. 46) απέναντι στο θεϊκό στοιχείο αντιπαραβάλλεται με την οργή και την ύβρη και χάνει έδαφος. Ο Πηλείδης θολώνεται από το μένος και ξεχνάει την ιεραρχία που πριν λίγο υποστήριζε. Εξαπολύει απειλές προς ένα θεό που τον έχει ήδη προειδοποιήσει, χωρίς να σκέφτεται τις συνέπειες που θα υποστεί. Υπερεκτιμάει τις δυνάμεις του και αυτό θα του στοιχίσει. Αυτή ήταν η τελευταία του ευκαιρία να αποφύγει τη θεϊκή τιμωρία.

στ. 51 τῆλε: Ορθώς διορθώνει τη γραφή *τῆδε* των κωδίκων ο Rhodomann. Η δεικτική αντωνυμία και μάλιστα σε θηλυκό γένος δεν ταιριάζει νοηματικά, γραμματικά και συντακτικά. Η ανάγκη του στίχου είναι ένας τοπικός προσδιορισμός που να υπογραμμίζει τη θέση που απαιτεί ο Αχιλλέας να πάρει ο Απόλλωνας. Επιθυμεί με αυτό το επίρρημα να δηλώσει την απόσταση. Επιπλέον, ενέχει και μία απειλητική χροιά προς

[57] Ο. 613, π. 606, ΜΟ. 3. 44.

το θεό για την επικείμενη μάχη, όπως και μία στάση αυτοπεποίθησης από τον Αχιλλέα, ο οποίος αμέσως μετά δηλώνει πως, αν δεν τον ακούσει και δεν απομακρυνθεί, θα του επιτεθεί παρά την αθανασία που κατέχει ως θεός.

μακάρων ἔδος: Λεκτικό σύνολο που εμφανίζεται στον Κόιντο άλλη μία φορά 12. 106, ο οποίος παραλλάσει τα ομηρικά συντάγματα *θεῶν ἔδος* (Ε. 367) και *ἀθανάτων ἔδος* (Ε. 360 και Θ. 456).

στ. 52: Ο στίχος αυτός θυμίζει πολύ έντονα το χωρίο της *Ιλιάδας*:

τίπτέ με Πηλέος υἱὲ ποσὶν ταχέεσσι διώκεις

αὐτὸς θνητὸς ἐὼν θεὸν ἄμβροτον; οὐδέ νύ πώ με

ἔγνως ὡς θεός εἰμι, σὺ δ' ἀσπερχὲς μενεαίνεις.

ἦ νύ τοι οὔ τι μέλει Τρώων πόνος, οὓς ἐφόβησας,

οἳ δή τοι εἰς ἄστυ ἅλεν, σὺ δὲ δεῦρο λιάσθης.

οὐ μέν με κτενέεις, ἐπεὶ οὔ τοι μόρσιμός εἰμι.

τὸν δὲ μέγ' ὀχθήσας προσέφη πόδας ὠκὺς Ἀχιλλεύς·

ἔβλαψάς μ' ἑκάεργε θεῶν ὀλοώτατε πάντων

ἐνθάδε νῦν τρέψας ἀπὸ τείχεος· ἦ κ' ἔτι πολλοὶ

γαῖαν ὀδὰξ εἷλον πρὶν Ἴλιον εἰσαφικέσθαι.

νῦν δ' ἐμὲ μὲν μέγα κῦδος ἀφείλεο, τοὺς δὲ σάωσας

ῥηϊδίως, ἐπεὶ οὔ τι τίσιν γ' ἔδεισας ὀπίσσω.

ἦ σ' ἂν τισαίμην, εἴ μοι δύναμίς γε παρείη. (Χ. 8-20).

Στο παραπάνω απόσπασμα περιγράφεται ο διάλογος του Απόλλωνα και του Αχιλλέα έξω από τις Σκαιές Πύλες, σε ένα παρόμοιο γεγονός με αυτό της σκηνής που εξετάζουμε. Ο Απόλλωνας απευθύνεται στον ήρωα και ειρωνικά τον ρωτάει για ποιο λόγο τολμά και τον κυνηγάει, τονίζοντας τη θνητή φύση του Αχιλλέα. Επίσης, του επισημαίνει πως δεν έχει την ικανότητα να τον σκοτώσει (Χ. 13), καθώς ο ίδιος είναι αθάνατος. Στο ιλιαδικό χωρίο, ο Πηλείδης φαίνεται πιο λογικός (Χ. 20). Δείχνει την

επιθυμία του να εκδικηθεί το θεό, ο οποίος τον ξεγέλασε – όπως ακριβώς τονίζει και στα *ΜΟ* (3. 46-49). Ωστόσο, δηλώνει καθαρά πως θα το διέπραττε, εάν είχε τη δυνατότητα, υπογραμμίζοντας με αυτόν τον τρόπο πως γνωρίζει καλά ότι δεν μπορεί να σκοτώσει ένα θεό. Στα *ΜΟ*, όμως, η στάση του έχει αλλάξει. Αυτό οφείλεται στις τόσες φορές που έχει ξεγελαστεί από τον Απόλλωνα -όπως έχει αναφερθεί παραπάνω- αλλά κυρίως στην ατέρμονη αλαζονεία και οργή που έχει καταβάλει την ψυχή του.

στ. 53-55: Παράλληλα με το διαλογικό μέρος Απόλλωνα και Αχιλλέα, ο ποιητής μας περιγράφει τι γίνεται στο πεδίο της μάχης. Οι Τρώες προσπαθούν να γλιτώσουν από το θυμό του Πηλείδη και μάλλον τα καταφέρνουν όσο ο ήρωας απευθύνεται στο θεό. Όμως, αυτό δεν είναι αρκετό, γιατί ο Αχιλλέας συνεχίζει το βάναυσο έργο του και σπέρνει το φόβο, όπως ακριβώς και στην Ιλιάδα σε αντίστοιχο σκηνικό μάχης (Φ. 606-611):

τόφρ' ἄλλοι Τρῶες πεφοβημένοι ἦλθον ὁμίλῳ

ἀσπάσιοι προτὶ ἄστυ, πόλις δ' ἔμπλητο ἀλέντων.

οὐδ' ἄρα τοί γ' ἔτλαν πόλιος καὶ τείχεος ἐκτὸς

μεῖναι ἔτ' ἀλλήλους, καὶ γνώμεναι ὅς τε πεφεύγοι

ὅς τ' ἔθαν' ἐν πολέμῳ· ἀλλ' ἐσσυμένως ἐσέχυντο

ἐς πόλιν, ὅν τινα τῶν γε πόδες καὶ γοῦνα σαώσαι.

στ. 53 Ὣς εἰπὼν: Φόρμουλα που συνοψίζει και κλείνει ένα λόγο. Εμφανίζεται στην αρχή του στίχου 71 φορές στην *Ιλιάδα*, 35 στην *Οδύσσεια* και 30 στα *ΜΟ*. Ο αφηγητής εγκαταλείπει προς στιγμήν τον Απόλλωνα και τον Αχιλλέα αλλάζοντας εστίαση και στρέφεται σε ένα γενικότερο πλάνο του πεδίου της μάχης και κυρίως στην αντίδραση των Τρώων. Βέβαια, η εστίαση αυτή σχετίζεται με τις πράξεις του Αχιλλέα, καθώς αυτός καθορίζει με τις επιθέσεις του την συμπεριφορά των αντιπάλων του.

θεὸν: Γραφή του κώδικα Υ, ενώ ο κώδικας Η παραδίδει *θεῶν*, η οποία απορρίπτεται, καθώς από την αρχή του τρίτου λόγου των *ΜΟ,* δεν έχει εμφανιστεί κάποιος άλλος θεός πέραν του Απόλλωνα εναντίον του Αχιλλέα. Η στιχομυθία που προηγήθηκε ήταν καθαρά ανάμεσα στον Πηλείδη και τον Φοίβο, οπότε και αυτήν ήταν η μόνη θεϊκή οντότητα που συνάντησε ο Αχιλλέας.

στ. 55 ὁ δ' ἀσχαλόων ενὶ θυμῷ: Χαρακτηριστικός είναι αυτός ο στίχος, στου οποίου το πρώτο ημιστίχιο υποκείμενο είναι ο Αχιλλέας, ο οποίος απτόητος συνεχίζει να καταδιώκει τους Τρώες, ενώ στο β΄ ημιστίχιο παρουσιάζεται ο Απόλλωνας αγανακτισμένος με την πράξη αυτή του Αχιλλέα. Όπως σημειώνει η Barbaresco[58], το β΄ ημιστίχιο αποτελεί παραλλαγή χωρίου της *Οδύσσειας* (β. 192-193)

σοὶ δέ, γέρον, θωὴν ἐπιθήσομεν, ἥν κ' ἐνὶ θυμῷ

τίνων ἀσχάλῃς· χαλεπὸν δέ τοι ἔσσεται ἄλγος.

και εμφανίζεται αρκετές φορές στον Κόιντο: *ὃ δ' ἀσχαλόων ἐνὶ θυμῷ* (4. 231) και σε παραλλαγές (7. 465) *ὅς τε κατ' οὔρεα μακρὰ μέγ' ἀσχαλόων ἐνὶ θυμῷ, (*2. 369) *ὃ δ 'ἀσχαλόων ἑτάροιο*.

στ. 57-59: Ακολουθεί ο αγανακτισμένος εσωτερικός μονόλογος του Απόλλωνα, ο οποίος βλέπει τον Αχιλλέα να συνεχίζει την καταδίωξη των Τρώων χωρίς να έχει ενστερνιστεί τα λόγια του θεού.

στ. 57 Ὤ πόποι: Φόρμουλα που χρησιμοποιείται και στον Όμηρο (Α. 254, Υ. 344) για να εκφράσει έκπληξη[59]. Εδώ, ο Κόιντος Σμυρναίος τη χρησιμοποιεί με σκοπό να αναδείξει ακόμα πιο έντονα την απογοήτευση και την έκπληξη του Απόλλωνα προς την στάση του Αχιλλέα. Ο Φοίβος περίμενε μετά από όσα του είπε στο πρώτο μέρος του λόγου του (ΜΟ. 3. 40-42) να είχε επηρεάσει τον Αχιλλέα ώστε να συμμορφωθεί με τις επιταγές του.

στ. 58-59: Όπως παρατηρεί ο Vian[60], το δίστιχο αυτό συνδέεται νοηματικά με τα εξής χωρία της *Ιλιάδας*:

Ἄρες Ἄρες βροτολοιγὲ μιαιφόνε τειχεσιπλῆτα,

οὐκ ἂν δὴ τόνδ' ἄνδρα μάχης ἐρύσαιο μετελθὼν

Τυδεΐδην, ὃς νῦν γε καὶ ἂν Διὶ πατρὶ μάχοιτο;

---

[58] (2016, 160-161).

[59] Την εντοπίζουμε και στον Απολλώνιο Ρόδιο (Αργ. 4. 1458) ,αλλά και σε κείμενα άλλου είδους, όπως η τραγωδία (Σοφ. Τραχ. 853), (Σοφ. Οιδ. Τυραν. 168) κ.α..

[60] Στην υποσελίδια παραπομπή ν.3 (1963, 98-99).

Κύπριδα μὲν πρῶτα σχεδὸν οὔτασε χεῖρ' ἐπὶ καρπῷ,

αὐτὰρ ἔπειτ' αὐτῷ μοι ἐπέσσυτο δαίμονι ἶσος. (Ε. 455-459)[61]

και κυρίως με:

μαργαίνειν ἀνέηκεν ἐπ' ἀθανάτοισι θεοῖσι. (Ε. 882).

Στον παραπάνω στίχο, ο Όμηρος αναφέρεται στην επίθεση του Διομήδη προς τους θεούς. Είναι μία σκηνή που μπορεί να τεθεί σε αντιπαράθεση με αυτήν των *ΜΟ*, καθώς κι εδώ ο Αχιλλέας σκοπεύει να επιτεθεί στον Απόλλωνα. Ο Vian σημειώνει πως ο σκοπός του Απόλλωνα ήταν να κάνει τον Αχιλλέα να σεβαστεί το πεπρωμένο. Αντίθετα, ο Αχιλλέας εξαπολύει απειλές και επιφυλάσσεται πως θα επιτεθεί στο θεό. Με αυτόν το τρόπο ο Κόιντος Σμυρναίος δείχνει να νομιμοποιεί τη θεϊκή τιμωρία που θα λάβει ο Πηλείδης ως αποτέλεσμα της ύβρεως και της αλαζονικής του συμπεριφοράς. Ο Αχιλλέας πέφτει στην παγίδα του Απόλλωνα, κατά την οποία ο θεός λειτουργεί σαν πειρασμός, σαν μία αφορμή για να εξαγριωθεί το θυμικό του Αχιλλέα. Ο Vian τελειώνει λέγοντας πως αυτή η πονηρή στάση του Φοίβου θα έπρεπε να αποτραπεί από την Ήρα, η οποία παρακολουθεί την σκηνή. Ωστόσο, αυτή δε θα πει ούτε λέξη πριν από τον τραυματισμό του ήρωα από τον τοξοβόλο θεό.

στ. 58 ἀνέξεται: Συμφωνούν όλοι οι εκδότες με αυτήν την γραφή, εκτός από τον Zimmermann που παραδίδει *ἀλέξεται*. Μολονότι παλαιογραφικά η γραφή *ἀλέξεται* δεν παρουσιάζει πρόβλημα, δημιουργεί όμως ερμηνευτικά προβλήματα. Από τη μία το ρήμα *ἀνέχομαι* εκλαμβάνεται με την σημερινή έννοια του ανέχομαι, ενώ από την άλλη το *ἀλέξομαι* στη μέση φωνή έχει τη σημασία του αποκρούω, αποτρέπω, βοηθώ, υπερασπίζω[62]. Επομένως, θεωρώ ορθότερο ερμηνευτικά το ρήμα *ἀνέχομαι,* καθώς τονίζεται η αγανάκτηση που προκάλεσε στους θεούς και συγκεκριμένα στον Απόλλωνα η υβριστική στάση του Αχιλλέα. Δεν νομίζω πως ο Δίας ή κάποιος άλλος θεός δεν θα ήταν σε θέση να τον αποκρούσει ή να τον αποτρέψει, αν υιοθετήσουμε τη διόρθωση του Zimmermann, ο οποίος είχε προφανώς το ομηρικό, *Ζεὺς τὸ γ' ἀλεξήσειε* (γ. 346), στο νου του.

---

[61] Ανάλυση αυτού του χωρίου έγινε στην περίληψη των στίχων 46-49.
[62] Βλ. και LSJ.

στ. 59 μαργαίνοντα / ἀντιόωντα: Βάσει της διόρθωσής του *ἀλέξεται* ο Zimmermann θέτει τις μετοχές σε δοτική πτώση, ενώ οι κώδικες τις παραδίδουν σε αιτιατική.

στ. 60-66: Στη συνέχεια, ακολουθεί ο θάνατος του Πηλείδη από το χέρι του Απόλλωνα και όχι του Πάρη -συμφώνα με την παράδοση- γεγονός που αντικατοπτρίζει την αξία του και θεωρείται τιμητικό, καθώς προέρχεται μόνο από χέρι θεϊκό[63]. Το βέλος θα τον βρει στον αστράγαλο σύμφωνα με την κλασική εκδοχή του θανάσιμου τραυματισμού του[64].

Ήδη από τους πρώτους στίχους του τρίτου βιβλίου, ο Κόιντος Σμυρναίος παρουσιάζει μία διαφορετική οπτική από αυτήν που υποστηρίζεται[65]. Η παράδοση λέει πως Αχιλλέας και Αντίλοχος σκοτώνονται την ίδια μέρα και στην ίδια μάχη. Ο ποιητής, όμως, εδώ τοποθετεί τον Αχιλλέα να σκοτώνεται μία μέρα μετά καθαρά για λόγους οικονομίας του έργου, καθώς φαίνεται να επιθυμεί να αφιερώσει στο θάνατο του ήρωα ολόκληρη τη μέρα, εντείνοντας έτσι τη δραματικότητα της σκηνής. Το ίδιο ακριβώς κάνει και με τη σκηνή του θανάτου του. Αντιτάσσεται με την παράδοση που λέει πως οι θεοί βλέποντας ότι ο Αχιλλέας είχε σκοτώσει τόσους πολλούς, όρισαν ότι ήρθε η ώρα να πεθάνει κι έτσι ένα δηλητηριώδες βέλος του Πάρη κατευθυνόμενο από τον θεό Απόλλωνα τον πέτυχε στην πτέρνα, το μόνο τρωτό του σημείο και τον σκότωσε. Στην *Ιλιάδα* στη ραψωδία Χ στους στίχους 358-360, στην ένδοξη σκηνή της μάχης μεταξύ Έκτορα και Πηλείδη, ο πρώτος, λίγο πριν ξεψυχήσει, αναφέρεται στον θάνατο του Αχιλλέα. Στα τελευταία του λόγια, ο Έκτορας επισημαίνει πως εξαιτίας της θεϊκής οργής, ο Αχιλλέας θα πεθάνει μπροστά στις Σκαιές Πύλες από τον Πάρι, ο οποίος θα έχει και τη βοήθεια του Απόλλωνα. Πάνω σε αυτά τα λόγια θα βασιστεί ο Κόιντος Σμυρναίος και θα εισαγάγει τον νεωτερισμό του, αγνοώντας το μύθο της ατρωσίας του Αχιλλέα. Ο Αχιλλέας των *ΜΟ* θα λαβωθεί από ένας βέλος. Το βέλος, όμως, αυτό θα προέρχεται από θεϊκό χέρι και όχι από ανθρώπινο, καθώς στόχος του ποιητή είναι να καταδείξει το ηρωικό μεγαλείο του Αχιλλέα, τον οποίο μόνο ένας θεός θα μπορούσε να αφανίσει.

στ. 60-61 Ὣς ἄρ’ ἔφη καὶ ἄιστος ὁμοῦ νεφέεσσιν ἐτύχθη ἠέρα δ' ἐσσάμενος: Ο Απόλλωνας χάνεται μέσα στα σύννεφα και αφού ντυθεί με ομίχλη, ρίχνει το φλογερό

---

[63] Ο Burgess μεταξύ άλλων αναφέρει πως αυτή η πινελιά να τοξεύσει ο Απόλλωνας και όχι ο Πάρις ενέχει ειρωνική χροιά, άρα μειώνεται ο υποτιμητικός χαρακτήρας του θανάτου του ήρωα (2009, 38)
[64] Όπως σημειώνει κι ο Κακριδής (1962, 39).
[65] Περισσότερες λεπτομέρειες στην ανάλυση των στίχων 1-9.

του βέλος στον Πηλείδη. Δεν είναι η πρώτη φορά που ο συγκεκριμένος θεός επιλέγει να κρυφτεί πριν από την επίθεσή του. Αντίστοιχη συμπεριφορά περιγράφεται και στην *Ιλιάδα* (Π. 700-709), όπου ο Απόλλωνας κρύβεται στα τείχη πριν χτυπήσει:

εἰ μὴ Ἀπόλλων Φοῖβος ἐϋδμήτου ἐπὶ πύργου

ἕστη τῷ ὀλοὰ φρονέων, Τρώεσσι δ' ἀρήγων.

τρὶς μὲν ἐπ' ἀγκῶνος βῆ τείχεος ὑψηλοῖο

Πάτροκλος, τρὶς δ' αὐτὸν ἀπεστυφέλιξεν Ἀπόλλων

χείρεσσ' ἀθανάτῃσι φαεινὴν ἀσπίδα νύσσων.

ἀλλ' ὅτε δὴ τὸ τέταρτον ἐπέσσυτο δαίμονι ἶσος,

δεινὰ δ' ὁμοκλήσας ἔπεα πτερόεντα προσηύδα·

χάζεο διογενὲς Πατρόκλεες· οὔ νύ τοι αἶσα

σῷ ὑπὸ δουρὶ πόλιν πέρθαι Τρώων ἀγερώχων,

οὐδ' ὑπ' Ἀχιλλῆος, ὅς περ σέο πολλὸν ἀμείνων.

Το γεγονός ότι εξαφανίζεται μέσα στα σύννεφα μας επιβεβαιώνει ότι προηγουμένως ο Αχιλλέας είχε οπτική επαφή με τον Απόλλωνα και μπορούσε να τον διακρίνει.[66]. Παράλληλα, είναι άξιο αναφοράς το γεγονός ότι οι θεοί επιλέγουν σπάνια να εμφανιστούν στους θνητούς. Εάν κάτι τέτοιο συμβεί, γίνεται μόνο σε πολύ συγκεκριμένους ήρωες. Ο Απόλλωνας επέλεξε να είναι ορατός στον Αχιλλέα σε αυτή τη σκηνή, επιλογή που δικαιολογείται για την περίπτωση του Αχιλλέα, ενός εκ των γενναιότερων θνητών. Εξάλλου στον Αχιλλέα έχει επιλέξει να εμφανιστεί και η Αθηνά, την οποία μπορούσε να δει μόνο αυτός (Α. 194α-198):

ἦλθε δ' Ἀθήνη

οὐρανόθεν· πρὸ γὰρ ἧκε θεὰ λευκώλενος Ἥρη

ἄμφω ὁμῶς θυμῷ φιλέουσά τε κηδομένη τε·

[66] Βλ. στίχους 35-36 και την ανάλυσή τους.

στῆ δ' ὄπιθεν, ξανθῆς δὲ κόμης ἕλε Πηλεΐωνα

οἴῳ φαινομένη· τῶν δ' ἄλλων οὔ τις ὁρᾶτο·

Εντούτοις, η απομάκρυνση του Απόλλωνα και η επιλογή του να τοξεύσει κρυμμένος δεν τιμά ιδιαίτερα το θεό.

στ. 62 ἐσσάμενος στυγερὸν προέηκε βέλεμνον: Όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως, ο Αχιλλέας με τον τρόπο που του επιτέθηκε ο Απόλλωνας δεν είχε καμία ευκαιρία να υπερασπιστεί τον εαυτό του. Ο τρόπος με τον οποίο έχει δομήσει ο Κόιντος Σμυρναίος τον τραυματισμό του Αχιλλέα παρουσιάζει ενδιαφέρον. Σύμφωνα με τον Κακριδή[67] «ο ποιητής φροντίζει να υπογραμμίσει ένα στοιχείο που μειώνει την υποτιμητική σημασία της ήττας του ήρωα», το γεγονός ότι ο Αχιλλέας πεθαίνει από ένα θεό, ο οποίος χρησιμοποιεί τέχνασμα, όπως επιχείρησε και στη *Ιλιάδα*. Κάτι που μειώνει εξίσου την υποτιμητική ήττα, είναι ότι ο Αχιλλέας πολέμησε μόνος απέναντι σε ένα θεό, χωρίς να ζητήσει βοήθεια ή να δειλιάσει.

Μία εύλογη ερώτηση είναι γιατί ο Αχιλλέας, ένας ήρωας που έχει την εύνοια των θεών, δρα μόνος του. Η απάντηση βρίσκεται κάπου ανάμεσα στην ανθρώπινη και θεϊκή του φύση. Με την προσωπική μάχη που δίνει, αρχικά, τονίζεται η ανθρώπινη πλευρά του και υπενθυμίζει στον αναγνώστη πως κανένας δεν μπορεί να ξεφύγει από τη θεϊκή εξουσία και το πεπρωμένο που του επιφυλάσσει η μοίρα. Έτσι, υπογραμμίζεται πως του αξίζει η αυστηρή ποινή και πρέπει να την αντιμετωπίσει μόνος του, παρόλο που αντιβαίνει στην ηρωική του ζωή. Αναδύεται με αυτόν τον τρόπο ο διδακτικός τόνος του έπους[68]. Παράλληλα, δρώντας ο Αχιλλέας χωρίς καμία θεϊκή βοήθεια, ενισχύεται η ηρωική ταυτότητα του ανάμεσα στους ανθρώπους. Είναι διαφορετικός, πιο ισχυρός και δεν αποζητά θεϊκή βοήθεια ακόμα και όταν νιώθει πως το τέλος πλησιάζει. Πιθανώς να ειπωθεί πως αυτό εντείνει την υβριστική του οπτική και τον επιβαρύνει, ωστόσο, θεωρώ πως αυτή η συμπεριφορά αποδεικνύει το θάρρος και τον ηρωισμό του, χαρακτηριστικά που τον έχουν κάνει σύμβολο ανάμεσα στους Αχαιούς, μαχητές και μη, βασιλείς και άσημους. Τέλος, ο Κόιντος Σμυρναίος που δείχνει να συμπαθεί τον ήρωα, θέλει ο Αχιλλέας να σκοτώνεται μόνο από θεϊκά χέρια κι όχι από ανθρώπινα. Για αυτό το λόγο, σε αντίθεση με την παράδοση και τον Όμηρο, δεν χρησιμοποιεί τον Πάρη στην σκηνή του θανάτου του, έναν πολεμιστή με μία

[67] (1962, 39)
[68] Scheijnen (2018, 101).

αμφιλεγόμενη ηρωική φήμη. Φέρει, ωστόσο, τον Πηλείδη αντιμέτωπο μόνο του απέναντι σε ένα θεό, τοποθετώντας τον να πολεμάει επί ίσοις όροις, παραβλέποντας την ανθρώπινη, άρα και τρωτή, φύση του.

στ. 62-63 Αἶψα δ'ἀνῖαι δῦσαν ὑπὸ κραδίην: Η φράση αυτή θυμίζει πολύ την αντίστοιχη φράση κατά το θάνατο της Πενθεσίλειας από το χέρι του Αχιλλέα (ΜΟ. 1. 598): *καὶ ἐς φρένα δῦσαν ἀνῖαι*.

στ. 64: Η πτώση του ήρωα παρομοιάζεται με έναν πύργο που καταρρέει από έναν τυφώνα. Με αυτόν τον παραλληλισμό εκθειάζονται και οι δύο παράγοντες αυτής της πτώσης. Από τη μία ο Αχιλλέας τίθεται αγέρωχος αλλά και ανίκανος να τα βάλει με ένα τόσο ισχυρό στοιχείο της φύσης ως θνητός και από την άλλη ο Απόλλωνας παρουσιάζεται πανίσχυρος να καταστρέφει τα πάντα στο πέρασμα του.

Η έκφραση *ὅν τε βίη τυφῶνος ὑποχθονίῃ στροφάλιγγι* ήταν γνωστή ποιητική έκφραση για τον σεισμό ή την ηφαιστειακή έκρηξη που προκαλείται από τις σεισμικές δονήσεις σύμφωνα με την περιγραφή του Τυφώνα στον Ησίοδο (Θεογ. 820-877). Άλλη τέτοια παρομοίωση δεν υπάρχει στον Όμηρο και φαίνεται να είναι έμπνευση του Κόιντου Σμυρναίου.

στ. 67-82 «Η ρήση του Αχιλλέα πριν το ηρωικό τέλος»: Ο ποιητής μέσα από τη ρήση του Αχιλλέα προετοιμάζει τον αναγνώστη για το θάνατό του, ενώ ο Αχιλλέας γνωρίζει τη μοίρα που του έχει οριστεί. Στον στίχο 76 υπάρχει μία αναφορά για την ανδρεία. Ο Αχιλλέας τονίζει πως οι δειλοί πολεμιστές δεν έχουν το θάρρος και το σθένος να πολεμήσουν τους ανδρείους άνδρες κοιτάζοντάς τους στα μάτια, για αυτό προσπαθούν να τους επιτεθούν στα κρυφά. Αυτή η αναφορά επιβεβαιώνεται λίγο πιο κάτω στο λόγο του Αχιλλέα στους στίχους 80-82 και στα λόγια του πως γνωρίζει τον επικείμενο θάνατο από τη μητέρα του τη Θέτιδα. Σε αυτό το σημείο το κείμενο συνομιλεί με 3 σκηνές της *Ιλιάδας*. Η πρώτη εντοπίζεται στη 18η ραψωδία στους στίχους 95-96, κατά την οποία η Θέτιδα ομολογεί πως ο γιος της είναι μοιραίο να πεθάνει[69] ευθύς αμέσως μετά το θάνατο του Έκτορα. Το συγκεκριμένο χωρίο κρίνεται μεγαλύτερης βαρύτητας

[69] Ας μην ξεχνάμε και τα λόγια στην Α. 414-418:
ὤ μοι τέκνον ἐμόν, τί νύ σ' ἔτρεφον αἰνὰ τεκοῦσα;
αἴθ' ὄφελες παρὰ νηυσὶν ἀδάκρυτος καὶ ἀπήμων
ἧσθαι, ἐπεί νύ τοι αἶσα μίνυνθά περ οὔ τι μάλα δήν·
νῦν δ' ἅμα τ' ὠκύμορος καὶ ὀϊζυρὸς περὶ πάντων
ἔπλεο· τώ σε κακῇ αἴσῃ τέκον ἐν μεγάροισι., όπως σημειώνει η Hirschberger (2012, 187).

από τα άλλα δύο, καθώς η Θέτιδα με την θεϊκή της ιδιότητα γνωρίζει πολύ καλύτερα από όλους τι θα ακολουθήσει:

ὠκύμορος δή μοι τέκος ἔσσεαι, οἷ' ἀγορεύεις·

αὐτίκα γάρ τοι ἔπειτα μεθ' Ἕκτορα πότμος ἑτοῖμος.

Στην 21η στους στίχους 275-278, ο Όμηρος τοποθετεί τον Αχιλλέα να συλλογίζεται πως έρχεται η καταστροφή του και να παραπονιέται στον Ξάνθο πως η Θέτιδα του εκμυστηρεύτηκε ότι θα πεθάνει από τις βολές του Απόλλωνα κάτω από τις Πύλες της Τροίας:

ἄλλος δ' οὔ τις μοι τόσον αἴτιος Οὐρανιώνων,

ἀλλὰ φίλη μήτηρ, ἥ με ψεύδεσσιν ἔθελγεν·

ἥ μ' ἔφατο Τρώων ὑπὸ τείχεϊ θωρηκτάων

λαιψηροῖς ὀλέεσθαι Ἀπόλλωνος βελέεσσιν.

Τέλος, στην 22η ραψωδία στ. 358-360 στην σκηνή του θανάτου του Έκτορα:

φράζεο νῦν, μή τοί τι θεῶν μήνιμα γένωμαι

ἤματι τῷ ὅτε κέν σε Πάρις καὶ Φοῖβος Ἀπόλλων

ἐσθλὸν ἐόντ' ὀλέσωσιν ἐνὶ Σκαιῇσι πύλῃσιν.

Ο αναγνώστης των *ΜΟ*, με αυτόν τον τρόπο, συνδέει τα διακείμενα και αντιλαμβάνεται την συνέχεια. Ίσως το τρίτο διακείμενο να προμηνύει τη διαφοροποίηση στην σκηνή του θανάτου. Ο θάνατος του Αχιλλέα πολλαπλώς προαναγγέλλεται στην *Ιλιάδα*, άλλα ουδέποτε επισυμβαίνει στο ομηρικό έπος. Συμβαίνει, όμως, στα *Μεθομηρικά* με τον πιο ένδοξο τρόπο, επισημαίνοντας την αίγλη της ονομαστής ηρωικής του ταυτότητας. Από την 22 ραψωδία παίρνει την οργή κάποιου θεού, αλλά δεν εμμένει στα λόγια του Έκτορα με τα οποία τον καταριέται όταν πέθαινε, αλλά στα λόγια της μητέρας, της οποίας ως θεά έχουν βαρύνουσα σημασία και προφανώς δηλώνουν την αλήθεια.

στ. 68-69: Ο Αχιλλέας με το ρήμα *τλήτω* δείχνει την επιτακτική ανάγκη που αισθάνεται, για μία ισάξια μάχη και όχι σαν αυτή που προτίμησε πριν λίγο ο αντίπαλός του.

Εκφράζει έτσι ένα παράπονο που συμπληρώνεται με τη χρήση των επιρρημάτων *κρυφηδόν* και *ἀναφανδὸν* και υπογραμμίζει τη δειλία του αντιπάλου, εφόσον έδρασε στα κρυφά και χωρίς το θάρρος να τον αντιμετωπίσει κατάματα. Επισημαίνει την ηθική αρχή της ισάξιας αντιμετώπισης του αντιπάλου[70] και θίγει τη χαμένη ισορροπία της συγκεκριμένης μάχης. Οι δύο πλευρές δεν είναι ισότιμες και αυτό οφείλεται κυρίως στην έλλειψη γνώσης της ταυτότητας του αντιπάλου που τον τραυμάτισε. Μέχρι στιγμής δείχνει ο Αχιλλέας να έχει άγνοια σχετικά με την ταυτότητα του αντιπάλου του. Στη συνέχεια του λόγου του, όμως, συνδυάζοντας τα γεγονότα αναγνωρίζει τον υπεύθυνο.

στ. 70 μέλαν αἷμα: Ο Αχιλλέας δηλώνει την οργή του εξαπολύοντας απειλές θανάτου προς τον κρυφό του αντίπαλο. Ο ηρωισμός του έχει πληγωθεί κυριολεκτικά και μεταφορικά, καθώς περίμενε μία τίμια επίθεση προς το μέρος του πιο δυνατού και σεβαστού ήρωα. Η φόρμουλα που χρησιμοποιεί εδώ ο Κόιντος Σμυρναίος είναι γνωστή και έχει χρησιμοποιηθεί από τον Όμηρο στην *Ιλιάδα* 6 φορές και 1 στην *Οδύσσεια*.[71]

στ. 71 Ἅιδα: Αγνοώντας την ταυτότητα του αντιπάλου του, απειλεί πως θα τον σκοτώσει και θα τον στείλει στον Άδη. Εδώ εντοπίζεται επική ειρωνεία, καθώς ο αναγνώστης γνωρίζει πολύ καλά ότι ο Απόλλωνας δεν είναι δυνατό να πεθάνει και να πάει στον Κάτω Κόσμο. Ο Αχιλλέας, βέβαια, δεν γνωρίζει ότι τραυματίστηκε από κάποιο θεό. Η άγνοιά του είναι δικαιολογημένη. Εκείνη τη στιγμή ο Αχιλλέας, ενώ γνωρίζει από που θα προέλθει ο θάνατός του, λόγω του θυμού του δεν ανατρέχει σε αυτή τη γνώση που έχει ως ιλιαδικός Αχιλλέας.

στ. 72-75: Ο ήρωας σε αυτούς τους στίχους αντιδρά εγωιστικά. Προσπαθεί να αναδείξει την ανωτερότητά του ως πολεμιστής έναντι των υπολοίπων. Είναι ο καλύτερος πολεμιστής των Αχαιών και μετά το θάνατο του Έκτορα, ο οποίος ήταν ο γενναιότερος των Τρώων, αποτελεί το πιο δυνατό αντίπαλο στη μάχη. Θεωρεί, λοιπόν, πως κανείς εκ των ηρώων, όσο ατρόμητος και να ήταν στην καρδιά του, δε θα μπορούσε φανερά κι από κοντά να τον τραυματίσει. Όπως έχει αναφερθεί, κάτι τέτοιο έχει συμβεί μόνο από κάποιον που έδρασε ύπουλα και εξ αποστάσεως.

---

[70] Στην *Ιλιάδα ἀλλ᾽ οὐ γάρ σ᾽ ἐθέλω βαλέειν τοιοῦτον ἐόντα / λάθρῃ ὀπιπεύσας, ἀλλ᾽ ἀμφαδόν, αἴ κε τύχωμι* (Η. 242) επισημαίνεται η ανάγκη του να γνωρίζεις ποιος είναι ο αντίπαλος σου και να έχεις την τόλμη να δείξεις ποιος είσαι πριν του επιτεθείς.

[71] Όπως και ο Οππιανός στα *Αλιευτικά* (2. 601).

στ. 72 ἐγγύθεν ἐλθών: Χαρακτηριστική έκφραση στον Όμηρο[72], πβ. το εξής χωρίο της *Ιλιάδας* (Ε. 72-72):

τὸν μὲν Φυλεΐδης δουρὶ κλυτὸς ἐγγύθεν ἐλθὼν

βεβλήκει κεφαλῆς κατὰ ἰνίον ὀξέϊ δουρί·

Σχεδόν πάντα τίθεται στο τέλος του στίχου, καθώς η μετρική της δυναμική ταιριάζει απόλυτα σε αυτή τη θέση. Αποδίδει επακριβώς αυτό που επιθυμούσε ο Αχιλλέας να έχει κάνει ο αντίπαλος του, να τον πολεμήσει από κοντά.

στ. 73 ἐπιχθονίων ἡρώων: Λεκτικό σύνολο που επινόησε ο Κόιντος Σμυρναίος παραλλάσσοντας το ομηρικό *ἐπιχθονίων ἀνθρώπων* ή *ἀνδρῶν.* Το χρησιμοποιεί και αλλού: 1. 577 και 2. 132. Ο Αχιλλέας συνεχίζει να πιστεύει ότι ο φονέας του είναι ένα θνητός.

στ. 74 ἄτρομον ἦτορ: Η καρδιά που δεν αισθάνεται φόβο υποδεικνύει τον άριστο πολεμιστή. Για τους αρχαίους το θάρρος είναι ένα από τα πιο σημαντικά προσόντα για έναν άνθρωπο, πόσω μάλλον για έναν πολεμιστή και η έλλειψή του ένα από τα μεγαλύτερα ελαττώματα (Μ. 245-250):

εἴ περ γάρ τ' ἄλλοι γε περὶ κτεινώμεθα πάντες

νηυσὶν ἐπ' Ἀργείων, σοὶ δ' οὐ δέος ἔστ' ἀπολέσθαι·

οὐ γάρ τοι κραδίη μενεδήϊος οὐδὲ μαχήμων.

εἰ δὲ σὺ δηϊοτῆτος ἀφέξεαι, ἠέ τιν' ἄλλον

παρφάμενος ἐπέεσσιν ἀποτρέψεις πολέμοιο,

αὐτίκ' ἐμῷ ὑπὸ δουρὶ τυπεὶς ἀπὸ θυμὸν ὀλέσσεις.

Ειδικά για τον Αχιλλέα αυτό θεωρείται δεδομένο. Όταν παροτρύνει τους πολεμιστές τους να ορμήσουν στην μάχη, απαιτεί από αυτούς να φανούν θαρραλέοι και ατρόμητοι (Π. 162α-163):

ἐν δέ τε θυμὸς

[72] Εμφανίζεται 5 φορές στην *Ιλιάδα* και 3 φορές στην *Οδύσσεια.*

στήθεσιν ἄτρομός ἐστι, περιστένεται δέ τε γαστήρ·

στ. 75 χαλκέος: Η επιλογή του επιθέτου γίνεται για να αναδειχθεί η ανωτερότητα του ήρωα. Ο χαλκός, ένα πολύτιμο μέταλλο, συχνά χρησιμοποιείται για να χαρακτηρίσει το θεό του πολέμου, τον Άρη. Η φόρμουλα *χάλκεος Ἄρης* εμφανίζεται 5 φορές στην *Ιλιάδα*. Δεν είναι τυχαίο που το επίθετο αυτό που θυμίζει το θεό του πολέμου, το τοποθετεί ο Κόιντος Σμυρναίος για τον καλύτερο πολεμιστή του πολέμου και ειδικά για να επισημανθεί η αξία του έναντι των άλλων. Τέλος, πρέπει να αναφερθεί πως στο 8. 215-216 ο Νεοπτόλεμος, ο γιος του Αχιλλέα, επιβεβαιώνει αυτόν τον όρο για τον πατέρα του:

πατρὸς ἐμοῖο μέγ' ἔγχος, ὅπερ βροτὸς οὔτις ἀλύξει

ἡμῖν ἄντα μολὼν οὐδ' εἰ παγχάλκεος ἦεν.

στ. 76 Κρύβδα δ' ἀνάλκιδες αἰὲν ἀγαυοτέρους λοχόωσι: Μία γνώμη που παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Ο Αχιλλέας εκφράζει την άποψή του, πως η δύναμη των δειλών είναι οι παγίδες και οι κρυφές επιθέσεις. Όταν κάποιος δεν έχει το θάρρος να πολεμήσει κατά μέτωπον, προσπαθεί με δόλιους τρόπους, εξασφαλίζοντας την ασφάλειά του με την απόσταση, να εξοντώσει τον αντίπαλό του. Έναν αντίπαλο, όμως, που σε άλλες περιπτώσεις δε θα μπορούσε ούτε να τον πλησιάσει.

Η ίδια φράση χρησιμοποιείται κι από τον Αίαντα λίγο αργότερα (ΜΟ. 3. 435-445):

'ὦ Ἀχιλεῦ μέγα ἕρκος ἐϋσθενέων Ἀργείων,

κάτθανες ἐν Τροίῃ Φθίης ἑκὰς εὐρυπέδοιο

ἔκποθεν ἀπροφάτοιο λυγρῷ βεβλημένος ἰῷ,

τόν ῥα ποτὶ κλόνον ἄνδρες ἀνάλκιδες ἰθύνουσιν·

οὐ γάρ τις πίσυνός γε σάκος μέγα νωμήσασθαι

ἠδὲ περὶ κροτάφοισιν ἐπισταμένως ἐς Ἄρηα

εὖ θέσθαι πήληκα καὶ ἐν παλάμῃ δόρυ πῆλαι

καὶ χαλκὸν δηΐοισι περὶ στέρνοισι δαΐξαι

ἰοῖσίν γ' ἀπάνευθεν ἀπεσσύμενος πολεμίζει·

εἰ γάρ σευ κατέναντα τότ' ἤλυθεν, ὅς σ' ἔβαλέν περ,

οὐκ ἄν ἀνουτητί γε τεοῦ φύγεν ἔγχεος ὁρμήν·

Και ο Αίαντας υποστηρίζει πως οι τοξότες είναι δειλοί και πολεμικά ανεπαρκείς απέναντι στον Πηλείδη. Επίσης, τονίζει πως σε κάθε άλλη περίπτωση, αν δηλαδή πολεμούσαν με τον Πηλείδη σώμα με σώμα, δε θα τον κέρδιζαν ποτέ, για αυτό και ανέτρεξαν στη λύση του τόξου. Μία απόδειξη της άποψης αυτή σχετικά με τους τοξότες βρίσκεται στην *Ιλιάδα* στην περίπτωση του Τεύκρου (Θ. 266-272):

Τεῦκρος δ' εἴνατος ἦλθε παλίντονα τόξα τιταίνων,

στῆ δ' ἄρ' ὑπ' Αἴαντος σάκεϊ Τελαμωνιάδαο.

ἔνθ' Αἴας μὲν ὑπεξέφερεν σάκος· αὐτὰρ ὅ γ' ἥρως

παπτήνας, ἐπεὶ ἄρ τιν' ὀϊστεύσας ἐν ὁμίλῳ

βεβλήκοι, ὃ μὲν αὖθι πεσὼν ἀπὸ θυμὸν ὄλεσσεν,

αὐτὰρ ὃ αὖτις ἰὼν πάϊς ὡς ὑπὸ μητέρα δύσκεν

εἰς Αἴανθ'· ὃ δέ μιν σάκεϊ κρύπτασκε φαεινῷ.

Ο Τεύκρος είναι τοξότης και ο Όμηρος τον παρουσιάζει να φτάνει τελευταίος σε θέση μάχης μετά τους Αχαιούς οπλαρχηγούς. Παρόλη την ικανότητά του στα βέλη, κρύβεται κάτω από την ασπίδα του Αίαντα σαν μικρό παιδί. Αξίζει ακόμα να αναφερθεί και η επισήμανση του Vian[73],ο οποίος υπογραμμίζει ότι «οι τοξότες είναι συχνά περιφρονημένοι από τους Έλληνες που εκτιμούν περισσότερο τις αρετές του οπλίτη».

76 ἀγαυοτέρους: Γραφή που παραδίδει ο κώδικας Η, ενώ ο κώδικας Υ παραδίδει *ἀγανοτέρως*. Εκτός του γεγονότος ότι το επίθετο *ἀγανός* με τη σημασία ήπιος, πράος και ήσυχος για πράξεις και λόγια (Οδ.. β. 230), (Ιλ. Ι. 499), (Πινδ. 4. 179) δύσκολα ταιριάζει στο νόημα, παρατηρείται με την υιοθέτησή του μετρικό πρόβλημα, καθώς η συλλαβή *γα* είναι βραχεία, ενώ απαιτείται μακρά συλλαβή. Όλοι οι εκδότες

[73]Βρίσκεται στην υποσελίδια παραπομπή ν.3 (1963, 99).

τυπώνουν *ἀγαυοτέρους*. Το επίθετο *ἀγαυός* είναι ένα ομηρικό επίθετο που μεταφράζεται ως ένδοξος, ευγενής, επιφανής ως προς την καταγωγή και αποδίδεται σχεδόν πάντα σε ήρωες και βασιλείς (Ιλ. Γ. 268), (Οδ. λ. 213 και ν. 71), (Πινδ. 4. 127).

στ. 78 χωόμενος Δαναοῖς: Από εδώ και πέρα ο Αχιλλέας αρχίζει να συνειδητοποιεί ποιος είναι αυτός που τον στόχευσε. Αναφέρεται σε ένα θεό που είναι θυμωμένος με τους Αχαιούς και δεν είναι άλλος παρά από τον Απόλλωνα. Θεωρεί ως αιτία της επίθεσης που δέχθηκε το μίσος του θεού για τους Δαναούς και όχι την αλαζονική του συμπεριφορά.

στ. 80: Ο Αχιλλέας φέρνει τώρα στη μνήμη του τα λόγια της μητέρας του που του είχε μιλήσει για το θάνατό του (Φ. 276-278):

ἀλλὰ φίλη μήτηρ, ἥ με ψεύδεσσιν ἔθελγεν·

ἥ μ' ἔφατο Τρώων ὑπὸ τείχεϊ θωρηκτάων

λαιψηροῖς ὀλέεσθαι Ἀπόλλωνος βελέεσσιν.

Τον στίχο αυτό μπορούμε να τον συνδέσουμε με δύο ομηρικά χωρία, τα οποία εμπεριέχουν προφητείες:

ὣς γάρ μοι ψυχὴ μαντεύσατο Τειρεσίαο

ἤματι τῷ ὅτε δὴ κατέβην δόμον Ἄϊδος εἴσω,

νόστον ἑταίροισιν διζήμενος ἠδ' ἐμοὶ αὐτῷ. (ψ. 251-253)

Ο Οδυσσέας απευθύνεται στην Πηνελόπη και της μιλάει για το ταξίδι στον Κάτω Κόσμο. Παρατηρούμε πως ξεκινάει ακριβώς με την ίδια φόρμουλα *ὣς γάρ μοι*. Επίσης:

ὥς ποτέ μοι μήτηρ διεπέφραδε καί μοι ἔειπε

Μυρμιδόνων τὸν ἄριστον ἔτι ζώοντος ἐμεῖο

χερσὶν ὕπο Τρώων λείψειν φάος ἠελίοιο. (Σ. 9-11)

όταν ο Αχιλλέας προαισθάνεται το θάνατο του Πατρόκλου καθώς βλέπει τον Αντίλοχο να έρχεται κοντά του. Σε αυτό το απόσπασμα έχουμε, επίσης, την ύπαρξη της φόρμουλας λίγο παραλλαγμένη *ὥς ποτέ μοι*, αλλά και την παρουσία του ρήματος *διεπέφραδε*, στοιχεία ικανά για να το συνδέσουμε με τον στίχο 80 των *ΜΟ*.

στ. 81 ὀιζυρῶς ἀπολέσθαι.ὀιζυρῶς, επίρρημα του επιθέτου *ὀιζυρός -ά –όν*, άθλιος, αξιολύπητος, ελεεινός που χρησιμοποιείται κυρίως από τον Όμηρο για τους θνητούς (Ιλ. Ν. 569), (Οδ. δ. 197). Ο κώδικας Β παραδίδει *ὀιζυροῖς* ως προσδιορισμό στο βέλοις, ενώ ο Dausque διαβάζει εύστοχα *ὀιζυρῶς*, καθώς ο Κόιντος χρησιμοποιεί αρκετές φορές στο τέλος του στίχου το σύνταγμα *ὀιζυρῶς ἀπολέσθαι:* 6. 142, 6. 299, 10. 44, 14. 159, 14. 163. Το επίρρημα *ὀιζυρῶς* συναντάται μόνο στα *ΜΟ*. Είναι ένα σύνταγμα, το οποίο χρησιμοποιείται μόνο από τον Κόιντο Σμυρναίο και πάντα στο τέλο στίχου. Το επιρρημα *ὀιζυρῶς* εμφανίζεται 16 φορές στα *ΜΟ* και με εξαίρεση το 13. 126 πάντα μετά την κατά τρίτον τροχαίον τομή (ΜΟ. 1. 111), (ΜΟ. 3. 363), (ΜΟ. 3. 481), (ΜΟ. 6. 142), (ΜΟ. 6. 299), (ΜΟ. 7. 414), (ΜΟ. 8. 212), (ΜΟ. 9. 21), (ΜΟ. 10. 38), (ΜΟ. 10. 44), (ΜΟ. 10. 113), (ΜΟ. 13. 91), (ΜΟ. 13. 126), (ΜΟ. 14. 159) και (ΜΟ. 14. 613).

οὐκ ἀνεμώλιον: Με αυτό το επίθετο ο Κόιντος Σμυρναίος εννοεί τα κούφια λόγια, τα λόγια του αέρα. Έτσι, χαρακτηρίζει πως όσα του είχε πει η μητέρα του για το επικείμενο τέλος του, δεν πήγαν χαμένα, δεν ήταν κενά και όντως στηρίζονταν σε γεγονότα που θα έβγαιναν αληθινά. Ίδια σημασία δείχνει να έχει και στην *Ιλιάδα* και στο λόγο του Οδυσσέα, όταν χαρακτηρίζει τα λόγια του Αγαμέμνονα αβάσιμα *σὺ δὲ ταῦτ' ἀνεμώλια βάζεις* (Δ. 355).

στ. 83-95: Μετά το λόγο του, ο Αχιλλέας προσπαθεί να αφαιρέσει το βέλος που είναι η απόδειξη της άνανδρης επίθεσης του Απόλλωνα. Με τη λέξη *λυγρὸν* αφήνεται να εννοηθεί στον αναγνώστη πως δε υπάρχει πλέον ελπίδα για τον ήρωα, καθώς το βέλος θα φέρει μαζί του το σκοτάδι του θανάτου. Ο ίδιος καταλαβαίνει τι πρόκειται να ακολουθήσει. Η οργή του ακόμα και αυτή την στιγμή αντικατοπτρίζεται στον τρόπο με τον οποίο αφαιρεί το βέλος και το πετάει μακριά. Το βέλος, όμως, δεν πρέπει να μείνει εκεί για αυτό και το περισυλλέγουν οι Πνοές και το επιστρέφουν στον Απόλλωνα. Η παρουσία των Πνοών που μαζεύουν το βέλος αποτελεί έμπνευση του συγγραφέα, όπως σημειώνει ο Κακριδής[74]. Ο Απόλλωνας φεύγει γρήγορα με κατεύθυνση τον Όλυμπο, όπου θα βρει τους υπόλοιπους θεούς. Κάποιοι από αυτούς χαίρονται με την εξέλιξη των πραγμάτων και κάποιοι όχι.

στ. 83 ἀμειλίκτοισι χέρεσσιν: Το επίθετο *ἀμείλικτος* χρησιμοποιείται στον Όμηρο μόνο για να χαρακτηρίσει σκληρά λόγια ανθρώπων *ἀμείλικτον δ' ὅπ' ἄκουσαν* (Λ. 137, Φ. 98, *δὶς λεγόμενον*) και εκτός από τον Κόιντο δεν χαρακτηρίζει πουθενά αλλού το

[74] Κακριδής (1962, 40).

ουσιαστικό *χείρ*. Συνήθως, ο ποιητής των *ΜΟ* επιλέγει να το τοποθετήσει σε σημεία που συνοδεύουν την προσωπικότητα του Αχιλλέα, περιγραφή που δεν την συνηθίζει ο Όμηρος. Χαρακτηριστικά παραδείγματα: 2. 25, 8. 335, 9. 247, 14. 268.

στ. 84 ἕλκεος ἐξείρυσσεν ἀναλθέος: *ἀναλθής* από το στερητικό *ἀ* + *ἀλθαίνω*, δηλαδή ανίατες πληγές. Φέρει στο νου τα βέλη του Απόλλωνα στον στίχο 3, 33 *ἀναλθέας ἰούς*. Υπάρχει μία λογική σε αυτόν τον συσχετισμό, καθώς τα θανατηφόρα βέλη επιφέρουν και ανίατες πληγές, άρα και το θάνατο. Πρέπει να είναι νεωτερισμός του Κόιντου αυτή η επιλογή επιθέτου, καθώς ο Όμηρος σε αντίστοιχες περιπτώσεις προτιμάει επίθετα όπως *λυγρός* (Ο. 393), *καρτερός* (Π. 517), *ἀργαλέος* (Π. 528) ή *κακός* (Β. 273).

στ. 84-85 ἐκ δέ… ἐδάμνα: Μετά τον τραυματισμό του γινόμαστε θεατές μια σκληρής σκηνής. Το αίμα του αναβλύζει από την πληγή και η αίσθηση του θανάτου σιγά σιγά τον κατακλύζει. Το μοτίβο αυτό είναι όμως συχνό στον Όμηρο:

αἷμα δέ οἱ σπασθέντος ἀνέσσυτο, κῆδε δὲ θυμόν (Λ. 458)

τῷ δ' ἑτέρῳ μιν πῆχυν ἐπιγράβδην βάλε χειρὸς

δεξιτερῆς, σύτο δ' αἷμα κελαινεφές· ἣ δ' ὑπὲρ αὐτοῦ

γαίῃ ἐνεστήρικτο λιλαιομένη χροὸς ἆσαι. (Φ. 166-168).

Στο τέλος του στίχου 85, οι προφητείες που ακούστηκαν στο λόγο του Αχιλλέα, φτάνουν προς την εκπλήρωσή τους. Η αδάμαστη καρδιά του Πηλείδη δεν θα αντέξει άλλο.

στ. 88-89: Δεν έπρεπε να χαθεί αυτό το βέλος, καθώς βρισκόταν στην κατοχή του Απόλλωνα.

στ. 88 ζάθεον: Επίθετο που χρησιμοποιείται από τον Όμηρο για να περιγράψει ιερές πόλεις, όπως η Κίλλα (Α. 38) και η Νίσα (Β. 508). Επίσης, ο Ησίοδος με αυτό το επίθετο περιγράφει τον Όλυμπο (Θεογ. 6) και τον Ελικώνα (Θεογ. 23). Ο Κόιντος Σμυρναίος το τοποθετεί γενικότερα για τις περιγραφές τόσο ιερών γεωγραφικών μερών[75] όσο και ιερών προσώπων και θεών. Χαρακτηριστική είναι η χρήση του για τον Αχιλλέα προς

[75] 2. 444, 3. 545, 4. 575, 6. 146, 8. 295, 10. 127, 11. 42, 12. 482, 13. 276, 13. 435, 14. 413.

το τέλος των *ΜΟ,* όπου ο ήρωας θεοποιείται *οἱ δ᾽ ὅτ᾽ ἔβαν ποτὶ τύμβον Ἀχιλλῆος ζαθέοιο* (ΜΟ. 14. 304).

στ. 89 ἄμβροτον ἰὸν: Πουθενά αλλού στην αρχαία ελληνική γραμματεία δεν εμφανίζεται αυτό το λεκτικό σύνολο. Δεν έχει χαρακτηριστεί κανένα άλλο βέλος ως αθάνατο κι αποτελεί πρωτοτυπία του Κόιντου Σμυρναίου. Ίσως το επιλέγει προς εξισορρόπηση του στίχου σε αντιστοιχία με τη θεϊκή καταγωγή του Απόλλωνα που το έριξε. Επίσης, είναι πολύ πιθανόν να το χαρακτηρίζει με αυτόν τον τρόπο επηρεασμένος από όλα τα υπόλοιπα αντικείμενα που προέρχονται από τους θεούς και είναι αθάνατα, όπως το δόρυ του Αχιλλέα.

στ. 90 κραιπνὸς: Τη γραφή αυτή πρότεινε ο Rhodomann για μετρικούς λόγους, χρειαζόμαστε μία βραχεία συλλαβή στον τρίο πόδα, ενώ οι κώδικες παραδίδουν *κραιπνῶς*. Η σημασία του επιθέτου είναι ταχύς.

Άξια παρατήρησης θα ήταν και μία απόπειρα ερμηνείας δεύτερου επιπέδου. Η επιλογή της λέξης αυτής πιθανώς να μαρτυρά τον συναισθηματικό κόσμο του Απόλλωνα. Έχοντας διαπράξει κάτι τόσο σημαντικό για τον ίδιο και για την εξέλιξη του αυτού πολέμου, δεν είναι απολύτως λογικό να απομακρύνεται τόσο γρήγορα. Η κίνηση αυτή μαρτυράει κάποιου είδους ενοχικό συναίσθημα, είτε αυτό είναι γιατί θέλει να αποφύγει την τιμωρία των υπολοίπων θεών που παρακολουθούν είτε γιατί ενδόμυχα κι ο ίδιος φοβάται μία άμεση αντίδραση από τον Αχιλλέα, εφόσον δεν έχει ακόμα ξεψυχήσει. Εδώ ο αφηγητής φαίνεται ότι κριτικάρει και πάλι τον Απόλλωνα και μειώνοντας τον υποτιμητικό θάνατο του Αχιλλέα. Επαναφέρει στην επιφάνεια με μία μόνο λέξη πώς αυτός που κατάφερε να σκοτώσει τον άριστο πολεμιστή των Αχαιών, φεύγει σαν κλέφτης από την σκηνή προτού προλάβει ο ήρωάς μας να αφήσει την τελευταία του πνοή.

μακρὸν Ὄλυμπον: Ομηρική φόρμουλα, η οποία εμφανίζεται στην *Ιλιάδα* 10 φορές και στην *Οδύσσεια* άλλες 4. Ο Κόιντος τη χρησιμοποιεί ξανά προς στο τέλος του έπους (14. 460).

στ. 93-95: Η σκηνή κλείνει με το πλάνο να στρέφεται προς τους θεούς, οι οποίοι βρίσκονται στον Όλυμπο και παρακολουθούν τα γεγονότα. Κάποιοι εξ αυτών χαίρονται για το θάνατο του Πηλείδη, γιατί έτσι θα είναι πιο εύκολη η νίκη για τους ευνοούμενούς τους Τρώες. Όσοι, όμως, είναι με το πλευρό των Αχαιών στεναχωριούνται, γιατί έχασαν

το δυνατότερο πολεμιστή. Ήδη από την *Ιλιάδα* είναι γνωστό πως οι θεοί είναι χωρισμένοι σε στρατόπεδα υπέρ και κατά Αχαιών και Τρώων και προσπαθούν ο καθένας με τον τρόπο του να επηρεάσει το αποτέλεσμα ανάλογα με τις προτιμήσεις του. Παραθέτω κάποια σχετικά παραδείγματα του χωρισμού των θεών σε «στρατόπεδα»:

εἴ περ γάρ κ' ἐθέλοιμεν, ὅσοι Δαναοῖσιν ἀρωγοί,

Τρῶας ἀπώσασθαι καὶ ἐρυκέμεν εὐρύοπα Ζῆν,

αὐτοῦ κ' ἔνθ' ἀκάχοιτο καθήμενος οἶος ἐν Ἴδῃ. (Θ. 205-207)

οἳ δὲ δὴ ἄλλοι

ἔρχεσθ' ὄφρ' ἂν ἵκησθε μετὰ Τρῶας καὶ Ἀχαιούς,

ἀμφοτέροισι δ' ἀρήγεθ' ὅπῃ νόος ἐστὶν ἑκάστου. (Υ. 23β-25)

βὰν δ' ἴμεναι πόλεμον δὲ θεοὶ δίχα θυμὸν ἔχοντες· (Υ. 32)

ἐν δ' ἄλλοισι θεοῖσιν ἔρις πέσε βεβριθυῖα

ἀργαλέη, δίχα δέ σφιν ἐνὶ φρεσὶ θυμὸς ἄητο·

σὺν δ' ἔπεσον μεγάλῳ πατάγῳ, βράχε δ' εὐρεῖα χθών,

ἀμφὶ δὲ σάλπιγξεν μέγας οὐρανός. (Φ. 385-388α).

Ο Κόιντος Σμυρναίος χρησιμοποιεί ξανά αυτήν την στάση των θεών στο τέλος των *ΜΟ* και υπογραμμίζει με αυτόν τον τρόπο τις προτιμήσεις των θεών, αλλά και τις ανθρωποκεντρικές τους αντιδράσεις:

ἀθάνατοι τέρποντο κατ' οὐρανόν, ὅσσοι ἀρωγοὶ

ἐκ θυμοῖο πέλοντο φιλοπτολέμων Ἀργείων·

ἄλλοι δ' αὖ χαλέπαινον, ὅσοι Τρώεσσιν ἄμυνον,

δερκόμενοι Πριάμοιο καταιθόμενον πτολίεθρον· (14. 93-96).

Σύντομη Ανάλυση στίχων 96-185:

τὸν δ' ὁπότ' εἰσενόησε Διὸς πινυτὴ παράκοιτις,

αὐτίκα μιν νείκεσσεν ἀνιηροῖς ἐπέεσσιν·

'Φοῖβε, τί ἢ τόδ' ἔρεξας ἀτάσθαλον ἥματι τῷδε,

λησάμενος κείνοιο, τὸν ἀθάνατοι γάμον αὐτοὶ

100 ἀντιθέῳ Πηλῆι συνήρσαμεν; ἐν δὲ σὺ μέσσοις

δαινυμένοις ἤειδες, ὅπως Θέτιν ἀργυρόπεζαν

Πηλεὺς ἤγετ' ἄκοιτιν ἁλὸς μέγα λαῖτμα λιποῦσαν,

καί σευ φορμίζοντος ἐπήιεν ἀθρόα φῦλα,

θῆρές τ' οἰωνοί τε βαθυσκόπελοί τε κολῶναι

105 καὶ ποταμοὶ καὶ πᾶσα βαθύσκιος ἤιεν ὕλη.

ἀλλὰ τά γ' ἐξελάθου, καὶ ἀμείλιχον ἔργον ἔρξας

κτείνας ἀνέρα δῖον, ὃν ἀθανάτοισι σὺν ἄλλοις

νέκταρ ἀποσπένδων ἠρήσαο παῖδα γενέσθαι

ἐκ Θέτιδος Πηλῆι· τεῆς δ' ἐπελήσαο ἀρῆς

110 ἦρα φέρων λαοῖσι κραταιοῦ Λαομέδοντος,

ᾧ πάρα βουκολέεσκες· ὁ δ' ἀθάνατόν περ ἐόντα

θνητὸς ἐὼν ἀκάχιζε· σὺ δ' ἀφρονέων ἐνὶ θυμῷ

ἦρα φέρεις Τρώεσσι λελασμένος ὅσσ' ἐμόγησας.

σχέτλιος, οὔ νύ τι οἶδας ἐνὶ φρεσὶ λευγαλέῃσιν,

115 οὔθ' ὅτις ἀργαλέος καὶ ἐπάξιος ἄλγεα πάσχειν,

οὔθ' ὅτις ἀθανάτοισι τετιμένος· ἦ γὰρ Ἀχιλλεὺς

ἤπιος ἄμμι τέτυκτο καὶ ἐξ ἡμέων γένος ἦεν.

ἀλλ᾽ οὐ μὰν Τρώεσσιν ἐλαφρότερον πόνον οἴω

ἔσσεσθ᾽ Αἰακίδαο δεδουπότος, οὕνεκ᾽ ἄρ᾽ αὐτοῦ

120 υἱὸς ἀπὸ Σκύροιο θοῶς ἐς ἀπηνέα δῆριν

Ἀργείοις ἐπαρωγὸς ἐλεύσεται εἴκελος ἀλκὴν

πατρὶ ἑῷ· πολέσιν δὲ κακὸν δηίοισι πελάσσει.

ἦ νυ σοὶ οὐ Τρώων ἐπιμέμβλεται, ἀλλ᾽ Ἀχιλῆι

ἀμφ᾽ ἀρετῆς ἐμέγηρας, ἐπεὶ πέλε φέρτατος ἀνδρῶν;

125 νήπιε, πῶς ἔτι σοῖσιν ἐν ὄμμασι Νηρηίνην

ὄψει ἐν ἀθανάτοισι Διὸς ποτὶ δώματ᾽ ἰοῦσαν,

ἥ σε πάρος κύδαινε καὶ ὡς φίλον ἔδρακεν υἷα;᾽

ἦ μέγα νεικείουσα πολυσθενέος Διὸς υἷα

Ἥρη ἀκηχεμένη· ὁ δ᾽ ἄρ᾽ οὐκ ἀπαμείβετο μύθῳ·

130 ἅζετο γὰρ παράκοιτιν ἑοῦ πατρὸς ἀκαμάτοιο·

οὐδέ οἱ ὀφθαλμοῖαι καταντίον εἰσοράασθαι

ἔσθενεν, ἀλλ᾽ ἀπάνευθε θεῶν ἄλληκτον ἐόντων

ἧστο κατωπιόων· ἄμοτον δέ οἱ ἐακύζοντο

ἀθάνατοι κατ᾽ Ὄλυμπον ὅσοι Δαναοῖσιν ἄμυνον·

135 ὅσσοι δ᾽ αὖ Τρώεσσι μενοίνεον εὖχος ὀρέξαι,

κεῖνοί μιν κύδαινον ἐνὶ φρεσὶ καγχαλόωντες

κρύβδ᾽ Ἥρης· πάντες γὰρ ἐναντίον Οὐρανίωνες

ἅζοντ᾽ ἀσχαλόωσαν. ὁ δ᾽ οὔπω λήθετο θυμοῦ

Πηλείδης· ἔτι γάρ οἱ ἀμαιμακέτοις ἐνὶ γυίοις

140 ἕζεεν αἷμα κελαινὸν ἐελδομένοιο μάχεσθαι.

οὐδ᾽ ἄρα οἱ Τρώων τις ἐτόλμα ἐγγὺς ἱκέσθαι

βλημένου, ἀλλ᾽ ἀπάνευθεν ἀφέστασαν, εὖτε λέοντος

ἀγρόται ἐν ξυλόχοισι τεθηπότες, ὅν τε βάλῃσι

θηρητήρ, ὁ δ᾽ ἄρ᾽ οὔτι πεπαρμένος ἦτορ ἄκοντι

145 λήθεται ἠνορέης, ἀλλὴ στρέφετ᾽ ἄγριον ὄμμα

σμερδαλέον βλοσυρῇσιν ὑπαὶ γενύεσσι βεβρυχώς.

ὣς ἄρα Πηλείδαο χόλος καὶ λοίγιον ἕλκος

θυμὸν ἄδην ὀρόθυνε· θεοῦ δέ μιν ἰὸς ἐδάμνα.

ἀλλὰ καὶ ὣς ἀνόρουσε καὶ ἔνθορε δυσμενέεσσι

150 πάλλων ὄβριμον ἔγχος· ἕλεν δ᾽ Ὀρυθάονα δῖον,

*Ἕκτορος ἐσθλὸν ἑταῖρον, ἕσω * κροτάφοιο τυχήσας·*

*οὐ γάρ οἱ κόρυς ἔσχε μακρὸν δόρυ, μαιμώωντος **

ἀλλὰ δι᾽ αὐτῆς αἶψα καὶ ὀστέου ἔνδον ἵκανεν

*ἶνας ἐς ἐγκεφάλοιο, κέδασσε * δέ οἱ θαλερὸν κῆρ.*

155 Ἱππόνοον δ᾽ ἐδάμασσε κατ᾽ ὀφρύος ἔγχος ἐρείσας

ἐς θέμεθ1λ᾽ ὀφθαλμοῖο· χαμαὶ δέ οἱ ἔκπεσε γλήνη

ἐκ βλεφάρων· ψυχὴ δὲ κατ᾽ Ἄϊδος ἐξεποτήθη.

Ἀλκαθόου δ᾽ ἄρ᾽ ἔπειτα διὰ γναθμοῖο περήσας

γλῶσσαν ὅλην ἀνέκερσεν· ὁ δ᾽ ἐς πέδον ἤριπε γαίης

160 ἐκπνείων, αἰχμὴ δὲ δι᾽ οὔατος ἐξεφαάνθη.

καὶ τοὺς μὲν κατέπεφνε καταντίον ἀΐσσοντας

δῖος ἀνήρ· πολλῶν δὲ καὶ ἄλλων θυμὸν ἔλυσε

φευγόντων· ἔτι γάρ οἱ ἐνὶ φρεσὶν ἔζεεν αἷμα.

ἀλλ᾽ ὅτε οἱ ψύχοντο μέλη καὶ ἀπήιε θυμός,

165 ἔστη ἐρεισάμενος μελίῃ ἔπι· τοὶ δ᾽ ἐπέτοντο

πανσυδίῃ τρομέοντες, ὁ δέ σφισι τοῖον ὁμόκλα·

‘ἆ δειλοὶ Τρῶες καὶ Δάρδανοι, οὐδὲ θανόντος

ἔγχος ἐμὸν φεύξεσθε ἀμείλιχον, ἀλλ᾽ ἅμα πάντες

τίσετ᾽ ἄρ᾽ αἰνὸν ὄλεθρον Ἐριννύσιν ἡμετέρῃσιν.’

170 ὣς φάτο· τοὶ δ᾽ ἀΐοντες ὑπέτρεσαν, εὖτ᾽ ἐν ὄρεσσι ὄρεσσι

φθόγγον ἐριβρύχοιο νεβροὶ τρομέωσι λέοντος

δείλαιοι μέγα θῆρα πεφυζότες· ὣς ἄρα λαοὶ

Τρώων ἱπποπόλων ἠδ᾽ ἀλλοδαπῶν ἐπικούρων

ὑστατίην Ἀχιλῆος ὑποτρομέεσκον ὁμοκλήν,

175 ἐλπόμενοί μιν ἔτ᾽ ἔμμεν ἀνούτατον. ὃς δ᾽ ὑπὸ πότμῳ

θυμὸν τολμήεντα καὶ ὄβριμα γυῖα βαρυνθεὶς

ἤριπεν ἀμφὶ νέκυσσιν ἀλίγκιος οὔρεϊ μακρῷ·

γαῖα δ᾽ ὑπεπλατάγησε, καὶ ἄσπετον ἔβραχε τεύχη

Πηλείδαο πεσόντος ἀμύμονος. οἱ δ᾽ ἔτι θυμῷ

180 δήιοι εἰσορόωντες ἀπειρέσιον τρομέεσκον·

ὡς δ᾽ ὅτε θῆρα δαφοινὸν ὑπ᾽ αἰζηοῖσι δαμέντα

μῆλα περιτρομέουσι παρὰ σταθμὸν ἀθρήσαντα

βλήμενον, οὐδέ οἱ ἄγχι παρελθέμεναι μεμάασιν,

ἀλλά μιν ὡς ζώοντα νέκυν περιπεφρίκασιν·

185 ὣς Τρῶες φοβέοντο καὶ οὐκέτ᾽ ἐόντ᾽ Ἀχιλῆα.

στ. 96-137: Η σκηνή του θανάτου διακόπτεται. Ο Αχιλλέας δεν έχει ακόμα ξεψυχήσει, η διήγηση του θανάτου του θα συνεχιστεί στους στίχους 139β κ.ε. Ο Φοίβος εμφανίζεται στον Όλυμπο. Εκεί, διαδραματίζεται ένας διάλογος με την Ήρα, η οποία τον επιπλήττει για την επιπόλαια κίνησή του να σκοτώσει τον Πηλείδη. Του υπενθυμίζει την παρουσία που είχε ο ίδιος ως θεός στον γάμο των γονιών του Αχιλλέα και πόσο χαρούμενος ήταν τότε, καθώς έπαιζε τη λύρα του για χάρη του ζεύγους. Επίσης, του αναφέρει πως ο ίδιος είχε ευχηθεί για να γεννηθεί ο Αχιλλέας. Ωστόσο, ξέχασε το παρελθόν και κάνει τη χάρη στο γένος των Τρώων και σκοτώνει τον πιο ισχυρό τους αντίπαλο. Εδώ η Ήρα προαναγγέλλει την άφιξη ενός άλλου νέου ήρωα, ισάξιου του Αχιλλέα, ο οποίος θα αναλάβει να τελειώσει το έργο του και θα δράσει ως δεύτερος Αχιλλέας. Πρόκειται για τον γιο του τον Νεοπτόλεμο, ο οποίος βρίσκεται αυτή τη στιγμή στη Σκύρο. Ο Νεοπτόλεμος από τον έβδομο λόγο θα πάρει τη θέση του πατέρα του στον πόλεμο ως δεύτερος Αχιλλέας[76]. Στον τρίτο λόγο επίσης, στίχοι 743 – 765, παρατηρεί ο αφηγητής ότι τα αθάνατα άλογα του Αχιλλέα από θλίψη για τον κύριό τους δεν ήθελαν να ζουν ανάμεσα στους ανθρώπους, οι θεοί όμως τα κράτησαν μέχρι να έρθει ο γιος του Αχιλλέα από τη Σκύρο. Τα ίδια επίσης τα άλογα περίμεναν τον ερχομό του, γιατί οι Μοίρες είχαν προκαθορίσει ότι τα άλογα αυτά μετά τον Ποσειδώνα, τον Πηλέα και τον Αχιλλέα θα βρίσκονταν στην υπηρεσία του Νεοπτόλεμου και αργότερα θα τον μετέφεραν στα Ηλύσια Πεδία. Έτσι, από τη μια μεριά θρηνούσαν για τον Αχιλλέα, από την άλλη όμως ποθούσαν τον ερχομό του Νεοπτόλεμου.

Το στοιχείο αυτού του θανάτου που δείχνει να ενόχλησε περισσότερο την Ήρα είναι η καταγωγή του Αχιλλέα[77]. Πέρα από τις συμπάθειες των θεών προς τους ανθρώπους, η Ήρα αναγνωρίζει πως θα έπρεπε να υπάρχει μία αλληλεγγύη ανάμεσα σε αυτούς που έχουν κοινό γένος. Ενοχλείται που ένας θεός σκότωσε έναν που κατάγεται από θεϊκό αίμα και το υπογραμμίζει έντονα στον Απόλλωνα. Παράλληλα, τον φέρνει στη δύσκολη θέση να αντιμετωπίσει τη μητέρα του Αχιλλέα, τη Θέτιδα, η οποία φερόταν στο θεό σαν να ήταν παιδί της. Ο Απόλλωνας παραμένει σιωπηλός στις

---

[76] Σύμφωνα με την Secall (1995, 51) συγκριτικά ο Αχιλλέας και ο Νεοπτόλεμος μοιάζουν ως χαρακτήρες. Ο πρώτος, όμως, είναι πιο επίμονος όταν πληγώνεται ο εγωισμός του.

[77] Παρόλο που η αντιμετώπιση του Αχιλλέα ως αθανάτου είναι διαφορετική στον Κόιντο Σμυρναίο από ότι στον Όμηρο, όπως σημειώνει η Wenglinsky (2002,90).

επιπλήξεις της Ήρας. Από σεβασμό, αλλά και από φόβο απομονώθηκε και παρακολουθούσε τους υπόλοιπους θεούς να εκφράζουν τη συναισθήματά τους ανάλογα με το στρατόπεδο που υποστήριζαν. Όλοι, όμως, το έκαναν στα κρυφά, γιατί σέβονται τη γυναίκα του Δία. Η περιγραφή του διαλόγου δρα επιβραδυντικά και παράλληλα μας αποδεικνύει την εκτίμηση των θεών προς το πρόσωπο του ήρωα.

στ. 138-185: Το πλάνο αλλάζει ξανά και μεταφερόμαστε στο πεδίο της μάχης, την στιγμή που ο ύψιστος των ηρώων έγραφε τους τίτλους του τέλους του. Μόνο ηρωικές θα μπορούσαν να είναι οι τελευταίες του στιγμές, ισάξιες της πολεμικής του ταυτότητας. Ξεκινάει ο ήρωας την τελευταία του αριστεία, αν και βαριά πληγωμένος, σαν μανιασμένο λιοντάρι και ορμάει προς τους Τρώες. Πλήθος ηρώων βρίσκει τέλος στο κοντάρι του Αχιλλέα, ο οποίος δείχνει να μην έχει ξεδιψάσει ακόμα από την οργή της ύπουλης επίθεσης που δέχθηκε από τον Απόλλωνα. Όσο τον κρατούν οι δυνάμεις του, παραμένει άπιαστος και σκληρός σαν άγριο ζώο. Όταν, όμως, το αίμα που έβραζε όλην αυτήν την ώρα άρχισε να παγώνει, λύγισε πάνω στο δόρυ του. Τότε εξαπέλυσε τις τελευταίες τους απειλές με μία σύντομη και στερνή ρήση. Ακόμα και τότε απειλούσε τους Τρώες που μπορεί να γλίτωσαν από το δόρυ του, όχι όμως από τις Ερινύες του. Ήταν τόσο τρομερά τα τελευταία του λόγια που οι αντίπαλοι έτρεξαν να σωθούν από το πληγωμένο θηρίο. Σαν βουνό που καταρρέει και βγάζει κρότο, έτσι με αυτήν την τρίτη παρομοίωση ο θρύλος του Τρωικού πολέμου έπεσε, με το πτώμα του να σπέρνει το φόβο στους Τρώες. Αυτή η ύστατη σκηνή μάχης του Αχιλλέα χρησιμοποιείται για να υπερτονίσει το ηρωισμό του και να σπείρει για λίγο ακόμα το φόβο στο στρατόπεδο των Αχαιών. Οι Τρώες συνέχιζαν να φοβούνται τον Αχιλλέα και ας μην ζούσε πια.

Επίλογος:

Εν κατακλείδι, ο Κόιντος Σμυρναίος φαίνεται να πετυχαίνει τον σκοπό του, καθώς δημιούργησε ένα εκτενές έπος στα πρότυπα του Ομήρου. Προσπάθησε να καλύψει με αυτό του το έργο γεγονότα που δεν αναφέρονται στα ομηρικά έπη. Δημιουργώντας ένα νέο έργο που προσομοιάζει του Ομήρου λεκτικά, υφολογικά, μετρικά και θεματολογικά καταφέρνει να το συνδέει με τα ομηρικά έπη. Η δύναμη της διακειμενικότητας υπογραμμίζεται χαρακτηριστικά στη σκηνή του θανάτου του Αχιλλέα. Μέσα από αυτήν την έρευνα είναι φανερό πως ο Κόιντος Σμυρναίος δεν επιθυμεί να αντιγράψει τον Όμηρο. Απώτερος στόχος του είναι να συνεχίσει τη διήγηση του Τρωϊκού πολέμου ως *Homerus novus* και για τον λόγο αυτό προσκαλεί τον πεπαιδευμένο αναγνώστη του να εκτιμήσει την δυναμική των λογοτεχνικών του υπαινιγμών και την έμμεση αναφορά του σε ομηρικά χωρία προκειμένου να τον στρέψει στην άμεση σύνδεση της *Ιλιάδας* με το έργο του. Ως λόγιος ποιητής ανέλαβε και έφερε σε πέρας μία μακροεπική πραγμάτευση ενός πραγματικά πολύπλοκου μυθολογικού υλικού. Και αυτό φαίνεται και στη σκηνή του θανάτου του Αχιλλέα. Μπροστά στο πλούσιο μυθολογικό υλικό για το θάνατο του Αχιλλέα κατάφερε να παρουσιάσει την εκδοχή του χωρίς να συγκρουστεί με τη μυθολογική παράδοση. Η ζήλωση που επιδεικνύει έχει αφήσει στην ιστορία της αρχαίας ελληνικής γραμματείας ένα έργο άξιο αναφοράς, μελέτης και περαιτέρω έρευνας. Μολονότι η έρευνα στα *ΜΟ* ήδη από τις αρχές του 21^{ου} αιώνα έχει αυξηθεί, αυτό δεν σημαίνει ότι δεν πρέπει να υπάρχουν μελέτες για ειδικότερα ή γενικότερα θέματα της ποιητικής των *ΜΟ*.

Βιβλιογραφία:

Barbaresco, K. (2016). *La morte di Achille Quinto Smirneo, Posthomerica 3.1-185.* Unpublished PhD dissertation. Università Ca´ Foscari, Venezia.

Baumbach, M. & Bär, S. (2007). An Introduction to Quintus Smyrnaeus' Posthomerica, στο Baumbach, M. & Bär, S. *Quintus Smyrnaeus: Transforming Homer in Second Sophistic Epic*, 1-26. Berlin: De Gruyter.

Boyten, B. (2010). *Epic Journeys: Studies in the Reception of the Hero and Heroism in Quintus Smyrnaeus' Posthomerica.* Unpublished PhD dissertation. University College London, Department of Greek and Latin.

Burgess, J. (1995). Achilles' Heel: The Death of Achilles in Ancient Myth, στο *Classical Antiquity,* Vol. 14, No. 2 (Oct., 1995), pp. 217-244. University of California Press.

Burgess, J. (2009). *The Death and Afterlife of Achilles*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press.

Combellack, F. (1968). *The War at Troy: What Homer Didn't Tell*. Norman: University of Oklahoma Press.

De Jong, I. J. F. (1987). *Narrators and Focalizers: The Presentation of the Story in the Iliad*. Amsterdam: B.R. Grüner Publishing Company.

De Jong, I. J. F. (2009). Όμηρος και αφηγηματολογία. Στο Αντώνης Ρεγκάκος (επιμ.) *A New Companion to Homer*, 378-403. Αθήνα: Παπαδήμα.

Erbse, H. (1971). Rez. von F. Vian, Quintus de Smyrne, la Suite d'Homère. T. 3: livres 10-14. *Gnomon 43*, 563ff.

Gärtner, U. (2010). Quintus von Smyrna. Der Untergang Trojas, 2 Bde, τόμος 1. Darmstadt

Hirschberger, M. (2012). The Fate of Achilles in the Iliad. Στο Franco Montanari and Antonios Rengakos (ed.) *Homeric Contexts: Neoanalysis ant the Interpretation of Oral Poetry* (σελ. 185-196). Berlin: De Gruyter.

James, A. (2004). *The Trojan Epic: Posthomerica,*. Baltimore – London: The Johns Hopkins University Press.

James, A. & Lee, K. (2000). *A Commentary of Quintus of Smyrna, Posthomerica V*. Leiden: Brill.

Κακριδής, Φ. Ι. (1962). *Κόιντος Σμυρναίος*. Αθήνα: Βιβλιοπωλείο της Εστίας.

Koechly, A. (1850). *Quinti Smyrnaei: Posthomericorum Libri XIV*. Lipsiae: Apud Weidmannos.

Lelli, E. (2013). *Quinto di Smyrne: Il Seguito dell' Iliade*. Milano: Bompiani, Il Pensiero Occidentale.

Lesky, A. (2006). *Ιστορία της Αρχαίας Ελληνικής Λογοτεχνίας*. Θεσσαλονίκη: Εκδοτικός Οίκος Αδελφών Κυριακίδη.

Maciver, C. A. (2012). *Quintus Smyrnaeus Posthomerica: Engaging Homer in Late Antiquity*. Leiden: Brill.

Μάνος, Α. (2005). *Προσωκρατική-Πλατωνική και Μεταπλατωνική Διανόηση*. Αθήνα: Τυπωθήτω.

Montanari, F. (2010). *Ιστορία της Αρχαίας Ελληνικής Λογοτεχνίας* (ed. Ρεγκάκος Α.). Θεσσαλονίκη: University Studio Press.

Paley, F. A. (1879). *Quintus Smyrnaeus and the "Homer" of the Tragic Poets*. London: F. Norgate.

Parry, M. (1971). *The Making of the Homeric Verse*. Oxford: Clarendon Press.

Paschal, G. W. (1904). *A Study of Quintus of Smyrna*. Chicago: The University of Chicago.

Pompella, G. (2002). *Quinti Smyrnaei: Posthomerica*. Hildesheim: Georg Olms Verlag.

Scheijnen, T. (2018). *Quintus of Smyrna: Posthomerica. A Study of Heroic Characterization and Heroism*. Leiden: Brill.

Schmitz, T. (2007). The Use of Analepses and Prolepses in Quintus Smyrnaeus' *Posthomerica.* Στο M. Baumbach & S. Bär *Quintus Smyrnaeus: Transforming Homer in Second Sophistic Epic,* 65-84. Berlin: De Gruyter.

Secall, I. C. (1995). El Thema de la Llegada y Recepción de 10s Héroes en la Epopeya de Quinto de Esmirna. *Faventia* 17/2, 45-58.

Spinoula, B. (2008). *Animal-Similes and Creativity it the Posthomerica of Quintus of Smyrna.* Athens: National and Kapodistrian University of Athens, School of Philosophy.

Tsagarakis, O. (1982). *Form and Content in Homer*. Wiesbaden: Franz Steiner.

Tsomis, G. (2018$^{\alpha}$). *Quintus Smyrnaeus: Originalität und Rezeption im zehnten Buch der Posthomerica. Kommentar zum 10. Buch der Posthomerica.* Trier: BOCHUMER ALTERTUMSWISSENSCHAFTLICHES COLLOQUIUM (BAC).

Tsomis, G. (2018$^{\beta}$). *Quintus Smyrnaeus: Kommentar zum siebten Buch der Posthomerica.* Stuttgart: Franz-Steiner-Verlag.

Τσομής, Γ. (2017). Ο Ομηρίδης Κόιντος Σμυρναίος: Μιμητική Επανάληψη και (Πολιτιστική) Ταυτότητα στην Επική Ποίηση του 3^{ου} αι. μ.Χ.. Στο *Ταυτότητες: Γλώσσα και Λογοτεχνία,* Πρακτικά του Διεθνούς Συνεδρίου για τα 20 Χρόνια Λειτουργίας του Τμήματος Ελληνικής Φιλολογίας του Δ.Π.Θ.. Κομοτηνή: Σαΐτα

Vian, F. (1959). *Recherches sur les Posthomerica de Quintus de Smyrne*. Paris: Librairie C. Klincksieck.

Vian, F. (1963). *Quintus de Smyrne, La suite d'Homère*. Paris: Les Belles Lettres.

Wees, H. (2009). Όμηρος και πόλεμος. Στο Αντώνης Ρεγκάκος (επιμ.) *A New Companion to Homer,* 806-840. Αθήνα: Παπαδήμα.

Wenglinsky, M. H. (2002). *The Representation of the Divine in the Posthomerica of Quintus of Smyrna.* Unpublished PhD dissertation. Columbia University.

West, M. L. (1986). Last Notes on Quintus of Smyrna. *Philologus 130*, 145 κ.ε.

Zimmermann, A. (1891). *Quinti Smyrnaei: Posthomericorum Libri XIV*. Stuttgart: B. G. Teubner.

Η εικόνα ανακτήθηκε από: http://eng.travelogues.gr/item.php?view=44584

Συντομογραφίες:

LSJ

Liddell, H. & Scott, R. (2007). Μέγα Λεξικόν της Ελληνικής Γλώσσης. Αθήνα: Ιωάννης Σιδέρης.

Περίληψη:

Η παρούσα εργασία μελετά την σκηνή του θανάτου του Αχιλλέα στα *Μεθ' Όμηρικά* (στ. 1-95) του Κόιντου Σμυρναίου. Αποτελεί ένα ερμηνευτικό υπόμνημα των παραπάνω στίχων και προσπαθεί να το συνδέσει με την υπάρχουσα αρχαία ελληνική γραμματεία και κυρίως με τα ομηρικά επικά κείμενα. Ο Αχιλλέας είναι ο ήρωας σύμβολο του Τρωικού πολέμου, καθώς η προσωπικότητά του απαρτίζεται από αρετές όπως η ανδρεία, το θάρρος, ο σεβασμός και η ακεραιότητα. Στον αντίποδα, όλα αυτά τα χαρακτηριστικά του έχουν κι την αρνητική τους πλευρά: την οργή, το μένος, την περηφάνια, τον εγωισμό και την αλαζονεία. Στο κείμενο αυτό, ο Απόλλωνας που δεν επιθυμεί να δει τους αντιπάλους του Αχιλλέα και τον ίδιο νικητές, τον προκαλεί να αναδείξει τα αρνητικά του γνωρίσματα και να πέσει στην παγίδα της ύβρεως. Ο θάνατος δε θα αργήσει να έρθει για τον γιο του Πηλέα.

Abstract:

The present thesis is a commentary on the verses 1-95 of the third book of the *Posthomerica* by Quintus Smyrnaeus, which deal with the scene of Achilles' death. Emphasis is given to the relation of the above mentioned verses to the Homeric epics. Achilles' personality is made up not only of virtues such as prowess, courage, respect and uprightness, but also of negative characteristics such as wrath, rage, pride, selfishness and arrogance. In these verses Apollo who favours the Trojans challenges him to bring out his negative features and to commit hubris. Death will come soon for Peleus' son.